

LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 187 ■ NOVEMBAR 2012. ■ GODINA XX ■ CENA 100 DINARA

20 GODINA KASNIJE – POGLED U BUDUĆNOST

JUBILEJ LUDUSA

Fragmentsi sećanja:

Svetlana Bojković, Dejan Đurović, Milan Mihailović Caci, Aleksandar Milosavljević, Vesna Pavlović, Gorčin Stojanović

Feliks Pašić: Kroz ratove, preko inflacije, do tranzicije (reprint)

UVODNIK:

Maša Stokić: Dok je krize, biće i Ludusa

TEMA:

Samovolja i bezakonje:

Smene i sukobi u institucijama i pozorištima – hronologije i reakcije

Žanko Tomić: FAQ Zakon o pozorištu

POZORIŠTE – UPRKOS SVEMU:

Vranje, Subotica, Zaječar, Niš...

FESTIVALI:

Šabac, Mladenovac, Kragujevac, Užice, Subotica, MESS – Sarajevo, Bijenale Crnogorskog teatra, Edinburg...

PROSLAVE:

Četrdeset godina Pozorišta lutaka Pinokio, deseti rođendan Pozorišta za decu u Kragujevcu, Dan pozorišta u „Radoviću“, Kraljevačko pozorište opet na matičnoj sceni

RAZGOVORI:

Primož Bebler, Ivana Vujić, Žan Pjer Tiboda, Nihad Kreševljaković, Emilija Mrdaković

PREMIJERE:

„Smrt trgovačkog putnika“ Beogradsko dramsko pozorište; „Samo neka bude lepo“ Jugoslovensko dramsko pozorište, „Mali Geza“ Narodno pozorište Pirot...

PIŠU:

Duška Radosavljević – Susreti u Stratfordu na Ejvonu, Goran Jevtić – Pronadjeni u pr(ij)evodu, Miloš Krečković – Prevodjenje za pozorište, Nebojša Bradić – Antika Fest, Božidar Mandić – Šumes, Jovan Ćirilov – Bosna na festivale ponosna

Uvodnik

DOK JE KRIZE – BIĆE I LUDUSA

Maša Stokić

Banalni naslov? Ipak... Sumorna jesenja slika, spečena uzavrelim letom: u Ateljeu 212 glumci još čekaju razrešenje sukoba sa upravnikom; u Narodnom pozorištu smena, iako direktoru nije istekao mandat po konkursu; slično i u Pozorištu mladih u Novom Sadu – mada oni, novu upravu još nisu dobili; Pozorje čeka ista

priča; promene u Nišu, Kraljevu, Užičani strepe; Pozorište u Vranju – zgariste; leskovačko ne radi – rekonstrukcija nije završena po planu; teatar u Zaječaru zatvorili vatrogasci; u Subotici se i dalje zida; u Beogradu EPS teatrima-dužnicima isključuje struju... Postojeći Zakon o kulturi, koji se, je l' te, odnosi i na pozorište je ili neprimenljiv (zbog usa-

glašavanja sa drugim aktima) ili se ne poštuje. Zakon o pozorištu nije ni na vidiku. Mračno se šalim da, kakav je odnos lokala (nisam sigurna da bi se to moglo nazvati „prestoničkim“ stavom) prema beogradskim teatrima, stiče se utisak da bi Osnivač naj srećniji bio da ista sruši, izbetonira i napravi teniske terene... ili bazene... pošto je kultura definitivno postala neisplativa, skupa igračka, od koje niko nema koristi. Naročito – oni koji nikada nisu ni pokušavali da je suštinski razumeju, već im služi ili „na polzu“ ili kao „nužno civilizacijsko zlo“.

Slušam samodeklarisanu levičare kako pričaju o neophodnosti okretanja teatra ka tržištu i liberalnom kapitalizmu (sic!!); čitam novinske napise u

rubrikama kulture u kojima Bebler postaje ili Primuš ili Primuž, al' nikako da „potrefe“ umetnikovo ime – Primož, a sarajevski MESS po njima je MESH; gledam priloge u informativnim emisijama gde jedna za drugom, vezano u blok, idu reportaže sa vašara za seosku Zavetinu i gostovanja nekog teatra u lokalnom pozorištu... I, najiskrenije, pitam se gde živim?

Pitala sam se isto to i pre 20 godina kada je, na čelu sa Feliksom Pašićem, Ludus pokrenut. Tada su pozorišnici imali status „dvorske lude“ kojoj su vlasti i firme njima bliske, ipak, udeljivale poneku mrvicu, bili smo im zabavni. Za sve ostale, bili smo glas društvene, kulturne tj umetničke svesti, jasnije političke svesti. Pisali smo

oprezno, ali otvoreno o pojavama koje se nisu ticale samo teatra, već kulture življenja, razmišljanja, ponašanja. Bilo je to, na žalost, kratkog daha. Samoreklamerstvo, samoljublje i samovolja ojačali su ono što teatru i ljudima od teatra nikad nije bilo imanentno – strah da se progovori o svemu što boli, unižava, urušava jedno društvo. Opet smo na početku. Možda ovoga puta – nešto i pokrenemo na duže staze. I to, ne samo na papiru, već i u formi novog milenijuma – elektronskom izdanju i preko društvenih mreža, da bi svi došli do infomacija, pa tako i dobili priliku da istupe.

HRONIKA BURNIH DEŠAVANJA U TRI BEOGRADSKA TEATRA

Zakulisne radnje obeležile su i početak nove pozorišne sezone u Beogradu – epilog bure koja od juna potresa Atelje 212 se očekuje; predstavnici nekoliko sindikata Pozorišta na Terazijama početkom jula tražili su smenu uprave; početkom oktobra postavljen je novi upravnik Narodnog pozorišta

Početak leta, dok je atmosfera u Ateljeu bila sve „uzavrelija“, odjeknuo je glas sindikalaca Pozorišta na Terazijama. Predsednik Samostalnog sindikata Branislav Jović i predsednik sindikata muzičkih umetnika Aleksandar Petković izlaze u javnost (prenosi 6. jula Tanjug) jer „od novembra prošle godine pokušavaju da reše nagomilane probleme u svojoj kući“ i ističu da gradonačelnik nije odgovorio na njihova dva pisma. Na konferenciji za novinare, predstavnici dva sindikata javno su pokazali na više od dvadeset stranica pobrojane optužbe na račun uprave. Prema njihovoj oceni rukovodstvo ne posluje domaćinski, ulazi u dugove bespotrebno, a šteti na svojim ljudima, isplaćuju se visoki honorari spoljnim saradnicima, a zaposleni nemaju ni osnovna sredstva za rad, muzičari sviraju na svojim instrumentima... Upravniku zameraju što je tri puta režirao predstavu *Briljantin*, od toga dva puta kao direktor kuće i što je napravio ugovor sa sobom, koji predviđa i tantijeme od pet odsto bruto prihoda. Za

treću režiju ove predstave angažovani su pomoćnica reditelja, scenograf (honorisan sa pet hiljada evra), kao i koreografski par iz Zagreba (sa devet i po hiljada). Naveli su kao primere nezakonitog poslovanja projekte *Glorija* i *Grk Zorba*, koprodukcije sa *Festivalom Grad teatar Budva*.

Mihailo Vukobratović ističe za „Večernje novosti“ (12. jul) da ništa neodgovorno, niti štetno nije učinio po Kuću. „Nisam ni 'nesavesno trošio novac poreskih obveznika', kako to oni kažu. Za ovih jedanaest godina koliko sam na čelu kuće, nijedna nadležna služba koja je kontrolisala poslovanje pozorišta, i programsko i finansijsko, nije imala primedbi na moj rad... Tu sam, nigde ne bežim, spreman za sve odgovore“, a njih će poslati, kako je rekao, nadležnima. „Ne slučajno, ova kampanja dobija zamah pred kraj sezone, kada je veliki deo ansambla na gostovanju, a ostali nemaju posla u Pozorištu“, naveo je direktor Pozorišta na Terazijama. Da se bura u beogradskim pozorištima ne stišava, prenosi 20. jula B92 i navodi da je Sekretarijatu za kulturu Grada Beograda u međuvremenu iz Pozorišta na Terazijama stigao dopis sa osamdeset osam potpisa, kao spontana reakcija zaposlenih u ovoj kući u kome piše i sledeće: „S obzirom da je pomenuti incident izazvao veliku pažnju javnosti, a da su na pomenutoj konferenciji izneti podaci i informacije iz kojih većina zaposlenih - stalnih ili honorarnih saradnika, ne može da stane, želimo da se distanciramo od čitavog događaja i da svojim potpisom pokušamo da zaštitimo kako lični tako i integritet Pozorišta na Terazijama.“ Sindikalci koji su zatražili smenu uprave odmah su reagovali, ali zbog letnje pauze vrata Pozorišta na Terazijama ubrzo su zatvorena, a medijska prepiska između članova ove kuće nije se nastavila.

Nakon pisma upućenog Skupštini grada u kome 25 nezadovoljnih članova glumačkog ansambla Ateljea 212 traži smenu upravnika Kokana Mladenovića, više od mesec dana mediji su gotovo svakodnevno izveštavali o „Slučaju Ate-

lje“. Sezona je i završena u turbulentnoj atmosferi. Usledila je pauza u burnoj komunikaciji, koju je prvog dana nove sezone (17.09.) u Svetogorskoj prekinuo jednočasovni štrajk upozorenja nezadovoljnih članova ansambla, okupljenih u Focaju pre zakazanog početka predstave *Ratna kuhinja*. Kako odgovor gradske uprave na zahtev za smenu Mladenovića nisu dobili, odlučili su se na ovaj korak. „Od sutra ćemo normalno nastaviti sa repertoarom do kraja meseca, ali ako ni do tada ne dobijemo odgovor od osnivača Ateljea, Skupštine Beograda, od 1. oktobra sledi obustava rada“, rekla je Gorica Popović, član UO ovog teatra. Smenu upravnika glumci traže „zbog poremećenih međuljudskih odnosa, ugrožavanja ličnog i umetničkog integriteta, negativnog nalaza budžetske inspekcije, koja je utvrdila određene nepravilnosti i prekršaje u radu Ateljea. (...) Posebno želimo da skrenemo pažnju javnosti na jedno opasno podmetanje! Optuženi smo da sve ovo preduzimamo zbog predstave

rada, jer stari više ne funkcioniše. Na pitanje o dokumentaciji koja je objavljena na sajtu Pištaljka - da je kao upravnik Ateljea 212 potpisao autorski ugovor sa samim sobom kao rediteljem predstave *Kosa*, kojim je sebi odredio proviziju od pet odsto od prodatih karata i na osnovu toga isplatio bruto 960.277,41 dinara, Mladenović odgovara: „Skupština grada i budžetska inspekcija koja je dolazila u Atelje pokazali su da ne postoji nijedan dinar koji je nenamenski potrošen. Što se tiče moje 'bahatosti' vezane za dragi ansambl, to apsolutno nije tačno. Ja sam, naravno, i sam umetnik i poštujem umetničku slobodu. U intervjuu za nedeljnik „Vreme“ 4. oktobra Mladenović iznosi da su producenti tim Ateljea i on napravili detaljne analize postojećeg stanja u pozorištu i došli do „zaprepašujućih rezultata“: „Bruto plata naših glumaca na godišnjem nivou je 38,5 miliona dinara, a njihovi bruto honorari bi bili 18,8 miliona. Eto na jednom primeru gde je moguće naći oko dvadeset miliona dinara za produkciju predstava. Podsećam da smo za premijere za prošlu sezonu od Grada dobili četiri miliona. Analizom smo želeli da pokažemo da

isključivo primenom i dopunom postojeće zakonske regulative“, a da su razgovori oko ovih tema, kao i pravljenja Zakona o pozorištu već započeti sa nadležnim ministarstvom. „UDUS, kao reprezentativno esnafsko udruženje, pokušaćemo svim zakonskim sredstvima da zaštitimo svoje članove i sve dramske umetnike“, zaključuje Predsedništvo Udruženja.

Gradska uprava 24. septembra objavljuje vest da su nakon razgovora sa gradonačelnikom Draganom Dilasom glumci odlučili da 1. oktobra ne stupe u generalni štrajk. Dogovoreno da će po imenovanju gradskog Sekretara za kulturu biti formirano radno telo sa zadatkom da do kraja oktobra uradi analizu stanja u Pozorištu i predloži rešenje.

Sa Trga Republike, pak, 4. oktobra osetio se (ne)očekivan potres - Dejan Savić imenovan je na sednici Vlade Srbije, bez detaljnog obrazloženja razloga smene prethodnog, za novog upravnika Narodnog pozorišta. Savić je na čelnoj poziciji nacionalnog teatra već bio od 2005. do 2007, od tada je na mestu direktora Opere, da bi pre dve godine bio postavljen za šefa dirigenta pozorišta. Njegovi prvi koraci, prenosi 6. oktobra Tanjug, biće podizanje organizacionog nivoa Narodnog pozorišta do nivoa ozbiljnih firmi, a od konkretnih zadataka izdvojena je obaveza ove kuće koju će imati u obeležavanju Milanskog edikta iduće godine u Nišu.

Božidar Đurović je na mesto upravnika postavljen posle prijavljivanja na javni konkurs (po Zakonu o kulturi). „Narodno pozorište ponekad može da izgleda kao privatna proćija političke stranke, Ministarstva kulture, ili upravnika, ali ono to nije i ne sme da bude. Narodno pozorište je najuglednija pozorišna kuća u zemlji i najuglednija slika srpskog naroda i države“, ovako je 8. oktobra počeo obraćanje novinarima Đurović, koji je odlukom Vlade smenjen godinu dana pre isteka mandata. „Kada sam došao, nacionalni teatar imao je sedamsto osamdeset osam zaposlenih i dvanaest miliona zvaničnog duga, mada je ta cifra bila mnogo veća. Sada je sedamsto četrdeset i jedan zaposlen, a tih četrdeset sedam nije dobilo otkaz, i dvadeset miliona dinara na račun od kojih je pet miliona suficit. U trenutku kada predajem svoj mandat, ova kuća nema nijedan sudski spor i karakteriše je apsolutna zakonitost“, nastavio je Đurović i dodao da nikada nije bio niti će biti „partijsko čedo“. Iza njegovog rada ostalo je, kako je naveo, više od četrdeset premijera i nekoliko velikih investicija među kojima su Muzej Narodnog pozorišta, adaptacija scene „Raša Plaović“, sanacija krova i sale za probe.

U nastavku sezone ostaje samo strah da pozorište umesto da ismeva politiku, dozvoli da bude ismevano od strane lošijih glumaca koji se kriju iza zakulisnih igara.

Sonja Šulović

Zoran Đinđić. Apsolutno odbacujemo ovakve tvrdnje kao neosnovane... Ne dozvoljavamo da se Kokan Mladenović krije iza te predstave i da se prikazuje kao nekakav lažni disident koji tobože brani slobodu govora od nas glumaca!“ - navodi se dalje i naglašava da se ne vodi politička akcija.

Tri dana kasnije, gostujući u emisiji RTVB92 „Hoću da znam“, Kokan Mladenović kaže da ne postoji nijedan razlog da podnese ostavku. „Ostavka se podnosi ako ste za nešto krivi i kada snosite odgovornost za loše stanje u nekoj kući, a svi parametri govore da smo mi bili izuzetno uspešni“, ističe Mladenović. Naveo je i da sukob unutar kuće tinja još od njegovog dolaska pre tri godine, a da je, između ostalog, nastao i zato što inovira sistem

novca za kulturu ima, samo se neracionalno troši – na socijalni mir i kolotečinu. Sa mnom na čelu Ateljea ili ne, sadašnji model funkcionisanja pozorišta će se promeniti u narednih godinu-dve ili će se pozorišta u Beogradu ugasiti“, naveo je Mladenović.

Glumci Ateljea 212 odgovaraju da je njihov protest u odbranu od samovolje, nedopustivog nemara prema kulturi, od vulgarnog tehnokratskog pristupa koji odlučuje o životima ljudi, tretirajući ga samo kao puku statističku činjenicu“, stoji u tekstu koji je objavio „Blic“ (21. septembar). Udruženje dramskih umetnika takođe reaguje saopštenjem u kome se, između ostalog navodi da se „sistem se ne može menjati samovoljom pojedinaца ili političkih partija na vlasti, već

LUDUS

„Ludus“ ne može bez Ministarstva kulture, informisanja i informacionog društva Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez „Ludusa“

NI NA NEBU NI NA ZEMLJI

Hronologija novosadske, vruće pozorišne jeseni

Ono što je tokom prve polovine septembra u Novom Sadu izgledalo kao kuloarska glasina gotovo iz SF domena, u drugoj polovini meseca dobila je svoju zvaničnu verziju u javnosti. Dragan Marinković biće novi direktor Pozorišta mladih - glasila je vest, iako je aktuelni Zoran Đerić bio živ, zdrav i, po konkursu koji propisuje Zakon o kulturi, prav... Inače, ta vest, koja se poput vica širila gradom, kuvala se prethodno nedeljama u kontekstu – jedni o'šli, drugi došli - postizbornih kalkulacija oličenih u smenama direktora u gradskim institucijama Novog Sada... Ko je Dragan Marinković gotovo niko u pozorišnim krugovima u prvi mah nije znao dok se njegovom imenu nije dodao nadimak Maca, po kojem je poznat u ovdašnjem svetu zabave.

Nakon što je vest dospela u novosadske medije, Gradski odbor SPO-a u Novom Sadu potvrdio da je Odbornička grupa „Svi za Novi Sad“ Skupštini grada uputila predlog da se za v.d. direktora Pozorišta mladih imenuje Dragan Marinković. Potvrđujući 20. septembra da je prihvatio kandidaturu SPO, Marinković je rekao: „Upravljanje ovom uglednom institucijom kulture za mene kao glumca predstavlja veliki profesionalni izazov kojem ću rado izaći u susret ukoliko mi Skupština grada ukaže poverenje. Verujem da će brojni planovi i ideje koje imam, uz saradnju sa izvanrednim ansamblom Pozorišta mladih u mesecima koji su pred nama, postati stvarnost. Od mojih sugrađana i javnosti Novog Sada ne tražim ništa drugo osim da mi pruže fer šansu da u roku od sto dana nakon eventualnog imenovanja te svoje ideje realizujem, a ukoliko to iz bilo kog razloga ne uspem, sigurno se neću ni prijaviti na javni

konkurs za izbor upravnika“, stajalo je u izjavi, ustvrdivši da nije član SPO-a.

Nakon ovoga usledio je protest, gotovo histerija na društvenim mrežama, portalima, u komentarima... Uz argumente i protivargumente našlo se tu svakojakog smeća: nedopustivog palanačkog - bez imena i prezimena - sramotnog prozivanja porekla kandidata, priča o „ambicioznim dođošima“ koji „nam“ uzmu sve... Ukratko, došlo je, nažalost, do potpune zamene teza, jer u čitavom slučaju zapravo nije sporno ni poreklo, ni diploma, pa ni kompetencija za takvu funkciju. Iznad svega, sporan je način na koji se kadruje, na koji se - bukvalno preko noći - hteo dovesti novi čovek na mesto direktora, činjenica da se krši zakon... Ipak, medijskim natpisima, reakcijom *Udruženja dramskih umetnika*, uz oštro negodovanje javnosti - sa skupštinske sednice povučen je predlog o Marinkovićevoj kandidaturi.

Najozbiljnije zamerke upućene Marinkoviću odnose se, svakako, na to da nije našao za shodno da ponudi i konkretne ideje i poteze kojima bi možda, ako je istinita njegova želja da doprinese kvalitetu Pozorišta mladih, javnost okrenuo u svoju korist. Kako saznaje „Ludus“, među glumcima ovog teatra je jedan deo njih čak pomislio da bi Marinkovićev dolazak možda otvorio ovaj teatar i za neku drugu vrstu publike. Ipak, kako ističu oni, nikada ni na jednoj predstavi do sada nisu videli Dragana Marinkovića.

Svi su se posle nekoliko dana malo primirili kada je u kasni večernji sat 9. oktobra stigla vest da je novoizabrani UO Pozorišta mladih, na čijem je čelu Branko Koprivica (muzičar za koga se zna da je bio gitarista u bendu Vlade Georgieva), predložio Skupštini Novog Sada Marinkovića za v. d. Pozorišta mladih. Dotadaš-

nji direktor Zoran Đerić, koji je najpre odbio da podnese ostavku, o čemu su 8. oktobra izvestili gotovo svi mediji, na kraju se ipak predomislio, rekavši da je to učinio iz ličnih razloga: „Nisam želeo da ulazim u neke dalje sukobe i polemike niti u medijima, niti sa novim UO, niti sa onima koji odlučuju u gradu, zato sam odlučio da se povučem iz toga da bih zaštitio i sebe i svoj integritet“, rekao je tada Đerić.

Usledio je novi silovit talas zgražanja, nezadovoljstva i osuda, opet gotovo isključivo preko društvenih mreža. Čitav slučaj rezultirao je saopštenjem neposredno uoči Skupštine grada 11. oktobra, na kojoj je glumac trebalo da bude imenovan na spornu funkciju: „Predlog SPO-a da na funkciju v.d. upravnika Pozorišta mladih bude imenovan Dragan Marinković Maca povučen je na zahtev samog glumca. Kao razlog navodi se reakcija javnosti nakon objave ove informacije i zbog napisa koji su se pojavili u medijima.“

Objašnjavajući zašto nakon svega što je o njemu izrečeno ne želi da bude direktor Pozorišta mladih, Marinković je izjavio: „Zahvaljujem odbornicima koji su me na to mesto predložili, kao i UO ove ugledne institucije kulture, jer su prepoznali moju iskrenu nameru da u rad Pozorišta unesem novi kvalitet i energiju koja mu je preko potrebna.“

Kao čovek kojem je Novi Sad u srcu, kome se dete ovde rodilo i grad koji sam zavoleo baš zbog toga što je otvoren za sve ljude dobre volje, spreman sam da pružim svoj doprinos na svakom planu, a ponajpre u oblasti koja predstavlja moj životni poziv, ali ne po cenu šikane kojoj smo ja i moja porodica izloženi proteklih dana“, rekao je Marinković.

„Nisam na mesto direktora Pozorišta mladih u Novom Sadu došao preko politike. Izabran sam konkursom po drugi put“, izjavio je Zoran Đerić. „Imao sam podršku kolektiva, medija, javnosti uopšte, i to mi se činilo kao dovoljno razloga da do najavljivane promene neću doći. Do poslednjeg trenutka nisam bio siguran šta da radim i koja bi odluka bila najbolja kako za mene, tako i za pozorište. Našao

sam se u svojevršnom tamnom vilajetu, samo što sam unapred znao da ću se kajati bilo šta da odlučim, jer nisam mogao ni da pretpostavim šta će se sve dešavati posle toga. Posle svih psihičkih, pa i fizičkih (zdravstvenih) pritisaka kada se na dnevnom redu UO Pozorišta mladih, koji je na prvom sastanku tek konstituisan, pojavila kao prva tačka moja smena, odlučio sam se na očajnički potez da spasem barem nešto u šta sam verovao, tako da sam podneo ostavku. Ta odluka je izazvala iznenađenje i razočaranje u kolektivu. Pretpostavljao sam da će se to desiti. Svi su mislili da ona samo meni ide u korist, a u stvari, ona je mnogo više na moju štetu nego da sam pustio da me jednostavno smene sa položaja direktora. Posledice su iste - ostao sam bez posla, prestao mi je radni staž od trenutka mog razrešenja, nemam pravo ni na kakvu nadoknadu. A kako moj zamenik u Pozorištu još nije postavljen, i samo Pozorište je zapalo u nepredvidenu situaciju - nastao je tzv. pravni vakuum dok se ne imenuje v.d. direktor. Nisam to želeo niti mogao da predvidim i ne znam kako će se to razrešiti.“

Pravni vakuum u kom ovo pozorište nema čak ni v.d. direktora traje od tada (do zaključenja ovog broja to stanje je nepromenjeno). Najveću - ako ne i jedinu - krivicu u svemu ovome snosi nova gradska vlast, koja se od početka ne ponaša ni bolje ni gore od svojih prethodnika, a koji su svojim ponašanjem - direktno - omogućili da se i desi „slučaj Marinković“, odnosno „slučaj Pozorište mladih“... Već sada se čini da će tu biti mrtva trka oko zasluga, tim pre ako znamo da se ceo slu-

SAOPŠTENJE UDUS-A

Predsedništvo Udruženja dramskih umetnika Srbije, iznova, oštro osuđuje svako nepoštovanje ili manipulaciju postojećih zakona (Zakona o kulturi i Zakona o radu) vezano za razrešenja i postavljenja direktora svih javnih ustanova - institucija kulture i pozorišnih kuća, bilo na lokalnom, bilo na republičkom nivou i još jednom ukazuje na neophodnost što hitnijeg donošenja Zakona o pozorištu.

Situacija u Beogradu, Novom Sadu i još nekim gradovima ukazuje na ozbiljno kršenje važećih propisa, što uz imenovanje ličnosti bez odgovarajućih profesionalnih, moralnih, estetskih, čak i pravnih preporuka predstavlja uvod, ističemo opet, u bezakonje i dodatno unižavanje kulture ove zemlje.

Udruženje dramskih umetnika Srbije će učiniti sve u zakonskim okvirima da pomogne svojim članovima i poziva sve dramske umetnike na solidarnost.

10.10.2012.

čaj okončao tako što je Marinković kandidaturu povukao, prema dobro obavještenim izvorima, na intervenciju samog potpredsednika Vlade Srbije Aleksandra Vučića.

Koga će nakon svega UO predložiti na mesto direktora u ovom trenutku još nije poznato.

Snežana Miletić

SMENA NA ČELU STERIJINOG POZORJA

Talas smena se nastavlja u Novom Sadu

Jedan od pozorišnih preokreta u Novom Sadu najavljen je i u Sterijinom pozorju. Naime, sada je već izvesno da će sadašnjeg direktora Milivoja Mladenovića, koji je podneo ostavku, zameniti književnik Selimir Radulović. Nezvanično saznajemo da je Mladenoviću ponuđeno mesto umetničkog direktora (što je do nedavno bila Ksenija Radulović, kojoj je funkcija prestala isticanjem selektorskog mandata).

U ovom trenutku se ne zna da li će Mladenović ostati i na poziciji koselektora, koju obavlja odskora zajedno sa izvršnim direktorom Pozorja Mikijem Radonićem, kao neka vrsta desne ruke novo-

izabranom selektoru - dramskom piscu Igoru Bojoviću.

Ostavku je Mladenović podneo na sednici UO Pozorja sa novim članovima, imenovanim tokom oktobra. Predsednik UO je književnik Sava Damjanov, a članovi su: profesor Jovan Popov, glumica Gordana Đurđević Dimić, Mirko Žarić i Goran Ibrajter (iz reda zaposlenih).

Promena na čelu Pozorja usledila je nakon promene gradske vlasti u Novom Sadu. Milivoje Mladenović imenovan je na mesto direktora

25. oktobra 2010. godine.

S. N.

FAQ: ZAKON O POZORIŠTU

„Da se vidi da i mi u Srbijici teatra za polzu imamo“, govorio je knjaz Miloš. Da li se išta promenilo?

Žanko Tomić

U mesto pitanja iz domena cilja zakona, organizacione strukture, načina finansiranja - našem esnafu su postavljena na prvom mestu pitanja iz domena čiste gluposti ili metafizike (kod nas se i takve suprotnosti mogu naći u jednoj pojavi).

Prvo je: čemu zakon?

A, drugo je: čemu uopšte pozorište?

U takvoj duhovnoj klimi se reaktivira inicijativa o donošenju Zakona o pozorištu. Jedan od mogućih odgovora na ova čudesna pitanja jeste da se uhvatiti za glavu i zakukaš. Zar je moguće da se u dvadeset prvom veku u jednoj evropskoj zemlji uopšte o tome raspravlja?! No, ako odolimo zamamnom zovu samosažaljenja, ostaje nam realnost da se ovim pitanjima mi kao društvo i kultura vraćamo u preprosvetiteljsku i prepolitičku eru naroda srpskog. Štaviše, kao pozorišnik i posmatrač sveta možda sam i privilegovan što mogu tu neman regresije da osmotrim iz bliza. Baš kao što bi se znatiželjni biolog obradovao postojanju Parka iz doba Jure. (Naravno u pro-

lazu, iz blindiranog džipa - nikako kao stalno boravište.)

Tu smo gde smo. Rani devetnaesti vek. Iza prvog pitanja (čemu Zakon?) zapravo stoje dve škole mišljenja, baš kao i za Miloševog vakt. Jedna stiže sa pozicija vlasti koja svaku zakonsku normu instinktivno doživljava kao ograničavanje apsolutne a od Boga date vlasti. Druga je od skeptične i rezignirane raje, koja sa dosta prava i argumenata ne veruje u mogućnost promene. Odatle je ova misao dalje mutirala u pasivnu poziciju iz koje očekujemo da neko drugi van nas samih donese promenu.

Nakon toga više ni ne čudi što neko iz mase vikne i ono drugo pitanje (čemu pozorište?) kad su obe kolone suprotstavljene teatru - umetnosti promene. Mi, zapravo, pričamo o uređivanju i normiranju pozorišne umetnosti u najnepovoljnijem društvenom kontekstu za to. I umetnost i zakonitost su bile neupitne makar kao proklamovane vrednosti pre deset godina kada je jedan nacrt Zakona napravljen. I zaturen u nekoj fijoci.

Zakon o pozorištu je potreban, ako ništa - a ono zato što tamo gde nema zakona ima samo bezakonja. Neregulisana oblast, kako je zovu, je samo eufemizam. I, zatim, potreban je zato što moramo Zakonom zaštititi opstanak umetnosti promene, koju je upravo bezakonje dovelo na ivicu postojanja i smisla. To je potrebno ne samo zbog nas koji se time bavimo. Potreban je zato što u pozorištu odnose treba da uređuju kreativne volje samih umetnika, a ne klimoglati većitih partijskih komesara.

Pre nego što se dođe do rasprave o konkretnim zakonskim rešenjima, valjalo bi imati jasnu i nespornu predstavu o svrsi takvog akta - o onome što se sasvim prigodno zove duh Zakona. Šta je ideja? Koje vrednosti se njime afirmišu i štite? Prva među mnogima bi morala biti apsolutna sloboda izražavanja ili autonomija kulturnih subjekata, kako bi kulturni političari to nazvali (već jesu u uvodnim paragrafima Zakona o kulturi i već su dokazali da nemaju nameru da se ponašaju drugačije nego suprotno duhu Zakona). Očito je da ova vrednost nije dovoljno zakonski branjena čim su pozorišta i dalje predmet političke jagme i bizarne borbe za uticaj po svaku scenu, do uništenja. Odbrana načela slobode i nezavisnosti pozorišta su temeljni principi samog smisla ove umetnosti. Ispod toga se ne može ići kako god da se odvija ovaj zakonodavni postupak. Jer ispod toga ne postoji ništa.

T I K E R

- U okviru projekta Mlada balkanska drama završeni su konkursi za dramski tekst u organizaciji Narodnog pozorišta u Beogradu i Teatra mladih „Nikolaj Binev“ iz Sofije. Žiri Nacionalnog teatra iz Beograda, većinom glasova je odlučio da je prvo-nagrađena drama *Centar za prinudno sletanje* – Gorane Balančević. Žiri iz Sofije nagradio je tekst Ivana Dimitrova *Vremenska bolest*. Premijera pobjedničkog komada Konkursa koji sproveden u Beogradu biće početkom marta 2013. na sceni Teatra mladih „Nikolaj Binev“ u Sofiji, a pobjednik konkursa sprovedenog u Sofiji, praižvedbu komada imaće do kraja marta sledeće godine na Sceni „Raša Plaović“.

- Beogradsko dramsko pozorište učestvovalo je na ovogodišnjoj manifestaciji „Mesec srpske kulture“ u Mađarskoj, koja se održava u periodu od 14.septembra do 12.oktobra. Predstava *Harold i Mod* Kolina Higinza, u režiji Milana Karadžića, izvedena je 11.oktobra u pozorištu Új Színház u Budimpešti.

- 4. Revija predstava malih formi održana je u Pirotu od 30. oktobra do 7. novembra. Izvedene su predstave: Stevan Koprivica, *Divan dan* (režija: Slavenko Saletović); Branislav Marković, *Putovanje kroz gustu granje*; Dušan Radović, *Zenski razgovori* (režija: Nebojša Dugalić); Pozorište „Bora Stanković“ Vranje; Zijah Sokolović, *CABAres CABArej*; Janoš Haj, *Mali Geza* (režija: Stevan Bodroža), Narodno pozorište Piroto.

- U okviru manifestacije „Dani Nastasijevića“ koja se već treću godinu održava oktobra meseca u Gornjem Milanovcu, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Srbije i Opštine Gornji Milanovac, odigrana je praižvedba komada *Angelska sonata* Zorice Simović. Igrali su: Dušica Novaković, Andrija Daničić i Gordana Matijević.

- U Narodnom pozorištu u Kikindi počele probe komada *Tri ukradena romana* po prozi Saše Radonjića; reditelj je Filip Markovinovic, scenografiju i kostim potpisuje Marina Sremac; igraju, između ostalih, Branislav Knežević, Dragan Ostojić, Miljan Davidović...

- Krajem oktobra u Ateljeu 212 uručene su nagrade za glumačku bravuru „Zoran Radmilović“ – glumici Hani Selimović za ulogu u predstavi predstavi *Otac na službenom putu* Ateljea 212 i za epizodnu ulogu – Silviji Križan za ostvarenje u projektu *Mara Sad* Novosadskog pozorišta, odigranim na 57. Sterijinom pozorju.

- Divna Marić i Slobodan Ljubičić, glumci Narodnog pozorišta iz Užica, dobitnici su Nagrade Grada Užica za doprinos kulturi i umetnosti, koja im je dodeljena povodom 9.oktobra, Dana Grada. Uspesna glumačka karijera Slobodana Ljubičića traje 35 godina, od kojih je dve i po decenije proveo u užičkom teatru. Glumica Divna Marić počela je glumačku karijeru pre 33 godine, od kojih tri decenije igra u užičkom pozorištu.

VIDANJE RANA

Teatri u Nišu ulaze u novu sezonu sa novim upravama: u Narodnom pozorištu za upravnika je postavljen mladi reditelj Ivan Vuković, a u Pozorištu lutaka Dejan Gocić, član ansambla ove kuće

Problemi pred početak 126. sezone Narodnog pozorišta bili su veliki. Aleksandar Mihailović, prvak drame ove kuće, kaže da smo prethodnih godina bili svedoci ranjivosti i krhkosti današnjeg teatra pred silom nepozorišnih ljudi kojima je dopalo da njime upravljaju. „Na medijskim kulisama veličanstveni uspesi i istrgnuti komadi statistike za jednokratnu upotrebu, a ispred tih kulisa poluprazan parter. Ubeđivali su nas da su tržište i novinski hvalospevi jači od sadržaja i zadovoljne publike. Tako smo ostali razapeti između estradnog kiča i nečega što ni oni koji igraju ne razumeju, ali su oba kritičara očarana.“ Novi upravnik je stigao, a Mihailović veruje da će ovo biti još jedan početak niškog pozorišta: „Želim da verujem da će nova uprava uspeti da zaceli rane i vrati pozorište publici, koje smo se tako lako odrekli.“

Pozorišni reditelj Ivan Vuković završio je FDU u Beogradu u klasi Nikole Jeftića i Alise Stojanović. Režirao je u pozorištima širom Srbije, a za niški teatar ima ambiciozne planove. „Nameravam da u pozorište vratim klasike - bez eksperimentisanja, kao i dela nacionalne drame, koja su bila zapostavljena. Krenućemo sa Nušićevim *Svetom* u režiji Milice Kralj. Za sledeću godinu imaćemo praižvedbu drame *Konstantin*, koju piše poznati niški pisac Dejan Stojiljković – ta

predstava biće direktno u vezi sa proslavom Milanskog edikta. Želim bolju saradnju sa drugim teatrima – biće puno gostovanja i puno ćemo gostovati. Mala scena će biti mnogo aktivnija. Namestavam da pozorište u Nišu radi predstave za svoj puk, ne za festivale. Ako Nišljije budu zadovoljne, verujem da će to prepoznati i publika u drugim sredinama.“

Istovremeno, Aleksandar Mihailović smatra da se u prethodnom periodu pokazalo kako koncept performansa, neverbalnih ili visokoestetizovanih predstava, a bez jakog dramskog predloška nije dobro repertoarsko rešenje za Narodno pozorište. „Da li je ovo iskustvo dokaz da treba sačuvati narodna pozorišta od eksperimentalnog i avangardnog teatra – da. Da li to znači da, konkretno, Niš služi novu scenu gde bi se to novo i drugačije moglo videti – sigurno da“, zaključuje Mihailović.

I Pozorište lutaka Niš ulazi u novu sezonu sa novim direktorom. Dejan Gocić, diplomirani glumac za lutkarstvo, završio je bugarsku državnu akademiju NATFIZ i u ovom teatru je već godinama, a sada se nalazi u novoj ulozi i sa novom vizijom. „U narednom periodu pokušaćemo da zadržimo visok nivo igre koji smo negovali svih ovih godina puneći salu i osvajajući nagrade na festivalima u zemlji i inostranstvu. To možemo samo dobrom unutrašnjom organizacijom, pre-

Konačno je odleteo – Betmen ispred Narodnog pozorišta Niš

ispitivanjem dosadašnje repertoarske politike, vraćanjem kulturnih predstava koje su nepravedno „konzervirane“, ali i saradnjom sa svim institucijama kulture. Planirano je povezivanje Pozorišta lutaka sa školama i medijima, posebne akcije i manifestacije, susreti glumaca sa decom u vrtićima, školama, dečjim bolnicama, izvođenja pozorišnih predstava u selima niških opština. Razvijaćemo sve vidove samofinansiranja radi ostvarivanja što većeg samostalnog dohotka. Trenutno stanje u Pozorištu lutaka je zabrinjavajuće jer je usled socijalnog programa pre dve godine trideset posto radnika otišlo, tako da radimo u otežanim uslovima - nedostaju nam glumci, osoblje u radionicama i scenski radnici. Uspeli smo da sezonu ipak započnemo premijerom predstave *Silvesterovo blago* Anžela Vegenštajna u režiji Rumena Račeva i Borjane

Georgijeve. Biće obnovljena i predstava *Lepotica i zver* u režiji Zorana Lozančića, sa kojom ćemo nastupiti na Reviji lutkarskih kazališta u Rijeci, a zatim nastupamo na 43. *Susretima profesionalnih pozorišta lutaka Srbije* sa najnovijom produkcijom. Urađićemo i novogodišnju predstavu, a sledeće godine, kada se obeležava 1700 godina Milanskog edikta, najmlađim sugrađanima ćemo podariti scenski spektakl *Konstantin* u režiji Zorana Lozančića“, kaže Gocić.

Oba niška teatra su u prethodnim sezonama imala repertoarskih problema (čitaj: promašaja). Verujem da će novi upravnici boljim predstavama pozorišno/lutkarske iluzije podići na najviši nivo!

Željko Andjelković

NEIZVESNOST ZBOG PREVENCIJE

Subotica, Vranje, Leskovac – samo su neki od gradova u Srbiji u kojima pozorišta ne rade. Među njima je i Zaječar. Kao i ostali, i oni rade „uprkos svemu“

Verovatno da u svom dvodecenijskom postojanju, *Dani Zorana Radmilovića*, planirani od 9. do 17. novembra, nisu bili neizvesniji. Priča je već, verujem, poznata. Najkraće rečeno: Protivpožarna inspekcija Policijske uprave u Zaječaru MUP-a Srbije zatvorila je početkom aprila zgradu Pozorišta za rad sa publikom, nakon tragedije u diskoteci „Kontrast“ u Novom Sadu u kojoj je smrtno stradalo šestoro mladih ljudi. Lokalne vlasti su se potrudile da ovaj problem što pre bude prevaziđen. Međutim, čitava procedura oko izbora projektantske kuće, revizije projekata, jer je prvobitna suma koju je trebalo izdvojiti za njihovu realizaciju prelazila dvadeset miliona dinara, raspisivanja tenedera i odabira najboljeg ponuđača, još uvek je u toku. Tako je Festival ozbiljno doveden u pitanje, pošto njegovo izmeštanje nije moguće - Zaječar nema drugi adekvatan prostor.

Istovremeno, direkcija *Dana Zorana Radmilovića* na čelu sa upravnikom Pozorišta Vladimirom Đuričićem, koji je blago revoltiran što inspekcije MUP-a nisu po svemu sudeći imali isti aršin kod svih ovakvih ili sličnih prostora u Srbiji kada je protivpožarna zaštita u pitanju, nije htela da Dane izmešta van grada. „To je pozorišna smotra koja je posvećena jednom Zaječarcu, Zoranu Radmiloviću, i održavanje van grada u kojem je Zoran rođen ne bi bilo u skladu sa idejom od koje se krenulo 1992.“, kaže Đuričić. Upućen je zahtev Odeljenju za vanredne situacije Policijske uprave u Zaječaru za izdavanje privremene dozvole. „Obezbe-

dićemo takve preventivne mere protivpožarne zaštite da nikakav incident neće biti moguć“, kaže upravnik Pozorišta Timočke krajine „Zoran Radmilović“. Odobrenje se i dalje čeka.

Organizacioni odbor je usvojio program i novo vreme održavanja Festivala, pošto su sve peripetije oko protivpožarne zaštite odložile već ustaljen termin. Tako bi od 10. do 17. novembra publika trebalo da vidi sedam predstava u zvaničnoj konkurenciji, jednu van konkurencije i jednu na predfestivalnoj večeri. To su: *Sunce tuđeg neba* Milovana Mračevića Puls teatra iz Lazarevca, *Putujuće pozorište Šopalović* Ljubomira Simovića Pozorišta Timočke krajine „Zoran Radmilović“ (premijerno), *Jedan čovek, dvojiča gazda*, Ričarda Bina KST „Joakim Vujić“ iz Kragujevca, *Tajna Grete Garbo* Mire Gavranca Teatra Madlenianum iz Zemunna, *Kvetč* Stivena Berkofa u Koproprodukciji GDK Gavela i Kazališta Virovitica, *Kumovi* Dušana Kovačevića Zvezdara teatra, *Terapija* Jordana Cvetanovića i *Zbogom SFRJ* Kokana Mladenovića Ateljea 212. U čast nagrađenih, ansambl Zaječarskog pozorišta izvešće još jednu premijeru - komad Žarka Jakanovića *Cija je moja koža*, što je u ovim i ovakvim okolnostima, kada je zgrada zatvorena za rad sa publikom i u ovolikoj besparici, vredan podvig.

Pored toga u pripremi je i *Pozorišni godišnjak*, a tako glasi i radni naslov časopisa, čiji će prvi broj biti promovisan u vreme Festivala. „Želja nam je da to bude svojevrsan pregled zbivanja u toku jedne godine, čime ćemo vremenom stvo-

riti arhivsku građu o tome šta se dešavalo u našoj kući“, ističe Vladimir Đuričić. Pored nagrade *Zoran Radmilović* za najboljeg glumca Festivala po oceni stručnog žirija, koja je uvedena 2002. godine (prvi dobitnik je Petar Kralj) i nagrade *Krstimir Milovanović* za vizuelni identitet, ove godine uvodi se i jedna nova nagrada - za životno delo. O tome ko će dobiti ovo priznanje još uvek se čuti, ali kako kažu u direkciji Dana nije teško pretpostaviti kome bi moglo da pripadne ovo priznanje, usko povezano sa Zoranom, njegovim matičnim pozorištem Ateljeom 212 i predstavama po kojima je Zoran u široj javnosti ostao upamćen.

Davor Marušić

Udruženje dramskih umetnika Srbije raspisuje

K O N K U R S
za dodelu Nagrade za životno delo
DOBRIČIN PRSTEN u 2012. godini

Nagrada se dodeljuje dramskim umetnicima (glumicama i glumcima) za celokupno stvaralaštvo, za životno delo. Pravo da budu nagrađeni imaju dramski umetnici koji najmanje 20 godina ostvaruju značajne uloge.

Predlog za dodeljivanje nagrade daju umetnici, kulturni i javni radnici, građani, kao i umetničke ustanove i udruženja.

Predloge sa pisanim obrazloženjem poslati na adresu:

Udruženje dramskih umetnika Srbije, 11.158 Beograd, Studentski trg 13/VI, ili e-mailom na adresu: udus@udus.org.rs, najkasnije do 30. novembra 2012. godine.

U Beogradu, UDRUŽENJE DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE
01.11.2012. g.

ŽRTVA PALJENICA BOGINJI TALIJ

Ispostavlja se da je neko (slučajno ili ne, baš u predizbornom zemanu) nasumice postavio parametre obnove vranjskog Pozorišta – i sredstva i rok; a ka'će biti, ne zna se

U noći 2. jula u podmetnutom požaru do temelja je izgorelo vranjsko Pozorište „Bora Stanković“. Upravo u godini kada slavi sto dvadeset godina svog postojanja, otkako ga je 1892. kao poklon Vranju izgradio veletrgovac Janča Jovanović Baldžija, a prvu predstavu u njemu, Njegošev „Gorski vijenac“, režirao Radoje Domanović, tada profesor vranjske gimnazije. Da cinizam bude još veći, Pozorište je izgorelo kao „koletaralna šteta“ u obračunu dva lo-

rekvizite, veći deo bogate dokumentacije. Odmah je obrazovan Odbor za obnovu pozorišta i, u optimističkom zamahu, neko je pomenuo, kako su skeptici odmah primetili, dva činioca koji se danas pokazuju kao poprilično nerealni: cifru od dvesta miliona dinara i rok – 31. januar 2013, Dan Grada, dakle samo sedam meseci da se iz pepela podigne ne neka obična zgrada, već svojevrsni organizam kakav je pozorište, sa svim sadržajima koje ono podrazumeva.

Pozorište „Bora Stanković“ posle požara

kalna ganga, pa je lomača bila namenjena diskoteci koja je tik uz pozorište, ali se vatra raširila u neželjenom pravcu. Diskoteka iz koje turbo-folk teroriše čitav grad posle nekoliko dana nastavila je sa radom, dok se obnova vranjskog Pozorišta odvija mučno i teško, uprkos naporima koje lokalna zajednica, privredno i kulturno devastirana, ulaže u obnovu vranjskog žarišta kulture i umetnosti.

Štihija je uništila skoro sve – pozorišnu dvoranu, krov, foaje, scenu, dva pozorišna kluba, funduse scenografije i

Oni koji su ovu (ne)moguću misiju shvatili ozbiljno, odmah su prionuli na rad: prvo sami pozorišnici – glumci su počeli da izvode predstave na otvorenom, snimili petominutni film o tragediji vranjskog Pozorišta, održali konferenciju za medije u beogradskom Medija-centru, uprava je uputila javni apel svim pravnim i fizičkim licima za pomoć u obnovi teatra. *Zavod za zaštitu spomenika kulture* u Nišu podneo je preko svog arhitekta u Vranju Miomira Stojanovića Rešenje o utvrđivanju mera tehničke zaštite za

izradu tehničke dokumentacije za revitalizaciju vranjskog pozorišta. Mediji su neumorno izveštavali i apelovali na javnost da pomogne u ovoj nesreći. Javnost se odazvala u onoj meri koliko su joj to skromne ekonomske mogućnosti dozvolile i tu od firme treba izdvojiti *Telekom* i *Uni Credit Bank*, koje su izdvojile po milion dinara za obnovu Pozorišta. Komandant 4. brigade VJ, general Milosav Simović darivao je svoju mesečnu platu u fond za revitalizaciju teatra, i ne samo to – praktično čitav pozorišni život Vranja trenutno se odvija pod krovom Doma Vojske, uključujući tu i 32. Borine pozorišne dane. Takođe, pripadnici inženjerijske jedinice Četvrtne brigade izvršili su detaljno čišćenje i iznošenje šteta i gareži iz spaljenog Pozorišta, čime su stvoreni uslovi za početak njegove obnove u građevinskom smislu.

Uprkos tragediji koja je snašla teatar u Vranju, održava se jedan od najreferentnijih srpskih pozorišnih festivala, 32. „Borini pozorišni dani“, pod sloganom: „Da umetnost ne začući“. U Domu Vojske je izvedeno šest predstava uz bogat prateći program. Predstava *Narodna drama* u režiji Snežane Trišić, po tekstu Olge Dimitrijević, otvorila je 20. oktobra Festival, koji je ovoga puta imao revijalni karakter. Sav prihod od ulaznica, kao i honorari učesnicima Festivala, kako je rekla nova upravnica Pozorišta Radmila Djordjević, biće uplaćeni na račun za obnovu vranjskog Pozorišta.

rešenja, pri čemu je naročito poželjna primena novih tehničkih i tehnoloških mogućnosti. Ipak, pozorište će se praviti parama. Najvažnije je da se u novembru, najkasnije u decembru, izvede konstruktivni sklop objekta, ono što narod kaže – 'da pokrijemo kuću'. Sve ostalo zavisi od novca, on je limitirajući faktor.

Do sada je na račun za obnovu pozorišta cirka šest i po miliona dinara, s tim što se očekuje i uplata „Dunav osiguranja“ – oko trideset pet miliona. U zadatom roku stigla su dva idejna projekta. Šta dalje? „Određena je devetočlana komisija“, kaže građevinski inženjer Nataša Trajković ispred Odbora zadužena za staranje o realizaciji donetih zaključaka, „za izbor idejnog rešenja koje ide posle Odboru na usvajanje. Koordinacija između Odbora, Zavoda i Pozorišta je dobra, ali zahteva vreme, jer su neke aktivnosti uslovljene jedna drugom – nije moglo da se radi paralelno. Konačni izbor idejnog rešenja nije uslovljen rokom već punim sastavom Komisije i kvalitetom projekta. Inače, počeli su radovi na izradi privremene konstrukcije, koja će štititi od atmosferskih uslova, izvršena je promena u katastru i od sada će Pozorištu imovinski-pravno pripadati sve ono što je ono nekada koristilo, a što je u jednom trenutku bilo otuđeno. Uskoro očekujemo dobijanje lokacione dozvole, što je predušlov za početak izrade glavnog projekta, čije finansiranje je obezbedio program EU Progres, pa ide proces javnih nabavki i dalje sve po zakonu. Znači, ponekad se u vanrednim situacijama u hodu pojave neočekivani problemi, i onda morate da improvizujete“, kaže ona.

Dakle, ispostavlja se da je neko (slučajno ili ne, baš u predizbornom zemanu) nasumice postavio parametre obnove vranjskog Pozorišta – i sredstva i rok. Ka'će biti ne zna se, a do tada vranjskim pozorišnicima ostaje da kukaju i da improvizuju.

Goran M. Antić

- Muzej pozorišne umetnosti Srbije nedavno se uselio u prostorije novog depoa, u neposrednoj blizini objekta u Jevremovoj ulici, u kojem inače radi. „Napokon smo to pitanje rešili, zahvaljujući i razumevanju JP Poslovni prostor Stari grad. Novi prostor je vrlo značajan, jer će umnogome olakšati osnovnu muzeološku delatnost. Pored ostalog, bićemo u prilici da prihvatimo i muzeološki obradimo veći broj zaostavština i druge nove građe,“ kaže direktorka Muzeja pozorišne umetnosti Srbije Ksenija Radulović.

- Narodno pozorište iz Sombora premijerno je izvelo novi komad *Saloma reloaded* Oskara Vajlda, u adaptaciji i režiji Predraga Štrpca. Predstava je radjena u koprodukciji sa Srpskim narodnim pozorištem u Novom Sadu. Uloge tumače: Sonja Damjanović, Milan Kovačević, Dušan Jović, Tatjana Šanta Torlaković, Nebojša Savić, Branislav Jerković, Sanja Mikitišin, Srđan Aleksić, Nemanja Bakić, Marko Savić i Lučija Travičić.

- Novu pozorišnu sezonu, Narodno pozorište Užice, počelo je premijerom predstave za decu *Trnova Ružica*, po motivima Šarla Peroa, Jakoba i Vilhelma Grima i Erdmana Penera, u režiji Nemanje Rankovića. Sudbine likova iz poznate bajke dočarali su Tijana Karačić, Branislav Ljubičić, Andrijana Simović, Nevena Nedić, Biljana Zdravković, Vahidin Prelić, Goran Šmakić, Dragana Vranjanac Ljubojević i Igor Bojrojević. Dramaturg je Spasoje Ž. Milanović, scenski pokret i koreografiju je osmislio Ferid Karajica, scenografiju Marijana Zorzić Petrović, a muziku Srđan Milivojević.

- Knjaževsko srpski teatar iz Kragujevca sezonu je započeo krajem septembra, premijerom predstave *Do gole kaže* u režiji gosta iz Nemačke, Pjera Valtera Polica. Uloge tumače: Nikola Milojević, Vlada Živković, Čedomir Štajn, Aleksandar Milojević i drugi. Početkom novembra izvedena je i premijera komada savremenog škotskog pisca Di Si Džeksona *Moje bivše, moji bivši* u režiji Sladane Kilibarde. Igraju: Katarina Mitrović, Isidora Rajković, Miloš Krstović, Dušan Stanikić i Nadja Maršičević.

- U Kruševcu je krajem oktobra održan sastanak Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije kome je prisustvovala većina članova. Jednoglasno, za predsednika Udruženja u narednom dvogodišnjem periodu izabran je upravnik Kruševačkog pozorišta, Branislav Nedić, a za zamenika Ivana Nedeljković, direktorka Lazarevačkog pozorišta.

U Kruševačkom pozorištu početkom sezone, premijerno je izvedena predstava Mihaila Bulgakova *Purpurno ostrvo*, u adaptaciji i režiji Ane Đorđević. U predstavi igraju: Dejan Tončić, Toma Trifunović, Branko Janković, Biljana Jocić Savić, Nikola Pantović, Marija Gašić Gajić, Marija Vidaković, Nebojša Vranić, Bojan Veljović, Milija Vuković, Miloš Đurović, Nikola Rakić, Jovanka Andrić, Dragan Marinković, Sladana Nestorović Ristić i Dušan Dule Jovanović.

OBNOVIMO VRANJSKO POZORIŠTE

Uplate mogu biti izvršene na dinarski račun 840-2696741-93 ili Devizni račun 01-504105-10000322-000000-0000 IBAN kod: RS35908504105000032221, ili SMS-om - treba otkucati tekst „obnovimo vranjsko pozorište“ i poruku poslati na broj 2141, koja kod sva tri operatera košta ukupno 60 dinara.

POZORIŠTE PONOVO RADI

Na drugu godišnjicu zemljotresa, 3. novembra Kraljevačko pozorište – izvođenjem na matičnoj sceni predstave radjene u koprodukciji sa užičkim Narodnim pozorištem „Priča“ u režiji Aleksandra Lukača, ponovo otvara vrata za posetioce. Posle dve godine „na točkovima“, 160 odigranih predstava, 6 premijera – ovaj teatar, ne bez „naknadnih potresa“ polako staje na noge. Krajem septembra, na konferenciji za novinare, na kojoj su pored novoimenovane vd. direktorke Biljane Konstatinović, govorili arhitekta Rajko Čubrić, zadužen za izvođenje sanacije statičkog poboljšanja zgrade i Miloš Milišić, predsednik Komisije za kontrolu sanacije pozorišta pokušano je javnosti da bude objašnjeno zašto sanacija toliko kasni. Arhitekta Rajko Čubrić iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture, ispred treće komisije koju je angažovala lokalna samouprava

da proceni stanje objekta, rekao je da su stručnjaci sada pronašli objašnjenje zašto pozorište nije oštećeno kao ugostiteljski deo u istom objektu koji pripada preduzeću „Srbija“ a.d. „Deo zgrade koji pripada pozorištu obnovljen je 1983. godine, a međuspratna čelična konstrukcija urađena 30-tih godina prošlog veka toliko je pouzdana da je i danas teško naći takav kvalitet“, rekao je Čubrić. Milišić je, sa druge strane, rekao da je kraljevačka javnost dve godine obmanjivana da zgrada Pozorišta nije bezbedna i da se postavlja pitanje kako je potrošen novac dobijen za sanaciju u iznosu između 22 i 24 miliona dinara. Tvrdnjom da je žrtva progona zbog toga što je odbio da čutke podnese svoju nedavnu smenu, bivši direktor Kraljevačkog pozorišta Vladan Slavković javno se stavio na raspolaganje istražnim organima, tražeći da se utvrdi da li je kriv za navodne malverzacije oko

Priča, Kraljevačko pozorište i NP Užice

sanacije Pozorišta posle zemljotresa. Ipak, lepa vest jeste da, uprkos što majstori i dalje rade, a finalizacija rekonstrukcije se očekuje na proleće, Kralje-

vačko pozorište najzad igra na matičnoj sceni – sa jednodnevanim elanom i entuzijazmom, namerom da ne dozvolje da teatar u ovoj sredini zamre. Z.L.

Međunarodni festival pozorišne klasike „Vršačka pozorišna jesen“ održaće se po dvadeseti put na sceni Narodnog pozorišta Sterija od 27. oktobra i do 3. novembra pod sloganom „Sterija – nekad i sad“. U takmičarskom programu biće izvedeno pet predstava iz Srbije i Republike Srpske. Organizovan je i postfestival-ski program u okviru koga će publika imati priliku da vidi predstavu Duška Premovića *Indigo* u režiji Branislava Lečića, ali i renesansnu komediju *Mirandolina* u režiji Fauda Tabudžića. Selektor ovogodišnje Vršačke pozorišne jeseni je reditelj Tabor Vajda, a članovi žirija biće Milivoje Mladenović, Zoran Maksimović i Stefan Sablić.

- Saradnja Jugoslovenskog dramskog pozorišta sa Fakultetom dramskih umetnosti u Beogradu u okviru STUDIOFEST-a koji je u junu održan u ovom teatru, rezultirala je potpisivanjem Protokola o saradnji sa FDU, a jedna od predstava koja je izvedena na Festivalu, od septembra se nalazi na repertoaru Teatra „Bojan Stupica“. Reč je o *Pokojniku* Branislava Nušića u režiji Igora Vuka Torbice u produkciji FDU.

- Konferencija „Pali anđeo Istorie“ održana je 14. i 15. oktobra u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, u vidu sastanka umetničkih i kreativnih snaga Ujedinjenih pozorišta Evrope (UTE), sa ciljem da se razgovara o projektu koji će, kasnije, prarasti u zajednički pozorišni događaj. Približavajući se stogodišnjici Sarajevskog atentata, događaju koji simbolički predstavlja zamajac kasnijem lancu dešavanja koji određuju savremenu Evropu, pokrenuta je inicijativa da se ponudi teatarski odgovor na temu budućnosti kontinenta Pored članova UTE, na konferenciji su govorili i Milica Delević, bivša direktorka Kancelarije za evropske integracije i član Parlamenta, Dubravka Stojanović, istoričarka, Dino Mustafić, reditelj, Predrag Marković, istoričar... Organizaciju konferencije pomoglo Ministarstvo kulture Republike Srbije.

- Krajem septembra, beogradskom premijerom mjuzikla *Glavo luda*, po tekstu i u režiji Nikole Bulatovića otvorena je sezona u Pozorištu na Terazijama. Koreograf je Nebojša Gromilić, aranžer i dirigent Ivan Ilić, a uloge tumače Hadži Nenad Maričić, Jelena Trkulja, Ljiljana Stjepanović, Dragan Vujić Vujke i drugi. Dugo očekivana premijera *Zone Zamfiruve* u adaptaciji i režiji Kokana Mladenovića, sa Ivanom Bosiljićem i Slobodom Mićalović izvedena je 9. novembra.

- Radovi na rekonstrukciji zgrade leskovačkog Narodnog pozorišta počeli su prošlog leta. Rok za završetak radova bio je kraj marta ove godine, međutim, zbog finansijskih problema, radovi su pre četiri i po meseca obustavljeni. Iznos od skoro 60 miliona dinara za potpunu obnovu zgrade nekadašnjeg Skolskog doma iz tridesetih godina prošlog veka, zajedno finansiraju Grad i Ministarstvo NIP-a. Završeno je preko osamdeset odsto radova, ali, kako kažu, problem je dug od osam miliona dinara, kao i nepredviđen višak radova, bez kojih nisu mogli da se završavaju ni ugovoreni poslovi. Grad će se ovih dana obratiti nadležnom ministarstvu, jer višak radova ne može da plati, a prema procenama izvođača,

POZORIŠTE BEZ STALNE ADRESE

Teatar ne čini zgrada, već glumci i predstave – smatra Olivera Đorđević, reditelj i umetnički direktor Drame na srpskom jeziku subotičkog Narodnog pozorišta

Ansabl Drame na srpskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici, iako bez adekvatnog prostora, pošto je u toku izgradnja nove zgrade pozorišta (po svemu pretpostavlja se da postane „Skadar na Bojani“), proteklih par sezona beleži zapažene uspehe kako u zemlji, tako i u regionu.

„Naš ansabl je u proteklih nekoliko godina izuzetno podmlađen, važi za jedan od najmlađih u zemlji i pored toga beleži zapažene rezultate. Imamo stalnu praksu audicija za nove predstave tako da nam dolaze glumci sa završnih godina studija i imaju priliku da dobiju uloge“, objašnjava „recept za uspeh“ Olivera Đorđević. „Moram da istaknem da smo u protekle četiri godine stalni učesnici *Sterijinog pozorja*, da u našem teatru gostuju reditelji poput Andraša Urbana, koji je radio šekspirovog *Julija Cezara*, Mihizovog *Banović Strahinju*,

takođe, u Srbiji je Oliver Frljić prvi put radio upravo kod nas - projekat *Kukavičluk*“, nastavlja Olivera Đorđević, verujući da je smelost u repertoarskoj politici odlučujuća.

„Prošle sezone izdvojila se predstava po drami Momčila Nastasijevića *Zapis*, jednoj od najčudnijih u domaćoj književnosti, u režiji Nikole Zavišića. Rad je bio, ako tako mogu da kažem, nesvakidašnji poduhvat, pošto Nastasijević spada u red najznačajnijih srpskih pisaca koji je bio daleko ispred svoga vremena. Njegova dela se, međutim, retko ili gotovo nikada ne izvode na daskama koje život znače. Iako je izgledalo kao ludost staviti je na repertoar, ona je naišla na odličan prijem kod publike. Nekako, od Šilerovih *Razbojnika* takođe u režiji Nikole Zavišića, 2008. godine, trudimo se da nadgradujemo ansabl kako novim glumcima, tako i žanrovski različitim predstavama.

BOLNE TAČKE DRUŠTVENIH DOGAĐANJA

Novosađani pobednici kragujevačkog Festivala angažovanog teatra

Predstava Ujvidéki színháza „Marat The sade“ proglašena za najbolju predstavu u celini i nagrađena za vizuelnost

Na ovogodišnjem sedmom Međunarodnom pozorišnom festivalu „Joakiminterfest“, održanom od 7. do 16. oktobra u Knjaževsko-srpskom teatru u Kragujevcu, učestvovalo je dvanaest predstava iz šest zemalja (jedanaest u takmičarskom delu): Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Hrvatske i Italije. Za najbolju predstavu u celini proglašena je *Marath The Sade* Ujvidéki színháza iz Novog Sada, koja po mišljenju žirija inventivan, hrabar teatarski iskorak.

Misija Festivala bila je povratak publike u teatar, koji je po mišljenju selektora Gorana Cvetkovića moguć samo prikazivanjem i igranjem dobrih, slojevitih, razigranih, maštovitih, estetski razvijenih predstava koje se istovremeno bave značajnim javnim i društvenim temama. Po toj koncepciji on je selekciju podelio u tri kruga. Prvi, vezan za otpor prema raznovrsnim nepravdama u društvu, pre svega u ponižavajućoj poziciji radnika u novom kapitalizmu (*Radnici umiru pevajući* Hartefakt fond/Bitef teatar Beograd, *Radnička hronika* Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banja Luke i *Zlatni zmaj* Slovenskog stalnog gledališća iz Trsta). Drugi korpus predstava tematski određen protestom protiv zloupotrebe pojedinca zbog ciljeva koje nameću vlastodršci, činile su: *Pošto pašeta?* beogradskog Ateleja 212, *Marath The Sade* Ujvidéki színháza iz Novog Sada i *Pismo iz 1920*. BNP-a iz Zenice. Treći, vezan za lična nesnalaženja i permanentne bolesti društva, zbog eksploatacije i zloupotrebe moćnika obuhvatio je:

Čekajući Godoa Turskog teatra iz Skoplja, *Ne mo'š pobeć' od nedelje* zrenjaninskog Narodnog pozorišta „Toša Jovanović“, *Terapiju zagrebačkog Teatra „Rugantino“* i *Krojerovu sonatu* Teatra Kabare iz Tuzle.

Članovi žirija 7. *JoakimInterFesta* bili su glumica Đurđija Cvetić i reditelji Martin Kočovski i Primož Bebler, a voditelj razgovora za okruglim stolom Aleksandar Novaković, dramaturg i dramski pisac.

Po mišljenju Martina Kočovskog, bez namere da ikoga uvredi, selekcija ovogodišnjeg *InterFesta* ubedljivo je najbolja od svih festivala koje je ove godine imao prilike da vidi u regionu. „Ona ima koncept koji je, sa jedne strane, potpuno liberalan i otvoren za nove sadržaje, što je inače karakteristično za ovaj Festival od njegovih početaka, a, sa druge, on je strog i veoma čvrst i koncizan. Očigledno

U pratećem programu ovogodišnjeg *InterFesta* promovisana je automonografija Bore Draškovića „*Rečnik profesije*“ iz edicije „Joakimovi potomci“, posvećene laureatima nagrade Statueta „Joakim Vujić“ koju kragujevački Teatar dodeljuje svake godine na Sretenje za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti u našoj, a otvorena je i izložba bosanskohercegovačkog umetnika Nesima Tahirovića „Prastari simboli mira i tolerancije“ u pozorišnoj galeriji „Joakim“.

I tada su nam postavljali pitanje zašto Šiler i *Razbojnici*, ali glumci su svojom igrom i publika odzivom demantovali sve sumnje“, smatra ona.

Prva premijera ove sezone je bila *Čudo u Poskokovoj dragoj* po romanu Ante Tomića, u režiji Snežane Trišić i u dramatisaciji Maje Pelević. „To je izuzetno duhovita ansabl predstava, koju smo prozvali špageti - dalmatinski vestern i nailazi na odličan prijem kod publike“, priča Olivera Đorđević. „Pravili smo i za ovu predstavu audiciju u ansamblu su se priključila dva mlada glumca: Đorđe Marković i Miloš Milić. Kostimograf je bila Mirna Ilić, scenograf Ljubica Milanović, kompozitor Irena Popović Dragović - dakle, u celosti ženska ekipa! Nadamo se gostovanju u regionu prvenstveno u Hrvatskoj.“ U planu je i mjuzikl *Mala radnja horora*, za koji su pripreme u toku. U pitanju je američki hit po kojem su urađena i dva filma. Režiju će potpisati mladi ali iskusni Marko Manojlović. Premijera se planira krajem decembra. Olivera Đorđević dodaje da Pozorište u drugom delu sezone očekuje saradnja sa Alisom Stojanović, rediteljom i profesorom na FDU.

„Moram da istaknem da nemamo adekvatne uslove. Sama zgrada u kojoj

Olivera Đorđević

igramo je adaptirana sala bioskopa, ostala infrastruktura pozorišta je smeštena u napuštenoj fabrici, tako da su svi primorani dok rade da šetaju sa jednog kraja grada na drugi... Ipak, dokazali smo da pozorište ne čini samo zgrada nego glumci i predstave“, završava u jednom dahu Olivera Đorđević.

Ninoslav Šćepanović

Žiri je lako i jednoglasno „podelio“ i nagrade na 7. kragujevačkom *JoakimInterFestu*: Nagrade za najbolju predstavu u celini i vizuelnost dobio je Ujvidéki színház - Novosađsko pozorište za *Marath The Sade* Petera Vajsa, u adaptaciji i režiji Andraša Urbana.; Nagrada za najbolju režiju dodeljena je Vladimiru Milčinu za *Čekajući Godoa* u izvođenju Turskog teatra iz Skoplja; glumačke Nagrade dobili su Maja Blagović i Romeo Grebenšak za tumačenje čitavog niza uloga u komadu Rolanda Šimelfeniga *Zlatni zmaj* kojeg je u tršćanskom Stalnom slovenskom gledališću režirao Janiš Kica; Specijalna nagrada dodeljena je *Pismu iz 1920*, koju je po motivima priče Iva Andrića režirao Oliver Frljić u Bosanskom narodnom pozorištu iz Zenice.

prijatne analize i istine. Angažovano pozorište je cvetalo ovog oktobra u Kragujevcu. Njegove plodove očekujemo u godinama koje će doći“, smatra reditelj Nebojša Bradić, umetnički direktor kragujevačkog Teatra.

Za pesnika Sašu Milenića, predsednika Skupštine grada Kragujevca, koji je i otvorio Festival, *InterFest* ima poseban značaj i misiju, kao i veoma važno mesto u „Oktobarskim svečanostima grada“ posvećenim emancipacionoj ulozi mirovnog aktivizma: „Kada bi ovaj poslednji, sedmi *JoakimInterFest*, morao da se opiše sa stanovišta najšireg javnog interesa Kragujevca samo jednom reči, ja bih se opredelio za reč - ohrabrenje! Međunarodni karakter *JoakimInterFesta* posebno podcrtava ovu funkciju kulture. Već na tematskom planu, spremnost savremenog pozorišta da najdirektnije prezentuje, tumači i kritikuje presnu društvenu stvarnost, bremenitu paradoksa, problemima i konfliktima globalnog trenutka, imponuje politici mira. Mir nije prirodno stanje društva i čovekovog sveta. Mir se uči i gradi. Ovogodišnji *JoakimInterFest* ohrabruje građane privržene vrednostima tolerancije i povezivanja ljudi jasnom porukom da u svim aktuelnim napetostima kultura još uvek odgovara na bazične zahteve čoveka da je oseljliva na neprevaziđene i univerzalne jednostavnosti kao sto su dostojanstvo, pravda i istina, te da je delotvoran alat humane perspektive i opstanka čovečanstva“, smatra Milenić.

Zoran Mišić

IZVEŠTAJ IZ JEFTINOG ŽIVOTA

Najbolje predstave iz oskudne sezone na užičkom festivalu

Sedamnaesti jugoslavenski pozorišni festival - *Festival bez prevoda*, na kome će, po oceni selektora Bojana Munjina i Zorana Stamatovića, biti prikazano sedam najboljih predstava iz protekle sezone u regionu, održava se od 8. do 15. novembra u Narodnom pozorištu Užice. Festival, koji je koncipiran tako da se na njemu prikazuju samo najbolje predstave iz jednogodišnje regionalne produkcije bez obzira na pozorišni žanr i poreklo autora, podržali su Ministarstvo kulture i Grad Užice.

Selektori navode da su prilikom odabira predstava iz Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i ove godine bili suočeni sa oskudnom teatarskom produkcijom, što je posledica recesije, ali da su i pored toga odabrali najbolje. Ekonomska kriza uslovlila je i to da, osim uobičajene izložbe fotografija sa prethodnog festivala užičkog fotografa Radovana Vujovića Bajce, neće biti pratećih sadržaja. „Krizu i sve oko nje učinili su svoje i smanjena pozorišna produkcija u gotovo svim sredinama regije bila je stvarnost sa kojom smo se morali suočiti. U takvoj situaciji automatski je bilo teže odabrati predstave kakve zaslužuje užički festival, ali vođeni željom da ni po koju cenu ne smemo sniziti nivo kvaliteta programa, verujem da konačna lista odabranih izvedbi dostojno zaslužuje da bude predstavljena užičkoj publici“, navodi u svom izveštaju Bojan Munjin, pozorišni kritičar i koselektor.

Festival će početi *Ribarskim svadama* (CNP Podgorica i Grad Tetar Budva, Karlo Goldoni/Ana Vukotić), potom slede: *Sumnja* (Kamerni teatar 55 Sarajevo i Udruženje Kontakt, Patrik Šenli/ Selma

Spahić), *Zoran Đinđić* (Atelje 212, tekst i režija Oliver Frlić), *Buđenje proleća* (NP Užice, Frank Vedekind/Martin Kočovski), *Drama o Mirjani i ovima oko nje* (JDP, Ivor Martinović/Iva Milošević), *S druge strane* (Zagrebačko kazalište mladih, autorski projekt Bobo Jelčić i Nataša Rajković) i *Višnjik* (JDP i Grad Tetar Budva, A.P.Čehov/Dejan Mijač). U čast nagradnih Kruševačko pozorište igraće *Put oko sveta* (Branislav Nušić/Jug Radivojević).

„Sve ove predstave se na različite estetske načine bave ljudskom iscrpljenošću, sve većim egzistencijalnim, društvenim i političkim tegobama, pa bismo zao-kruženo tematsko polje iz kojeg izvire ove izvedbe mogli s malo ironije i puno sete nazvati izveštajem iz jeftinog života. Malo više humora tog tegobnoj slici daje predstava *Ribarske svade*, ali zatamnjeni međuljudski odnosi centralna su neuralgična tačka koja tišti kako savremena društva, tako i pozorište. Tom žarištu usmerene su predstave *Sumnja*, koja težište traume vidi u institucionalnim hijerarhijama moći, odnosno, kao u predstavama *Drama o Mirjani* i *S druge strane* – u porodici i oko nje. Predstave *Buđenje proleća* i *Zoran Đinđić* preko politike se obračunavaju sa sveukupnošću međuljudskih odnosa u kojima se nikoga ne šteti, a predstava *Višnjik* nas preko već klasičnog komada ponovno podseća na naš slogan - neke ozbiljne, stare i trajne ljudske vrednosti danas su u opasnosti jednako kao i ljudi i njihove sudbine, koje su postale bagatelno jeftine u odnosu na agresivne bogove današnje civilizacije - novac i moć“, obrazložio je Munjin.

„U estetskom smislu“, kako navodi, „ovogodišnja ponuda nudi različito pozorište - od klasičnog, preko psihološke drame na jednoj strani i komedije del arte na drugoj, do neke vrste dokumentarnog i postdramskog pozorišta, kao i političkog teatra novog tipa.

Uz kvalitet ukupnog programa, koji verujem da smo dosegli, izvedbena raznolikost biće onaj specifični detalj koji je uvek krasio užički festival, zbog čega se nadamo da će i publika uživati“, poručio je Bojan Munjin.

Zoran Stamatović, koselektor i direktor Festivala i NP Užice, u prvi plan kao organizavajući faktor ovogodišnje selekcije ističe smanjenu pozorišnu produkciju u regiju. „Nikada ranije Festival nije bio tako određen vanpozorišnim faktorima kao ove godine, jer je produkcija na prostorima bivše Jugoslavije, odakle nam dolaze predstave, veoma smanjena. Nadam se da će se takvo stanje popraviti prvenstveno u regionalnim pozorišnim centrima i da će iz tog budućeg kvantiteta iznedriti pozorišni kvalitet“, kazao je Stamatović, dodavši da je sadašnje stanje normalno jer je ceo region pogođen ekonomskom i finansijskom krizom. „Što pre priznate da je kriza zahtevala sve oko

Festivalski žiri (Svetozar Rapajić, Nebojša Romčević, Radivoje Dinulović, Azim Begagić i Agata Juniku) dodeliće nagrade koje nose naziv *Ardalion*, i to za najbolju predstavu, režiju, žensku i mušku ulogu, epizodu, mladog glumca, scenografiju, kostim i muziku. Osim stručnog žirija predstave će procenjivati i novinari akreditovani na Festivalu, izjašnjavajući se i publika i to ocenama od jedan do pet. Okrugle stolove vode Marko Botić, dramaturg iz Rijeke, Bojan Munjin i Nenad Kovačević.

nas, pre ćete početi da pronalazite puteve za oporavak“, navodi Stamatović, koji posebno ističe da pozorišne svečanosti u Užicu ne bi bilo da nije dragocene podrške države. „Da nije bilo finansijske podrške Ministarstva kulture, ove godine Festival bi prvi put od osnivanja bio doveden u pitanje. Izuzetno smo zadovoljni i dinamikom i iznosom te podrške“, kazao je direktor Stamatović.

Nenad Kovačević

Buđenje proleća, NP Užice

mociji su govorili Milivoje Mladenović, direktor Sterijinog pozorja i Svetislav Jovanov, predsednik srpske sekcije Međunarodnog teatarskog instituta (ITI). Jovanov je i autor pogovora, u kojem između ostalog kaže: „Povodom dosadašnjeg ostvarenog opusa Željka Hubača mogu se izneti dve osnovne tvrdnje: prvo,

da je reč o jednom od najprovokativnijih fenomena u savremenom srpskom pozorištu, i drugo, da se taj fenomen u odnosu na dominantne aktuelne tokove srpske dramaturgije pojavljuje kao atraktivan, ubedljiv i dobrodošao – izuzetak.“

Jelica Stevanović

TEATAR NA PRAVOM PUTU

Bogata jesen u Šabačkom pozorištu

Sezona je i ove godine započela revijom predstava „Teatar na pravom putu“, na kojoj su nastupili gosti iz Prištine, Beograda, Zrenjanina, Indije i Kragujevca. Za najbolju je proglašena predstava *Jedan čovek, dvojica gazda* Ričarda Bina, u režiji Nebojše Bradića i izvođenju Knjaževsko-srpskog teatra iz Kragujevca. Šapčani su svojoj publici ovom prilikom poklonili čak dve premijere: revija je 1. oktobra otvorena komadom Alena Ejkborna *Skrivene strepnje* u režiji Primoža Beblera, a sedam dana kasnije zatvorena premijerom komedije *Otmica i vaznesenje Julijane K. Željka Hubača* u režiji autora.

Ovo je, inače, druga režija dramskog pisca Željka Hubača u Šabačkom pozorištu, u kojem je pre dve sezone sa uspehom postavio svoj komad *Bliži nebu*. Inače, tekst *Otmica i vaznesenje Julijane K* je autoru svojevremeno doneo Nagradu „Branislav Nušić“ na konkursu *Udruženja dramskih pisaca Srbije*. Praizvedba ovog komada je bila u Kruševačkom pozorištu u režiji Ljubosava Majere, sa Predragom Ejdušom u glavnoj ulozi, a ova produkcija je igrana u takmičarskom programu *Sterijinog pozorja*. Postavka Juga Radivojevića je, pod naslovom *Ratko i Julijana*, igrana u Narodnom pozorištu u Leskovcu i učestvovala na *Daniima komedije* u Jagodini.

Pre početka predstave, na Maloj sceni Šabačkog teatra je promovisana knjiga drama Željka Hubača *Bizarno*. Pet

autorovih drama uvršteno je u ovo izdanje Književno izdavačke zadruge *Altera* iz Beograda i Šabačkog pozorišta. Na pro-

SEĆANJE

Po ideji Dušana Stojanovića naslikao Milan Milosavljević Deroks

CRVENI KLOVN

Petru Kralju

*Nasmejan, sulud crveni klovn,
Na krov mi kuće pao.
Ja sam mu podlo pljačkao snove,
A on mi dušu krao.
Taj klovn je nekad bio beo,
Dok beše lutak drven,
Pa nesmotreno postade čovek,
Od svoje krvi crven.
Iz krupnog, ludog klovnovskog oka,
Dok je ismevao mene,
Ispade suza, novorođenče,
Kao iz kučke štene.
Baulja suza po nebu oka,
Baulja, sklizne, pa puzi,
A mi smo stegli mala srca
I smejali se suzi.*

Ljubiša Baja Bačić

sve bi moglo da bude završeno za najviše dva meseca.

- Polovinom oktobra, na Novoj sceni Zvezdara teatra premijerno je izvedena predstava Marka Kamelotija *Boing Boing* u režiji Predraga Stojmenovića, u produkciji agencije „Omladinka“. Uloge u popularnom francuskom vodvilju igraju Vuk Kostić, Viktor Savić, Jelena Gavrilović, Nada Macanković, Borka Tomović, Marina Vodeničar i Jelisaveta Orašanić.

- Jesen je u Bitef teatru obeležena sa tri dramske premijere: *Daleko* Tamare Bosak u režiji Nenada Prokića; te dve u koprodukciji sa Harte-fakt fondom - *Grebanje ili kako se ubila moja baka* Tanje Šljivar, u režiji Selme Spahić (koproducent je bilo i BNP Zenica) i *Izopačeni* Martina Šermana, koju je postavio Andrej Nosov.

- *Princeza u zamku duhova* po tekstu i u režiji Aleksandre Milavić Dejvis najnovija je predstava Pozorištanca Puž, po žanru – kako kažu – „muzičko-scenska torta“. Uloge tumače: Iskra Brajović, Branislav Zeremski, Branka Šelić, Lako Nikolić i drugi.

- Kao svoju prvu premijeru u sezoni 2012./2013. Pozorište Boško Buha izvelo je početkom novembra rimejk čuvene predstave *Carev zatočnik* iz 1995. godine. Ova etno bajka pisca Miodraga Stanislavljevića u režiji Milana Karadžića bila je veoma uspešna kod publike, ali i kod stručne javnosti – osvojila je čak tri Sterijine nagrade. Zbog velikog uspeha i nesumnjivog umetničkog kvaliteta, ova predstava se, u novoj podeli, vraća na redovan repertoar. U njoj su Dejan Lutkić, Aleksandar Radojičić, Vladan Dujović, Miloš Vlalukin, Jelena Trkulja, Ivana Lokner, a shodno svojoj dugogodišnjoj tradiciji i tek diplomirani glumci i studenti glume: Maja Lukić, Marko Pantelić i Uroš Jovčić.

- Tradicionalna nagrada „Politike“ za najbolju režiju na Bitefu, uručena je 30. oktobra - 35. dobitniku, mladom beogradskom reditelju Milošu Loliću za predstavu *Krvave svadbe*. Lolić je na 46. Bitefu učestvovao sa predstavom koju je režirao kao gost u Folksteatru u Minhenu.

- Premijera predstave *Ženski orkestar* Žana Anuja, u adaptaciji Ivane Dimić i Juga Radivojevića, koji potpisuje i režiju, izvedena je početkom novembra na sceni Raša Plaović Narodnog pozorišta u Beogradu. Uloge tumače: Nela Mihajlović, Bojana Stefanović, Zlatija Ivanović, Kalina Kovačević, Danijela Kuzmanović Pavlović, Jelena Helc Vesković, Vuk Kostić i Branislav Tomašević.

Rubrika Tiker nastaje od vesti koje saradnici Ludusa prikupljaju i šalju. Ona je baza podataka za elektronsko izdanje – Online Ludus koje se nalazi na web adresi UDUS-a, a biće ažuriran jedanput nedeljno. Ludus, takođe, možete naći i na Facebook-u, gde možete postavljati komentare, predloge za teme koje bi trebalo pokrenuti. Kratke tekstove (do 1500 karaktera sa razmacima) i fotografije možete slati mail-om na adresu ludus@udus.org.rs sa naznakom „za Tiker“

PROVOCIRANJE STVARNOSTI

Dezire central stejšn (Desire Central Station), najmlađi domaći, međunarodni, pozorišni festival po treći put će biti održan u Subotici, uz premijeru novog projekta pozorišta Kostolanji Dežo

Pass-port Subotica/Szabadka (Foto: Edvard Molnar)

Osnovano kao teatar na mađarskom jeziku, Kostolanji Dežo izlazi iz okvira, uslovno rečeno, kuće koje neguje tradiciju i duh manjinske zajednice. Ono postaje svojevrsan lider u promovisanju alternativnog, modernog pozorišta i pozorišnog izraza, kako kroz sopstveni repertoar tako i kroz projekte *Dezire central stejšna*, te samoga *Dezire* festivala. Paradoksalno, samo na prvi pogled, ovaj „manjinski“ teatar postaje pravo srpsko pozorište, jer tretira teme i probleme sa kojima se suočava čitavo društvo.

Najznačajniji poduhvat na kome sada rade sufinansira Evropska unija u okviru IPA projekta, koji podrazumeva međugraničnu saradnju Mađarske i Srbije. Partner iz Mađarske je udruženje „MASK“ iz Segedina, a zvaničan naziv projekta je *Performans (The performance)*. Sastoji se iz tri predstave *Pass-port Subotica ili Grad demona*, *Pass-port Segedin ili Sam Đavo* i *Pass-port Evropa*. Za ta tri projekta stvoren je poseban ansambl koji čine članovi pozorišta Kostolanji, zatim dva glumca iz Mađarske i dve glumice iz Drame na srpskom jeziku Narodnog pozorišta iz Subotice. „Pola

ansambla je pravilo sociološka istraživanja o životu sa ove, a pola ansambla isto to samo sa druge strane srpsko-mađarske granice“, priča Andraš Urban, direktor Pozorišta. „Predstava nije sociološka disertacija, već ima za cilj da govori o postojećim istinama ili neistinama, da isprovocira stvarnost na način kako to i priliči umetnosti. *Pass-port Subotica ili Grad demona* govori o životu na ovim prostorima, gde postoje različite etničke i kulturološke zajednice, o (ne)odnosima između njih. Mi stalno govorimo o Subotici kao o nekom divnom gradu gde multikulturalnost postoji. Prema našim istraživanjima, međutim, ono veoma malo ili nimalo ne postoji. (Ne)poznavanje je veliko i zastrašujuće pogotovo među mladim ljudima“, objašnjava Urban.

„Dok smo radili na predstavama, poklopilo se da čitava politička elita govori o toleranciji, ali kada ih posmatrate, zapazate, zapravo, suprotno i jasna vam je neiskrenost i neistinost određenih političkih koncepta. Ako u anketi postavite pitanje - Kako vidite život za trideset godina? - i dobijete u devedeset posto slučajeva odgovor da će da odu odavde, onda se zapitate u kakvom to društvu živite. Kada postavite pitanje - Zašto u ovakvoj sredini Srbi ne uče Mađarski? - dobijete odgovor da je to zato što žive u Srbiji. Takav odgovor ne doprinosi multikulturalnosti, nego se kod druge strane stvara revolt i imate dve paralelne zajednice. Međutim, o tome kako mogu da napuste zemlju razmišljaju podjednako i jedni i drugi. Druga predstava *Pass-port Segedin ili Sam Đavo* u fokusu ima odnos

Mađara sa jedne strane granice prema Mađarima sa druge strane granice. Bavi se postojećim stereotipima i poluistinama na jedan uzbudljiv, umetnički način. To je prava evropska priča jer u njoj se ogledaju i svi problemi našeg društva. Treća predstava *Pass-port Evropa* je priča o svim našim htenjima, strahovima, radostima vezanih za pojam Evrope. Po pla-

nu, na trećem *Dezire central stejšn festivalu*, koji počinje 23. novembra, odgraćemo celu trilogiju. Naravno, svaka predstava može da se gleda zasebno, ali prvi put ćemo je izvesti baš na Festivalu kao trilogiju“, najavljuje Urban dolazeći Festival. „Očekujemo da publika vidi neka od najznačajnijih pozorišnih ostvarenja iz zemlje i regiona. Što se tiče materijalnih mogućnosti, tu smo u veoma lošoj situaciji, ali nekako još uspevamo da radimo Festival, dokle - videćemo“, zaključuje Andraš Urban.

Ninoslav Šćepanović

Desiré Central Station 2012
međunarodni/regionalni festival savremenog pozorišta
Subotica, 23-30. novembar 2012.

Apolitika

Učestvuju: Pozorište Atelje 212 (Beograd), Oliver Frljić: *Zoran Đinđić* (R.: Oliver Frljić); Gledalište Glej i Zavod Poza (Ljubljana), Jure Novak-Katarina Stegnar-Urška Brodar: *Zato sam srećan*; Slovensko Mladinsko Gledališče (Ljubljana), Najdžel Vilijams: *Klasni neprijatelj* (R.: Borut Šeparović); Metanija Artopedija (Segedin), *Klovnovi u Ulici alhemičara* (meditativni objekat pod odrednicom „krojačica od kartona“); Slovensko Mladinsko Gledališče (Ljubljana), Oliver Frljić: *Proklet bio izdajica svoje domovine* (R.: Oliver Frljić); Dragana Bulut (Beograd): *Pass It On*; Kazalište Hotel Bulić i Tvornica kulture (Zagreb), Antonen Arto: *Svršimo s Božjim sudom part one* (Konceptija: Senka Bulić i Tomislav Čurković); Pozorište Jožef Katona (Budimpešta), Tadeuš Slobodžanek: *Naš razred* (R.: Gabor Mate); Pozorište Jel, Georg Bihner: *Vojcek ili skica vrtoglavice* (K.: Jožef Nad); Pozorište „Kosztolányi Dezs“ (Subotica), *Grad demona – Pass-port Subotica/Szabadka* (R.: Andraš Urban); SKC Novi Sad, Rajko Đurić-Zlatko Paković: *Ubili Zorana Đinđića* (R.: Zlatko Paković); Pozorište „Kosztolányi Dezs“ (Subotica), *Sam Đavo – Pass-port Szeged/Segedin* i *Pass-port Europe* (R.: Andraš Urban)

www.desirefestival.eu

Milan Mihailović Caci Iz „Uspomenara 212“

VLASTA

Maj 2009. Pred probu u praznom bifeu priča mi Vlasta Velisavljević o svojim studentskim danima, o vremenu kada je igrao u Akademskom pozorištu, o svojoj klasi.

Malo je živih – kaže. Pomenu glumca Antonija Pejića Dimbu, koga pamte retki osamdesetogodišnjaci. Kaže, igrali su u *Pop Ćiri* i *Pop Spiri* u režiji Dimitrija Mite Đurkovića. Pitam ga:

Vlasto, koga ste igrali u predstavi? – a on mi odgovara:

Ja ne znam koji sam ja bio, al' on je bio onaj drugi!

Radmila Tomović i Vlasta Velisavljević na probi Proslave u režiji Ive Milošević, 2009.

EKSTREMNO, ALI OBEĆAVAJUĆE

Teatar u jednom dejstvu, Mladenovac 2012

Na sedmom po redu pozorišnom festivalu *Teatar u jednom dejstvu*, održanom pod sloganom „Ekstremi“, pobedila je predstava *Henri VI* Vilijama Šekspira, u adaptaciji i režiji Nikite Miliivojevića i produkciji Narodnog pozorišta u Beogradu, Fonda *Laza Kostić* i Glob teatra iz Londona. Odluku o jedinoj festivalskoj nagradi za najbolju predstavu jednoglasno su doneli članovi žirija Vladimir Stamenković, Ana Sofrenović i Vladimir Arsić.

„Svako suočavanje sa nekim Šekspirovim delom nosi u sebi brojne izazove, još i više kada ovu scensku adaptaciju *Henrija VI* treba da vide i Englezi na obnovljenoj sceni Glob teatra u sklopu međunarodnog projekta takozvane pozorišne olimpijade. Uprkos svim ograničenjima, izgrađena je prikladna pozorišna priča o večnoj, beskrupuloznoj borbi za vlast, mestimično potkrepljena i sumornim humorom. Vešto svedena, ova predstava je, pokazujući nameru otvorenog, direktnog delovanja na gledaoce, uspeła da demonstrira i svoj najviši kvalitet“, kaže se u obrazloženju žirija. Predstava *Henri VI*, praćena dvema izložbama, podigla je zavese ovogodišnjeg Festivala, a komad istog reditelja *Đavolijada*, rađen po motivima proze Bulgakova, u izvođenju Šabackog pozorišta, bila je poslednja u takmičarskom nizu. Publika je od 5. do 10. oktobra na sceni Centra za kulturu Mladenovac videla još četiri predstave koje su u selekciji Željka Hubača bile kandidati za nagradu: *Poshto pašteta* Atelja 212 u režiji Snežane Trišić, *Plodni dani* Atel-

jea 212 i Kulturnog centra Pančevo u režiji Borisa Liješevića, *Presrećni ljudi* Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada po konceptu Predraga Štrpca i *Kumovi* Zvezdara teatra u režiji Dušana Kovačevića.

Ovogodišnja selekcija festivala *Teatar u jednom dejstvu* naslovom „Ekstremi“ nagradila je produkciju do sada neizvedenih komada. Svih šest predstava iz godišnjeg repertoara domaćih pozorišta su praižvedbe, a svaka je u Mladenovcu odigrana na kartu više. „Pozornica extrema nije naš izbor već naš usud. U vremenu ekstremno male produkcije pravili smo Festival koji je posvećen praižvedbama. Ekstremno, ali i obećavajuće“, tvrdi selek-

tor Željko Hubač, dok je dramaturg Gordana Smuda kroz ciklus okruglih stolova sa autorima i publikom otvarala temu „U potrazi za novim dramskim tekstom – ekstremi savremene produkcije“. U Centru za kulturu između dva festivala počeo je sa radom Dramski studio glumice Sanje Petrović *Arlekino – burleska*, čiji su se polaznici u pratećem programu Festivala predstavili komadom *Ana je..Ana je..Ana*. Pratila ih je izložba pozorišnog kostima likovne radionice namenjene deci starijeg osnovnoškolskog uzrasta, koju vodi Sandra Tagić. Cilj je bio da se deca uključe u pozorišni život preko upoznavanja sa različitim elementima pozorišta. Za stvaranja publike nikada nije kasno.

Marijana Terzin

Henri VI, NP Beograd

OŽIVLJAVANJE

ANTIKA FEST – projekat za buđenje istorijskih lokaliteta kroz različite umetničke programe

Nebojša Bradić

Feliks Romulijana, jedini od arheoloških lokaliteta u Srbiji koji je upisan na Listu svetske baštine, predstavlja jedinstven kompleks kasnoantičke palate sa pratećim objektima i jedna je od najznačajnijih celina iz poznorimskog perioda na teritoriji Evrope. Kao takav, pružio je 25. avgusta ovog leta gostoprimstvo prvom ANTIKA FESTU. Na programu Festivala predstavljena je bogata nematerijalna baština Istočne Srbije, premijerno izvedena predstava *Eneida* po Vergilijevom spevu, u

režiji Vlade Keroševića i u produkciji Teatra Kabare iz Tuzle, potom umetnički program *Dobro došli u Tebu* u okviru koga je promovisana knjiga *Antičko pozorište* Gvida Paduana, uz interpretaciju antičkih tragedija i savremenih drama inspirisanih antikom. Ovaj spektakularan prikaz antičke kulture i njenih odjeka posle Feliksa Romulijane predstavljena je u Kladovu, blizu ostataka Trajanovog mosta, kao i u Beogradu, na kuli Nebojša, koja je deo istorijskog jezgra Beogradske tvrđave.

Eneida, Teatar Kabare iz Tuzle

IZDRŽLJIVOST FESTIVALA U ŠUMI

Šumes – 11. put

Božidar Mandić

Novo se ne zasniva samo na starijima, već i na proizvodnji rizika. Umetnost traje u onoj meri koliko su u njoj zastupljeni ekscesi. Porodica bistrih potoka, već jedanaesti put, uz pomoć Ministarstva kulture i opštine Gornji Milanovac, realizuje *Šumske pozorišne susrete* alternativnih trupa i pojedinaca iz resora posvećenosti teatru. Jedini uslov je: predstave ne treba da nose opterećenje imitacije, mogu, jednostavno da kažem, da ne liče ni-na-šta! To znači da je važno da postoji autorski personalitet. Istraživanje oslobođeno autoriteta prethodnog. Zbog toga *Šumes* postaje događaj koji se – kako kaže Jovan Čirilov – odvi-

ja u dekoru napravljenom pre glumaca i pre gledaoca, a to je amalgam drevnog i modernog teatra.

Lazar Stojanović je napravio radionicu „Razgovaralište“, Dragomir Zupanc je predstavio film o Dušanu Makavejevu *Misterija Makavejev*, sestre Bogavac su kroz predstavu *Rolerkoster* ismejavale kapitalizam i korporacije, Sonja Kalajić je održala koncert na testeri i muzicirala keltske i renesansne pesme. Porodica bistrih potoka je napravila dve predstave *Hasid u šumi* (Božidar Mandić i Nela Antonović) i *Prati me*, dok su Aleksandar Konstatinović i Džoni igrali u *Smirivanju strasti*. Dragana Jovanović je izvela *Teo-*

daru, vodeći publiku od biblioteke do klozeta, zatim do brda, a onda trk u kamenu kuću (bivšu štalu), gde svojim telom i tekstom izgovara tekst o slastima vlasti jedne carigradske carice, ali sada u miljeu moderne žene. Ivana Koraksić je odigrala predstavu *Dečiji svet na ćilimu*. Karolina Spajić je predstavila svoj teatar „Zid“ iz Amsterdama i ispričala priču o komunitarnom pozorištu, gde učestvuju građani. Dule Stamenić i Milena Pavlović odigrali su *Kap*, dok je Jelena Kovačević, dramaturg Jugoslovenskog dramskog pozorišta, posmatrala i ćutala. Saška Nikolić lupila je glavom o drveni sto naznačavajući da predstava može da traje i deset sekundi. U tri dana (Festival u šumi traje oko sto sati) u svom domu ova komuna koja nastoji da životom i umetnošću (eto, tu spada i teatar), dala je doprinos novom kreativnom elanu. Napor koji potpomaže da avangarda ne zamre.

Moto Festivala ove godine bio je: **POZORIŠTE JE SLIKA KOJA POSTAVLJA PITANJA**. On je implicirao mentalne i intelektualne potencijale koje je nužno aktivirati i dati doprinos novom uzbuđenju umetničkog doživljaja. Održana su i dva razgovora na temu „Intelektualac i odgovornost“ i „Šta je to komuna“. Oba razgovora su ukazivala na to da za lažna obećanja nema opravdanja i da tendencije ka istini bivaju novi izazovi i za umetnost, i za umetnika i za publiku. Manipulacije se toliko namnožilo da nužnost njenog skidanja nije samo istorijski zahtev, nego i borba protiv konglomerizma.

Šumes je pojava koja traje – zajednički se kuva, spava, dele senzabiliteti za pozorište i stvara puno nenadajuće realnosti.

Šumes 2012.

Ideja ANTIKA FESTA jeste da jača reputaciju civilizacijskog nasleđa Srbije kao mogućeg prostora za različite oblike stvaralaštva, a koje će oživljavati arheološke lokalitete i proširivati kulturni turizam. Istorijska baština je „dodatkom“ savremene umetnosti postala živo mesto susreta i dijaloga posmatrača i učesnika, a ANTIKA FEST je ponudio poseban osećaj i doživljaj. Ovogodišnji Festival inicirala je i organizovala *Kreativna Srbija* u saradnji sa Narodnim muzejem iz Zaječara, Centrom za kulturu Kladovo, Etnografskim muzejem iz Beograda, JP *Beogradska tvrđava* i pozorišnim umetnicima iz Bosne i Srbije. Festival je izazvao veliko interesovanje stanovnika gradova i gostiju, o čemu govore odjeci u medijima u zemlji i regionu.

Naredni ANTIKA FEST, čija je priprema već započeta, doprineće još intenzivnijoj saradnji između institucija i pojedinaca, onih posvećenih zaštiti i prezentaciji kulturne baštine sa jedne, kao i onih koji se bave scensko-muzičkim stvaralaštvom sa druge strane. Zbog toga će u saradnju biti uključeni i drugi gradovi u Srbiji, kao i zemlje u okruženju. Pored predstava koje su nastale na osnovu antičkih tekstova, ali i tekstova koji se bave antikom, biće organizovane i radionice sa univerzitetima umetnosti iz zemlje i regiona.

Želja je da ovaj Festival bude nukleus budućih događaja na prostorima koji predstavljaju i neguju istorijsku, tačnije civilizacijsku baštinu ne samo u Srbiji i regionu. Podršku za projekat 2013. godine, koji će povezati Zaječar, Niš, Sremsku Mitrovicu i Beograd, zatražili smo i od UNESCO-a, kao vodeće međunarodne organizacije za očuvanje i promociju svetskog kulturnog nasleđa.

IZDANJA UDRUŽENJA DRAMSKIH UMETNIKA SRBIJE Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

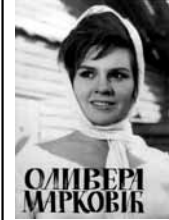
MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

MIHAILO JANKETIĆ

Priredio Veljko Radović
cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević-Marković
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

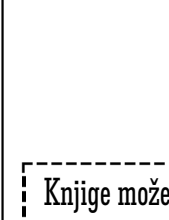
BORA TODOROVIĆ

Autor: Dragana Bošković
cena: 800 dinara

PREDRAG EJDUS

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

JELISAVETA SABLJIĆ

Priredili:
Zoran T. Jovanović i Tamara Bijelić
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:
mr Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara
(rasprodato tiraž)

RAĐE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara
(rasprodato tiraž)

PETAR BANIĆEVIĆ

Priredio Raško V. Jovanović
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ

Autor: Dragana Bošković
cena: 800 dinara

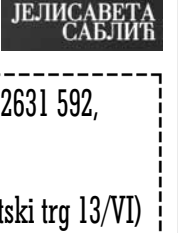
KSENIJA JOVANOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PREDRAG EJDUS

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

JELISAVETA SABLJIĆ

Priredili:
Zoran T. Jovanović i Tamara Bijelić
cena: 800 dinara

Knjige možete poručiti na brojeve telefona: 2631 522, 2631 592,
ili mejlom na adresu: udus@udus.org.rs,
ili ih kupiti u prostorijama UDUS-a (Beograd, Studentski trg 13/VI)

FESTIVAL IZGRADIO KUĆU

Deset godina Pozorišta za decu Kragujevac

Premijerom lutkarskog baleta *Labudovo jezero* Pozorište za decu Kragujevac obeležilo je deceniju svog postojanja. Proisteklo iz Međunarodnog lutkarskog festivala malih formi danas ima svoju salu, ansambl od sedam zaposlenih glumaca, dvadeset jednu predstavu na repertoaru i brojne nagrade sa festivala u zemlji i inostranstvu.

Zoran Đorić, direktor ove kuće, ali i selektor i direktor Međunarodnog lutkarskog festivala „Zlatna iskra“, „a, sve za jednu platu“, objašnjava funkcionisanje Pozorišta za decu Kragujevac. Sve je počelo 1. oktobra 2002. godine, ali njegovi koreni su stariji. „Još 1994. godine tadašnja Kulturno-prosvetna zajednica pokrenula je Međunarodni lutkarski festival malih formi. Festival je održan i naredne godine, bio je pripremljen i sledeći, ali je otkazan zbog političke i ekonomske situacije. Obnovljen je 2001. godine i nazvan „Zlatna iskra“. Simbolično – iskra kao nešto što pokreće pomogla je nastanak Pozorišta za decu“, priseca se Đorić. Festival se prvo održavao u novembru, da bi se pre desetak godina ustali negde u polovini maja i na ovogodišnjem, četrnaestom po redu, učestvovalo je čak devetnaest pozorišta. Na „Zlatnoj iskri“ gostovala su lutkarska pozorišta iz: Kine (već sedam godina za redom), Rusije, Ukrajine, Rumunije, Bugarske, Slovačke, Češke, Engleske i svih zemalja eks Jugoslavije.

Desetogodišnjicu su obeležili premijerom, lutkarskim baletom na muziku Čajkovskog *Labudovo jezero* (adaptacija

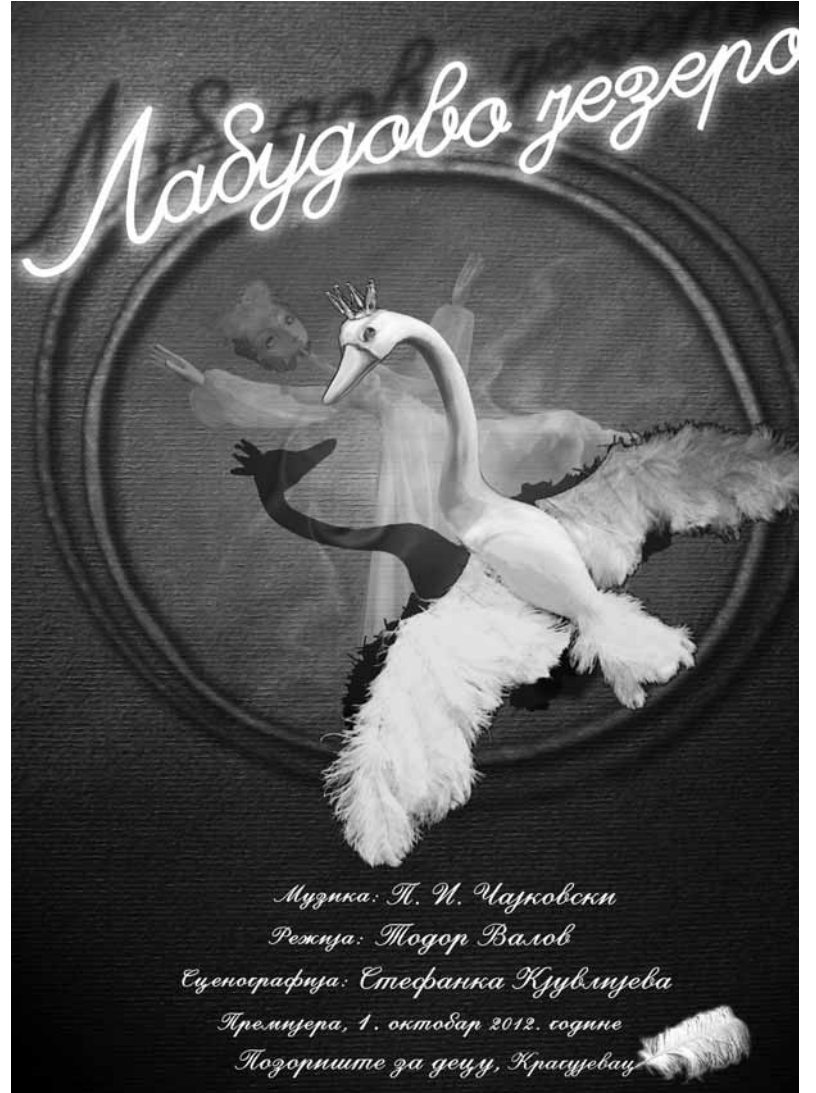
libreta i režija Todora Valova), predstavom u kojoj „igraju“ dvadeset dve lutke i sedam glumaca. A, pre tačno deset godina prva predstava ove kuće bila je *Guliver među lutkama*, koju je režirao Živoimir Joković i koja je još aktivna i na repertoaru. Od dvadeset jednog naslova koji sačinjavaju repertoar, Đorić izdvaja samo najnagrađivanije, one koji su na festivalima i lutkarskim smotrama u zemlji i inostranstvu osvajale najviše priznanja poput: *Princeze na zrnju graška*, *Hrabrog olovnog vojnika*, *Kraljevića Marka*, *Na belu nedelju*... Njihov repertoar je „skrojen“ tako da ga čini sedamdeset posto lutkarskih i trideset posto dramskih predstava. Na festivalima učestvuju isključivo lutkarske predstave. „Naš prioritet je lutkarstvo, mada imamo veoma dobrih dramskih predstava“, kaže Đorić. U protekloj deceniji PZDKG saradivalo je sa poznatim rediteljima: Poljakom Antonjukom, Evom Farkašom iz Slovačke, Todorom Valovom i Veselkom Kunčevom iz Bugarske, kao i kreatorima lutaka Stefankom Kjulijevom, Emilijanom Totevom, Krumom Krumovim...

Spremaju se za „Susrete profesionalnih lutkarskih pozorišta“, od 26. do 29. novembra u Subotici, a pre toga gostovaće od 5. novembra u Kini. „Ovo nam je već treći put da idemo na turneju po Kini. Prvi put bili smo u njihovoj provinciji Honan u glavnom gradu Čen Čou hiljadu kilometara udaljenom od Šangaja, u centralnom delu Kine, i bili smo prvo evropsko pozorište koje nastupilo u tom delu Azije“, kaže ne bez ponosa naš sagovornik,

nik, dodajući da je kuća na čijem je čelu više puta učestvovala na festivalima u Poljskoj, Slovačkoj, Češkoj, Ukrajini, Bugarskoj i svim sadašnjim zemljama od Triglava do Đevdlije.

Stalan angžman u ansamblu ima sedam glumaca, a kao ustanova često saraduju i sa kolegama glumcima iz Knjaževsko-srpskog teatra, ali i sa svim sličnim profesionalnim pozorištima u Srbiji, od Niša do Subotice. Smešteni su u zdanju koje Kragujevčani i danas zovu „Dom samoupravljajuća“ i po rečima Đorića imaju idealne uslove za rad: „Savršenu akustiku, za šta se pobrinuo poznati profesor Mijić, svetlosni park od pedeset sedam reflektora različitih profila, odličan razglas, montažu... Sala ima 303 mesta i tako nam se zove i večernja scena koja postoji već treću sezonu, na kojoj gostuju manje, kamerne predstave najčešće iz beogradskih pozorišta“, kaže on.

Ustanova je na budžetu Skupštine grada, koja pokriva troškove za plate zaposlenih i deo produkcije, dok za ostatak izrade novih predstava najčešće snalaze sami. „Taj deo troškova produkcije pokrivamo od sopstvenih prihoda. U prošloj sezoni odnos uloženog u nove predstave bio je sedamdeset posto iz naših sredstava, a trideset procenata od Grada. Iz sopstvenih sredstava ‘pokrivamo’ i: tekuće troškove, održavanje opreme, odlaske na gostovanja i festivale“, ističe Đorić. Saraduju i sa međunarodnim donatorima koji su im kako on kaže „poklonili“ predstave poput *Šeherezade* (tekst Džona Merdoka, režija Pjer Valter Polic), čiji je donator bio nemački Sindikat automobilske industrije, Lutkarskim pozorištem iz Šangaja - *Tri kineske priče*. Na početku rada „VOKA“ im je obezbedila prvih dvanaest reflektora.

Kao kuća imaju „stalne scene“ u šumadijskom regionu u: Topoli, Rači, Batočini, Lapovu, gde igraju svakog meseca. Cena ulaznice za njihove predstave je već punih pet godina sto dinara i po Đorićevim rečima ni ubuduće se neće menjati.

Prošle sezone samo na matičnoj sceni odigrali su sto osamdeset sedam predstava, a u njihovoj igri uživalo je oko pedeset hiljada mališana.

Zoran Mišić

ZNAČAJAN JUBILEJ

Pripreme za četrdeseti rođendan Pozorišta lutaka Pinokio

Jubilarna sezona u ovom specifičnom teatru, na čijem repertoaru je tridesetak žanrovski šarolikih predstava, počela je premijerom komada Igora Bojovića *Kraljevsko novo odelo*, zapaznim gostovanjima u regionu i planovima za proslavu.

Kraljevsko novo odelo režirao je jedan od najboljih lutkarskih režisera da-

našnjice – poljski umetnik Jaroslav Antonjuk, direktor glasovitog lutkarskog pozorišta u Lomžu koji se sve više vezuje za našu sredinu. „Igor Bojović je dugo pregovarao sa Antonjukom, do njega je teško doći jer je prezauzet. Jedine slobodne termine Antonjuk je imao u julu, pa su tokom vrelog leta organizovane maratonske probe. Međutim, niko se nije

bunio. Dobili smo predstavu koja zadržuje pre svega likovnošću, video animacijama, svetlosnim efektima i eksplozijom boja. Spoj lutaka i živog dramskog teatra dao je vrlo uspešnu, modernu predstavu. Bojović je svoj prepoznatljiv manir pisanja u stihovima obogatio „retkim žanrom satire za decu“, da citiram pisca. Ja bih dodao da je čitav komad brehtovski urađen. U novom čitanju poznate Andersenove bajke radnja je smeštena u televizijski studio u kome novinari iznose priču o novom odelu vladara. Kostimi u koje je Eva Farkašova obukla i lutke i glumce, u isti mah i moderni i retro, svakako zaslužuju poseban osvrt“, priča Vojislav Savić, dramaturg i upravnik Pinokija.

Jubilej će biti obeležen prvog aprila naredne godine velikom ansambl predstavom i monografijom praiizvedbi lutkarskih predstava. Vojislav Savić, kaže da će detalji proslave biti poznati kada budu okončani dogovori sa osnivačem, Skupštinom grada. „Sezonu smo počeli 11. septembra u Sloveniji gostovanjem na festivalu *Lutke 2012*, koji smo otvorili našom najatraktivnijom predstavom *Maks Metalik*, izvođenom na Bitefu, Bemusu, Belefu... Čuveni lutkarski festival bivše Jugoslavije u Bugojnu *Susreti pozorišta/kazališta BIH*, koji ima velike šanse da se ozbiljno pozicionira u regionu, zatvorili smo predstavom *Aladinova čarobna lampa* 22. septembra. Poslednje nedelje novembra očekuju nas u Subotici *Susreti profesionalnih lutkarskih pozorišta Srbije*“, kaže Vojislav Savić.

Vesna Milivojević

Kraljevsko novo odelo, Pozorište lutaka Pinokio

FESTIVAL MONODRAME I PANTOMIME ZEMUN – 2013

PRIJAVE DO 15. februara 2013.
POZORIŠTE LUTAKA PINOKIO
10080 ZEMUN, Karađorđeva 9
(ZA FESTIVAL MONODRAME I PANTOMIME)

Prijava treba da sadrži:
tačan naziv i adresu pozorišta, kompanije ili trupe,
kraće podatke o producentu,
listu autora projekta,
kraći sinopsis predstave,
tačan broj osoblja potrebnih za realizaciju predstave,
tehničke reference i potrebe za realizaciju predstave.
Kontakti selektora:
Milovana Zdravkovića 063/809 85 32, 062 224 018,
Email: milovanz@ptt.rs

Kontakti:
Vuk Miletić, organizator
Tel. 064 138 96 94
Email: vuk.miletich@gmail.com

Direktor festivala
Lada Mirkov

www.festmono-pan.org.rs

LUDUS

MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: „Beopolis“
(TC „Euro centar“, Makedonska 30),
„Aleksandar Belić“ (Studentski trg 5) i
„Plavi krug“ (Majke Jevrosime 2).
U „Supermarketu“ (Višnjićeva 10).
U Muzeju Narodnog pozorišta (Francuska 3).

Novi Sad:

U „Dućanu“ Srpskog narodnog pozorišta (Pozorišni trg 1) i
u knjižari „Solaris“ (Sutjeska 2).

BALKANSKE OŽALOŠĆENE DUŠE

Iako je Pozorište mladih tokom septembra i oktobra zbog smene/nametanja starog/novog direktora bilo pozorišna vest broj jedan, u ovom teatru je baš negde oko tog haosa izašla premijera lutkarske predstave za odrasle *Ožalošćena porodica* po Nušiću, a u režiji Emilije Mrdaković

O pšte je mišljenje da je ovo bila jedno od možda i ponajboljih ostvarenja u ovom teatru u poslednjih desetak godina. „Puno je razloga koji su me naveli na to da postavim baš ovu Nušićevu komediju“, priča Emilija Mrdaković. „Njegovo vreme ne samo da nije prošlo, nego nadolazi punom snagom. Sve ono o čemu je pisao u svojim komadima – gramzivost, politički cinizam, stremljenje za vlašću, pohlepa, bahatost, danas se prelijeva svuda oko nas. Strašna je činjenica da mnogi prihvataju takvo ponašanje, smatraju ga normalnim i sasvim u redu, čak i poželjnim! Nušić je univerzalni pisac celog Balkana“, dodaje ona.

„Njegovi likovi su tipični predstavnici balkanskog stanovništva. U *Ožalošćenoj porodici* to su 'balkanske ožalošćene duše' koje jedino što čine jeste kukanje nad svojom sudbinom, nikada nisu zadovoljne svojim životom (tačnije, svojim imetkom) i stalno očekuju da će im neko drugi rešiti probleme. Osećanje ugroženosti i paranoja su, takođe, stalno prisutni. Na početku svoje komedije Nušić piše: 'Dogada se svakad i svuda!' To njegovo 'uputstvo' mi je bilo veoma dragoceno, jer sam stalno, dok sam razmišljala o predstavi, imala veliki otpor da je postavim tako da se radnja dešava u sadašnjem vremenu. Takva postavka bi nas, čini mi se, odvela u pravcu svepri-

sutnijeg TV kiča i novokomponovanih bogataša ili u pravcu crne hronike u kojoj svakodnevno čitamo o novim ubistvima. Pokušala sam da stvorim neku drugu realnost u kući pokojnika, takvu da nema direktan kontakt sa savremenim 'junacima' političke scene ili TV ekrana, ali da, opet, asocijativno nosi određeni odnos prema njima“, priča Emilija Mrdaković.

Ona se osmelila da „olutkari“ Nušićeve karaktere zato što je umetnost u Srbiji, što bi rekla Sarka, „zadnja rupa na svirali“. „A šta onda reći o lutkarskoj umetnosti i o njenom položaju? U nekim zemljama lutkarske predstave za odrasle su tradicija. Tamo je prirodno lutkarski postaviti klasičan ili savremeni dramski komad. Ovde, na žalost, to nije praksa. Rad na ovoj predstvi je, zapravo, i ostvarenje moje težnje da po ko zna koji put spojim dramski i lutkarski teatar. Do sada sam to činila samo u predstavama za decu. Ovo je još jedan pokušaj da približim lutkarstvo glumcima koji su studirali glumu za dramski teatar. Odlučila sam da to bude baš Nušić jer sam, čitajući, njegove komedije uvek zamišljala sa lutkama. S obzirom na to da je lutkar-

ski teatar likovni teatar, izuzetan doprinos dala je Milica Grbić Komazec – kostimografkinja, scenografkinja i kreatorka 'ožalošćenih' lutaka“, nastavlja priču Mrdakovićeva. „U lutkarskom pozorištu su ova tri elementa neraskidivi deo celokupnog rešenja predstave i od presudne je važnosti da se uspostavi dobar spoj između radnje, mogućnosti lutaka, funkcionalnosti kostima i scenografije. Milica je svojim izuzetnim ukusom i kreativnošću prevazišla moja očekivanja i uspela ne samo da sve osmisli i uklopi, nego i učini veoma atraktivnim. Lutke su prave karikature i svaka od njih predstavlja sama za sebe umetničko delo.“

Rad na predstavi je trajao dugo. „Glumcima je bilo veoma teško na probama jer je posao bio zahtevan“, objašnjava rediteljka. „Trebalo je najpre da se odvoje od Nušića na kakvog su navikli, a potom da kreiraju dramski, živoscenski lik koji su već u trećoj sceni morali da transformišu u lutkarski. U trećem činu lutke, a sa njima i glumci i njihovi likovi, trpe još jedan monstruozi preobražaj, da bi se na kraju ponovo vratili u likove sa početka. Nekima je to bilo teško do poslednje probe, neki su se odmah pronašli i napredovali dan za danom, a nekima se jednostavno dogodio trenutak u toku proba. Bilo je i onih koji nisu mogli ili želeli da se bore sa svim što je postavljeno pred njih kao zadatak, pa su vratili uloge. Sve je to deo procesa. Gluma lutkom zahteva izuzetnu koncentraciju, kondiciju, koordinaciju i podelu pažnje u svakom trenu. Nisu ni svi glumci spremni da sebe stave u drugi plan, da svoju energiju podare nečemu što nije deo njihovog habitusa. Zato moram da istaknem glumce sa lutkama u rukama, jer svoju umetnost doživljavaju izuzetno odgovorno i profesionalno – to ne može svako. Heroji ove *Ožalošćene porodice* su: Slobodan Ninković u ulozi Agatona, Marija Mitrović kao Sarka, Miću igra Ratko Radivojević, Ginu i Proku Neda Danilović i Saša Latinović, drugi par – Vidu i Tanasija, tumače Slavica Vučetić i Dragan Zorić, Danicu igra Jelena Galović, a u ulozi advokata Petrovića je Ivan Đurić. Do uoči kraja proba vredno je radila i Vera Hrčan Ostojić, ali je, na našu žalost, iz zdravstvenih razloga bila primorana da napusti predstavu.“

Politička previranja u Novom Sadu nisu mimoišla stvraoce ovog projekta. Mrdakovićeva kaže: „Imala sam potrebu da pokažem koliko čovek može da bude

Emilija Mrdaković

smešan, mizeran i ružan kad robuje svojim sitnim željama i kada mu se život svodi na to da juri za novcem i bogatstvom. U tom slučaju, svako postaje tvorca svog ličnog pakla, a tokom rada sam se po ko zna koji put uverila da je moralna kriza toliko duboka da ne bira ni godine ni zanimanje, da je užasna činjenica da je i umetnost u sve to uključena zbog poremećenog sistema vrednosti, nedostatka kriterijuma i kulturne politike. Na dan kada smo postavili predstavu do kraja, odnosno kada se ožalošćena porodica već protivzakonito uselila u pokojnikovu kuću i razmestila po svim sobama kako bi sve opljačkala, u gradu je nastala pometnja oko promene vlasti. Na neku čudnu 'foru' promenila se vlast i uselila se u Gradsku kuću. Nekoliko dana pre premijere smo saznali i da 'neki lik' (a zamislite kolega je poznat po ulogama u rijaliti programima) treba da bude postavljen za direktora Pozorišta mladih, jer je poklonik neke političke stranke koja je sad preuzela poslovanje nad javnim preduzećem 'Poslovni prostor', te njima sada 'pripadamo' i mi i Pozorište. Pomislilih: 'Vole ljudi da dele tuđe imanje!' Nekoliko dana kasnije iznenada je preminuo dragi kolega, pozorišni dizajner svetla. Imao je samo trideset i šest godina. Stalo je srce... Svi smo u žalosti. Neka mu je večna slava! Da je Nušić živ, da napiše jednu tragediju!“

Snežana Miletić

Ožalošćena porodica, Pozorište mladih

SUČELJAVANJE SA STVARNOŠĆU

Rođendan Malog pozorišta Duško Radović

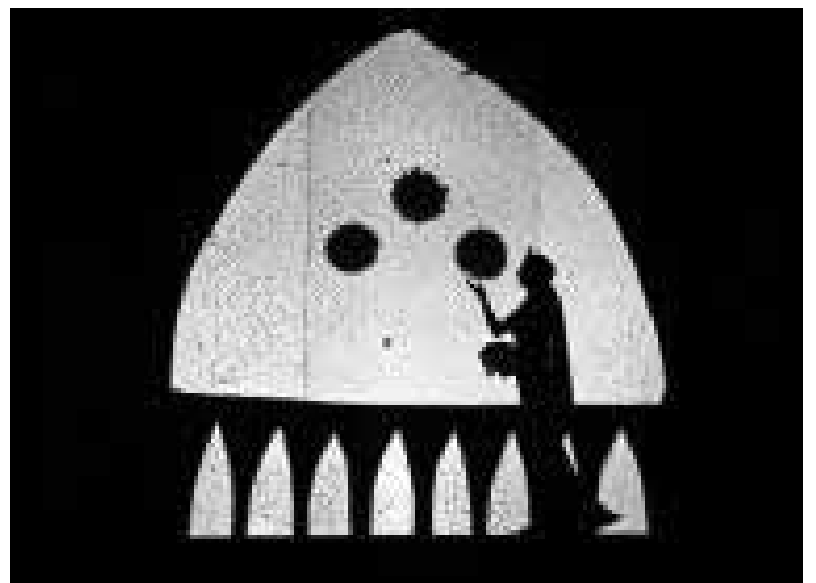
Sezona je otvorena na *Dečjoj sceni* premijerom predstave *Pinokio*, koja je iznedrila novu, mladu zvezdu Jelenu Petrović, a preseljenje na staru adresu, u rekonstruisanu zgradu pozorišta na Tašmajdanu u Aberdarevoj ulici, očekuje se u narednoj godini, kažu u Malom pozorištu. Dan pozorišta, 23. oktobar, kada je proslavljena šezdeset treća godišnjica postojanja, obeležen je premijerom projekta *Snežana i sedam patuljaka* po tekstu Maje Pelević, u režiji Nikole Zavišića, sa Mašom Dakić u glavnoj ulozi. Na proslavi su uručene i godišnje nagrade „Božidar Valtrovic“, i to: za najbolje ostvarenje u celini predstavi *Srce jednog boksera*, isto priznanje za ovaj projekat dobili su i reditelj Predrag Štrbac i glumci Dimitrije Ilić i Marko Jankeć. Nagrađeni su i: Jelena Petrović za uloge u predstavama *Pinokio* i *Čudne ljubavi*, Slobodan Obradović za tekst *Pinokija*, Zorana Petrov u kategoriji kostim i scena za kreacije u predstavi *Čudne ljubavi*, kao i Anja Đorđević za muziku

u predstavi *Čudne ljubavi*. Predsednica žirija bila je Nada Šargin, a članice Ana Tomović i Maja Mirković.

„Građevinski radovi dobro napreduju i biće okončani čak pre roka. O datumu preseljenja rano je govoriti, jer je on uslovljen pre svega komplikovanim procedurom porudžbine i nabavke opreme“, kaže Damjan Kecejović, v.d. upravnik Malog pozorišta. „Nova scena u bioskopu Jugoslavija na Novom Beogradu, na kojoj pozorište funkcioniše od januara ove godine, ispunjava zahteve, pa su sve predstave uz male adaptacije 'legle'. Svi tehnički uslovi su na zavidnom nivou. Dobra je scena, akustika, tehnika. Ipak, neke promene su bile neophodne, kao što je recimo prilagođavanje scenografije ili odustajanje od igranja i u foajeu, koje na novoj adresi nije izvodljivo. Takođe, sada igamo za manji broj gledalaca. Pošto nemamo fundus za scenografiju, koja je smeštena u Zemun polju, unapred dobro osmislimo repertoar, tehnički ansambl se maksimalno angažuje, a kamion Grad-

ske čistoće koji nam je na raspolaganju za prevoz dekora je velike pomoći.“

Do kraja kalendarske godine bila je u planu još jedna nova predstava, ali je sada izvesno da nje neće biti zbog smanjenja budžeta. „Broj premijera je značajno smanjen u odnosu na period pre tri ili četiri godine. Manji broj predstava, međutim, nikako ne znači da je njihov kvalitet slabiji. Insistiramo na umetničkom integritetu, na društveno angažovanim temama namenjenim mlađoj i adolescentskoj publici, našoj prepoznatljivoj estetici. Kreativnost nije direktno proporcionalna uloženoj novcu. Scena za mlade, u principu, ne može biti komercijalna kao klasičan teatar za decu i mi takvu nameru i nemamo. Navikavamo mlade gledaoce na ozbiljne teme, bavimo se problemima njihove populacije, odrastanjem na svim nivoima. Pripremamo ih za buduću ozbiljnu pozorišnu publiku, odgovorne odrasle osobe. Sučeljavamo predstave koje odrasli imaju o deci sa samom decu. Posle predstave *Pet dečaka* imali smo zanimljivu situaci-

Snežana i sedam patuljaka, Malo pozorište Duško Radović

ju – odraslima je mnogo toga bilo prejako, a za decu je reč bila o svakodnevicu.

„Značaj Pozorišta Duško Radović više se prepoznaje van matične sredine“, smatra Kecejović i podseća da se bivšoj upravnici Anji Suši često obraćaju kolege iz regiona za iskustva modifikovanog švedskog modela pozorišta za mlade. „Predstava *Neke vrlo važne stvari* osvojila je nedavno najviše glasova publike na

Messu u Sarajevu, gde je autorski tim Dalija Aćin Telander i Maja Pelević već osvajao nagrade. *Knjiga lutanja* je imala velikog uspeha na turneji po Aziji. Dalija važi za velikog stručnjaka za bebi dramu, koja je hit u svetu, a mi to ne prepoznajemo. Pozorište za decu i mlade ovde se još uvek ne tretira onako kako zaslužuje“, zaključuje Kecejović.

Vesna Milivojević

UMREŽAVANJE

**Nova sezona u SNP-u uz novog direktora
Drame i četiri nova naslova**

U Srpskom narodnom pozorištu je 4. oktobra upriličena prva od četiri premijere, koliko su ih do kraja godine najavili u ovoj kući. Bila je to predstava *Sluga dvaju gospodara* Karla Goldonija u režiji Borisa Liješevića, urađena u koprodukciji sa Budva grad teatrom, gde je proteklog leta premijerno i bila izvedena.

Druga premijera Srpskog narodnog pozorista bila je krajem oktobra. To je dugonajavljivani i brižno spremni Čehovljevi *Galeb* u režiji Tomija Janežića. Ekipu čine glumci SNP-a, postdiplomci novosadske AU, te slobodni umetnici: Jasna Đuričić, Boris Isaković, Boris Liješević, Filip Đurić, Dušan Jakišić, Milica Janevski, Deneš Debrei, Draginja Voganjac, Ivana Vuković, Jovan Živanović, Milica Trifunović, Tijana Marković, Dimitrije Dinić i Dušan Mamula. To je obiman projekat koji se sastoji od četiri - sadržinski, tematski i scenski - u celinu zaokružene predstave. Janežiću je ovo drugi

Galeb u karijeri, a ideja za novosadsku predstavu potekla je iz rada sa pomenu-tim postdiplomcima. Reditelj je i scenograf i dizajner svetla. Sama predstava, šestočasovni pozorišni spektakl, rezultat je šesnaestomesečnog kreativnog procesa, utemeljenog na glumačkom i ličnom iskustvu učesnika. Glumci su stvarali predstavu kroz različite glumačke pristupe i psihodramske tehike. Prvi čin predstave istražuje temu pozorišta i umetnosti, drugi zaljubljanje, fantazije i snove, treći se bavi temom posedovanja predmeta i ljudi i tretiranjem drugog kao predmeta, dok se četvrti bavi pitanjem sudbine i toga kako naše odluke i potonji događaji utiču na život pojedinca. Predstavu će 9. decembra videti i publika u Zagrebačkom kazalištu mladih.

Treća premijera u SNP-u bila je *Saloma reloaded*, inspirisana delom Oskara Vajlda u režiji Predraga Štrpca, i to početkom novembra u koprodukciji sa NP Sombor. Četvrti naslov SNP-a koji ćemo

premijerno gledati u Novom Sadu 22. 23. i 24. novembra imao je premijeru prošlog leta na Brionima, a radi se o *Odiseju* Gorana Stefanovskog u režiji Aleksandra Popovskog. Predstava je koprodukcija Kazališta Ulysses, zagrebačke Gavele, Drame mariborskog SNG-a, Ateljea 212, Sterijinog pozorja i skopljskog Teatra Navigatorot. Nakon Novog Sada, u decembru će je videti i publika u Gaveli, od 7. do 11. novembra.

Novoizabrani direktor Drame SNP-a, glumac Boris Isaković, koji je na ovo mesto došao na izmaku leta, pun je elana i planova: „Najvažnije mi je da napravim dobru atmosferu i vratim izgubljenu nadu. Pričao sam sa svima: sa kolegama, sa ljudima u drugim sektorima i nisam nigde naišao na otpor ili nešto negativno.“ Na propitivanje da li je imao kakvih dilema kada je dobio ponudu da se po drugi put prihvati ovaj posla koji je radio u doba upravljanja Ivana M. Lalića, Isaković kaže: „Znao sam, naravno, unapred na kakve ću teškoće naići, ali osećao bih se osramoćeno da sam okrenuo leđa ponudi. Na neki čudan način stalno govorim o svom kontinuitetu ovde, na kakve sam ljude u SNP-u naišao i kako su me dočekali, kako su oni zaista voleli ovo pozorište i kako se nikako nije

moglo dovesti u pitanje ono što kažu čika Steva Šalajić, Rade Kojadinović, Baja Gardinovački. Sećam se da u garderobama nije bilo drugog razgovora do pozorišnog, ali to se vremenom promenilo, valjda pod teretom života i dnevnih teškoća, ali nije nemoguće, tvrdim. Počecu od prostora u kojima bismo se ponovo srećali, razgovarali, sedeli, pa i ćutali ako treba, ali zajedno. Moramo se naučiti disciplini, svima je dosta apatije. Potrebno nam je usmerenje. Dogovorili smo se i da propevamo sa Sašom Kovačevićem, da

obnovimo kabaretsku scenu, da dovedemo i zadržimo publiku. Moraćemo da uradimo nešto i sa tih dvadeset devet naslova na repertoaru jer je to neodrživo. Imam i želju da se, u kontekstu ovih koprodukcija koje smo imali, nekako bolje umreže vojvodanska pozorišta. Studentima su, naravno, vrata otvorena: evo već u *Galebu* se vidi kakve su to snage, ma sve će nas (pro)oduvati!“ priča Boris Isaković, pun nade, želja i planova.

Snežana Miletić

Galeb, SNP

BOŽIJA DRAMA

Jesen u Pirotu

Na sceni Narodnog pozorišta iz Pirota premijerno je izvedena (prizvedba na srpskom) predstava *Mali Geza* po tekstu Janaša Haja, a u režiji Stevana Bodrože, čime je smelo, promišljeno i beskompromisno otpočela 60. sezona ovog teatra. Bez trunke „gledaš, a ne boli“ mejkapa za publiku naviklu samo i isključivo (čas izuzecima) na okretanje glave od stvarnosti unakažene dušegupskom tranzicijom (igara, hleba manje-više!), u izuzetnoj rediteljskoj postavci, snažnoj i nadahnutoj igri kompletnog ansambla ovog pozorišta, stavljen je snažan teatarski znak jednakosti na sve ono što je sačekalo Mađarsku po ulasku u EU i ono što trese Srbiju bez EU. Predstava povezuje nekoliko tema: sa jedne strane su beda, nezaposlenost, urušavanje porodica, alkoholizam, znak uzvika, tačnije, skretanje pažnje na čudesnu spoznajnost osoba sa posebnim

Mali Geza, NP Piroto

potrebama; sa druge sudbina Geze, autističnog i blago retardiranog mladića, nosioca očuvane dobrote i sposobnosti voljenja bližnjeg, koji će prepoznati besmisao prazne ovovremenske repetitivnosti, oličene u brojanju kamenja na

beskrajnoj traci u kamenolomu u kome se zapošljava; najzad, sa treće strane je znak pitanja na izgled da se odbijemo nogama sa dna i, eventualno, opet dočepamo vazduha - katarzično obračunavanje sa samima.

MIHIZOVA NAGRADA ZA FRLJIĆA

„Predstave su tu da konfrontiraju publiku oko stvari oko kojih postoji neki nametnuti konsenzus, a pozorište da opismeni publiku“, kaže laureat

Reditelj Oliver Frljić ovogodišnji je laureat nagrade „Borislav Mihajlović Mihiz“, koju od 2005. godine dodeljuju Fond „Borislav Mihajlović Mihiz“ i „Srpska čitaonica“ Irig pod pokroviteljstvom Vlade AP Vojvodine i Ministarstva kulture Srbije. Nagrada je dodeljena u Irigu, rodnom mestu pisca Mihajlovića, nakon čega je u tamošnjem Domu kulture ansambl NP Subotica izvelo Frljićevu predstavu *Kukavičluk*.

Ovogodišnji „Mihiz“ Frljiću je jednoglasno dodelio žiri u kojem su bili reditelj Kokan Mladenović, pozorišni kritičar Darinka Nikolić i teatrolog Svetislav Jovanov (predsednik žirija), i to za dramatičarska i dramaturška dostignuća u četiri autorska projekta. U obrazloženju nagrade stoji: „Oliver Frljić je u proteklih nekoliko sezona izrastao u najprovokativnijeg

pozorišnog stvaraoca na ex-yu prostori-ma prvenstveno zato što u nizu svojih projekata, čiji je vrhunac predstava *Mrzim istinu*, na samosvojan dramaturški način uspostavlja višeznačne i eksplozivne relacije između paradoksalnog bića pozorišne iluzije i još paradoksalnije prirode aktuelne (ili tek minule) stvarnosti. Premda pri uobličavanju tih relacija nisu uvek u prvom planu, tekstualni slojevi i dimenzije Frljićevih predstava predstavljaju suštinski elemenat pomenute višeznačnosti i eksplozivnosti. (...) Spajajući borhesovsku i brehtovsku tendenciju, Oliver Frljić uspeva da postavi neotklonjivi etički imperativ kao temeljno estetičko pitanje i tako na nov način obnovi drski, nepotkupljivi žar mihizovskog protokesta.“

Na molbu da ovodom nagrade prokomentariše šta misli kako se kroz današnje vreme i današnje prostore Mihizov rad poklapa, sukobljava, prožima, polemise sa njegovim radom, te šta misli zašto se sve s potpisom njegova prezimena sve dramatičnije doživljava i u teatarskim i u parateatarskim krugovima u celom regionu, reditelj za kaže:

„Ne znam da li postoji nekakva direktna poveznica između mog rada i Mihizovog osim utoliko što i moj rad pokušava da na neki drugačiji način analizira sredinu u kojoj radim i njezine anomalije. Ova nagrada, čini mi se, mijenja percepciju onoga što radim, jer se to vrlo često i u kazališnoj i nekazališnoj javnosti zlonamjerno vadi iz konteksta i lijepe mi se različite etikete. Ovo je prvi put da je neko moj rad pokušao shvatiti malo šire i zato mi ova nagrada veoma znači. Moje predstave funkcioniraju po principu kontrapunkta i treba ih tako i gledati. Čitajući sve što je nakon *Đindića*, kao i ono što je pisano nakon moje *Gospode ministarke* u Zagrebu, ne mogu vjerovati

Oliver Frljić

što (mi) se događa, jer sam ili ja šizofrena osoba ili je sve oko mene poludjelo. Zapravo, predstave su tu da konfrontiraju publiku oko stvari oko kojih postoji neki nametnuti konsenzus. Za mene je bitno da kazalište bude sredstvo političkog opismenjavanja publike, jer oni koji to treba da rade ne rade dobro. Isto se dešava u Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji i u cijelom re-

gionu. Desnica jača evo i u susjednoj Mađarskoj, a sve su to direktni rezultati nepismenog biračkog tela. Da ljudi znaju da misle malo dalje od onog što im se servira u predizborno vrijeme, onda ovakvi političari ne bi vodili naše zemlje.“

S. Miletić

20 GODINA KASNIJE – JUBILEJ LUDUSA

Sa dvojakim osećanjem pišem ovaj tekst. Radujem se što je novi LUDUS napunio dvadeset godina, što je novina koja je postala relevantna i mimo esnafa. Setan sam što mi se čini da je zaboravljen stari LUDUS, koji je iz biltena Udruženja prerastao u List Udruženja Dramskih Umetnika Srbije, iz čega se izvodi akronim LUDUS (lat. igra). Dakle, LUDUS se pojavio septembra 1983. godine.

Zorica Simović, dramaturg kojoj pripada počasno mesto u pokretanju LUDUS-a, u jednom svom tekstu kaže: „Iako je geslo lista bilo 'tekstove vraćamo, ali ne honorišemo', za prve brojeve prvobitnog LUDUS-a pisala su najistaknutija imena jugoslovenskog teatra.“ Međutim, kao što to obično biva, došlo je u jednom trenutku do zastoja, do finansijskih i kvalitativnih preispitivanja. Ono što ostaje kao činjenica jeste da su postavljeni temelji: dato je ime listu, izašli su prvi brojevi, krčen je put, stvarala se svest o potrebi za Listom Udruženja Dramskih Umetnika Srbije.

Danas, posle skoro trideset godina, dramski umetnici imaju svoj list najvišeg kvaliteta zahvaljujući Feliksu Pašiću (koji, na žalost, nije više među nama), prvom uredniku novog LUDUS-a, koji je svojim naslednicima postavio najviše standarde. Nije lako, ali verujem da je to moguće.

25.10.2012.
Dejan Đurović

Pre svega, čestitam našim pozorišnim novinama LUDUS dvadeseti rođendan, sa željom da njihov život zauvek traje! Moram reći da sam ponosna na taj rođendan, jer ne mogu a da se ne setim početka i svoje upornosti da pomonem da se LUDUS rodi.

Kreator i glavni urednik LUDUS-a bio je dragi, vredni Feliks Pašić. Ali trebalo je naći novac i ja sam sebe zadužila za to. Sada mi iskrsavaju slike: Feliks i ja se spremimo, pa od vrata do vrata onih za koje znamo da imaju para. Lično, naravno, očekujem da u mnogim slučajevima „Bolji život“ čini moje zaleđe, što je tačno. Rede nailazimo na entuzijaste koji, bez obzira na seriju, hoće da pomognu kulturu.

Bilo je tu svakakvih doživljaja i likova: nudenja povećane količine „kesa“; saradnja sa čovekom dobrotvorom, koga smo Feliks i ja prozvali „laki doručak“ jer smo za doručkom sve rešavali; pa gospodin Tasić zvani „Tasa-Dunav-Papir“; potom gospodin Tomić zvani „Nafta“; pa Galenika (gospodin Stojićević) i još mnogo drugih.

Neki od naših dobrotvora nisu više živi, neki su emigrirali, neki su ubijeni. To je bilo „čupavo“ vreme.

LUDUS - jedina balkanska pozorišna novina - doživela je ipak dvadeseti rođendan.

Rodio se u raspadu Jugoslavije, u našim ratovima. Živeo svoj život kroz građanske proteste, bombardovanje, kroz promenu režima i, kao i mi, svašta preturio preko glave. Zato, ako danas listate nekadašnje brojeve LUDUS-a, videćete da ta pozorišna novina daleko prevazilazi naše esnafske probleme i informacije. Ona je svojevrsno svedočanstvo vremena u kome smo živeli poslednjih dvadeset godina. To je tako, pre svega, zahvaljujući Feliksu Pašiću, pa onda njegovim saradnicima, koji su zajedno sa njim oformili profil novina.

Valja reći da je i u ratu, u medijskoj blokadi, Feliks uspevao da dođe do informacija šta se dešava na pozorišnim scenama bivših jugoslovenskih republika. To je LUDUS objavljivao i novina je uspevala da nađe svoj put do naših kolega izvan granica Srbije.

LUDUS je, znači, na svoj način ponovo pleo rasparano pletivo i danas se može reći da je uspeo, danas kad već uveliko opet razmenjujemo pozorišna gostovanja sa susednim državama.

Na kraju, uz Feliksa, za poslednjih dvadeset godina napustilo je ovaj svet mnogo naših sjajnih pozorišnih umetnika. Ostali su njihovi veliki intervjui u LUDUS-u, koji možda zaslužuju da se skupe u jednu posebnu knjigu. Setimo se njih i zahvalimo im sto su obogatili ne samo našu kulturu već i naš zajednički LUDUS.

Srećan dvadeseti rođendan!

Svetlana Bojković

Foto: Caci

ITEKAKO PUNOLETAN

Dvadeset godina trajanja.

List u kome se od A do Š govori o KULTURI, za koju se u ovoj zemlji, kako neko reče, izdvaja iz budžeta NULA KOMA NEŠTO i gde u predzbornoj trci tu reč niko nije izgovorio.

Znači – ima smisla! Itekako!

Podržavam ga svih dvadeset godina, ponekad nešto napišem, objavim. Bio sam jedno vreme i u uredništvu. Poslednjih tridesetak brojeva imam priloge „Iz Uspomenara 212“.

Želim mu dug život i što više čitalaca. A da je istina da se čita, za ovu priliku dokumentujem ličnim fotografijama pod nazivom LIST ZA SVE GENERACIJE.

Milan Mihailović Caci

Foto: Caci

FOTO FRAGMENTI - SEĆANJA

KROZ RATOVE, PREKO INFLACIJE, DO TRANZICIJE

Kada je 5. novembra 1992. izašao iz štampe prvi broj „Ludusa“, rat je plamteo svuda unaokolo. Samo Srbija nije bila u ratu. Verovatno je to dalo ideju Svetlani Bojković, tadašnjoj predsednici Saveza dramskih umetnika Srbije, da se, u mirnodopskim uslovima, pokrenu pozorišne novine. Ali, pošto mir u ratu ipak nije bio siguran, da zavaramo protivnike, za svaki slučaj predsednica i ja poslužili smo se 5. novembra 1992. malim lukavstvom koje je naš domaćin, Bata Milatović, čini se, razumeo: u ranoj jutarnjoj emisiji Televizije Beograd predstavili smo samo maketu prve strane „Ludusa“, skrivajući od javnosti njegov pravi sadržaj. To je, reklo bi se sada, bio iznudeni marketinški potez.

Prva faza „Ludusa“ toliko se meša sa drugom da je, u periodizaciji njegova kratkog, a uzbudljivog, života teško odvojiti ono što pripada ratu, a šta inflaciji. U svakom slučaju, trudili smo se da rat primećujemo, a da se prema inflaciji odnosimo sa superiornom ravnodušnošću iz koje nas je moglo pokrenuti samo sto ili dvesta sponzorskih maraka, dok je novčanica od petsto (marona) predstavljala monetarni udar. Jedna takva moneta, udeljena od dobročinitelja kome nikad nisam saznao ime, produžila je život „Ludusu“ tako da je on relativno mirno uplovio u sledeću, postdejtonsku fazu.

U međuvremenu, život se toliko umešao u pozorište da, u nekim trenucima, nije bilo lako razlučiti šta kome pripada: pozorište životu, ili život pozorištu. To je jedna od dilema na čijem razrešenju je počivala uređivačka koncepcija „Ludusa“ i koju, bojim se, a srećom, neće razrešiti ni novo uredništvo. Uostalom, kad bi dilema bila razrešena, pozorišne novine bile bi izlišne.

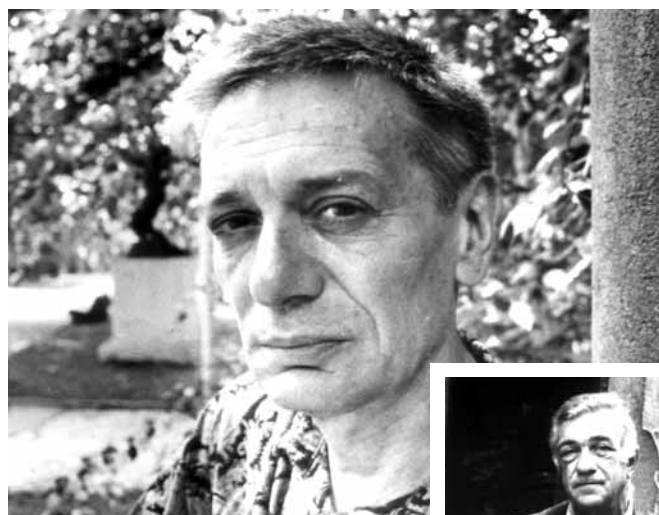
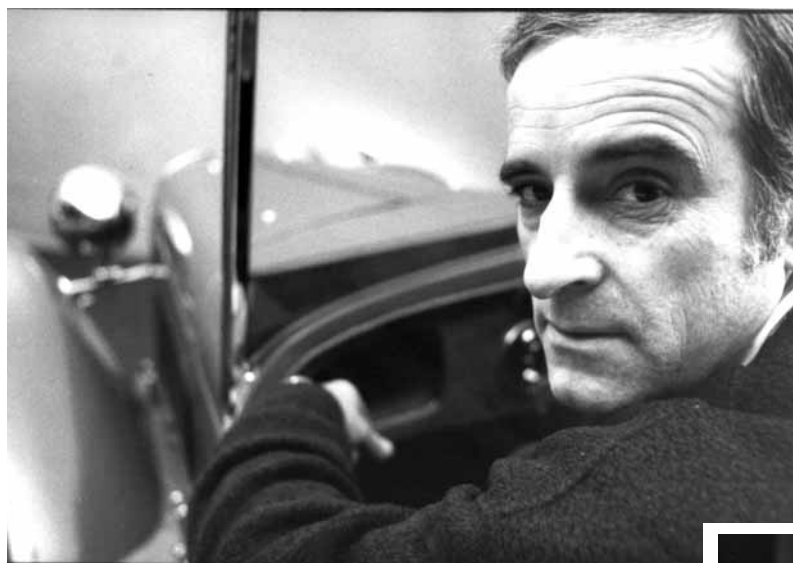
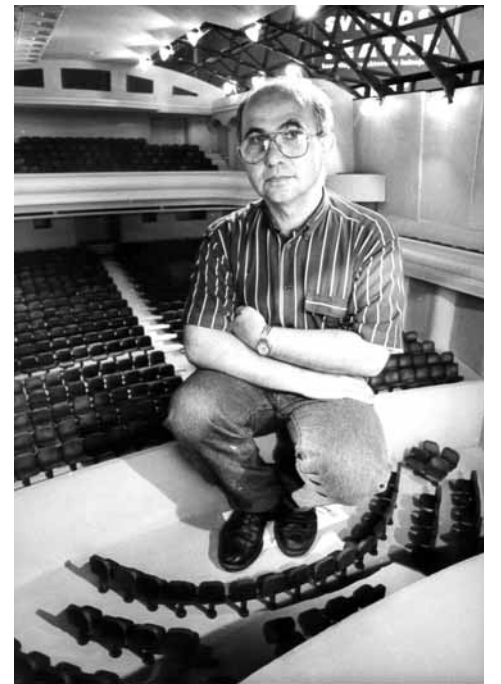
Sudbina je „Ludusa“ da u svom kratkom veku deli sudbinu dvaju vekova, na njihovom dramatičnom prelazu. Posle ratne i infalacione faze sačekala ga je, po zakonomernosti istočnoevropske istorije raspadanja, faza tranzicije.

Srećan deseti, tranzicioni, rođendan!

Feliks Pašić

(2002. povodom 10 godina Ludusa)

Fotografije: Vesna Pavlović, Đorđe Tomić, Vukica Mikić, Miša Mustapić, Branislav Ignjatović i drugi

Rad sa redakcijom *Ludusa* je bilo važno iskustvo. Dešavao se paralelno sa mojim angažmanom u beogradskim pozorištima, uglavnom JDP-om i BITEF-om. Redakcija, na čelu sa Feliksom Pašićem, uvek je bila raspoložena za moju kreativnu interpretaciju fotografskih zadataka.

Ne sećam se, na žalost, konkretne priče ili situacije, već pre svega velike podrške upravo Feliksa Pašića. Njegova ljubaznost i poverenje su mi značili u svakom trenutku realizacije projekata. Zajedno smo osmislili seriju fotografskih portreta, koja je pratila njegove intervju sa pozorišnim radnicima.

Serija portreta koju sam izvela u saradnji sa njim i *Ludusom* bila je i moja prva fotografska izložba. Živojin Pavlović, čuveni filmski reditelj, tom prilikom je napisao tekst za katalog. Portreti su bili osmišljeni kao serija filmski snimaka, uvek u tri faze i uvek na novoj, originalnoj lokaciji.

Tog perioda se sećam kao aktivnog vremena i značajnog iskustva. Takođe, se sećam čitave redakcije, koja je uvek sa odobravanjem pratila moje fotografske akcije.

Vesna Pavlović

FRAGMENTI SEĆANJA O Ludusovim počecima

Sećanje prvo. Feliks mi se javlja telefonom i pita dokle sam stigao s realizacijom plana o pokretanju pozorišnih novina. Odgovaram: nigde nisam mrdnuo. „Dobro“, kaže, on pokreće *Ludus*, nekoć biltensko izdanje Saveza dramskih umetnika Srbije, koje je uređivala Zorica Jevremović, a koje je imalo tek nekoliko neredovnih izdanja. Sada bi, po Feliksovom konceptu, to postale mesečne pozorišne novine. NOVINE, naglašava, dakle ne časopis ili još jedna teatrološka publikacija! Da li sam zainteresovan? Naravno da jesam!

Rez.

Sećanje drugo. Uznemireni čitalac se obraća redakciji pitanjem: „Šta znači naziv *Ludus*? Da li se tom skraćenicom sugerise da su čitaoci *Ludus* – ludaci?“ Feliks odlučuje da ne udovolji znatiželji čitaoca.

Rez.

Sećanje treće. Sastanak redakcije. Problem! Na Feliksovu inicijativu *Ludus* je pokrenuo rubriku pozorišne kritike. Kritičari su Boško Milin, Ivan Medenica, Miomir Petrović. Mladi su i oštri. Ceca Bojković je od početka bila protiv, ne zato što se boji kritike, nego smatra da izdanje esnafa dramskih stvaralaca ne treba da se bavi kritikom. To bi moglo da oneraspoloži članstvo. Nakon prvih kritika ispostavilo se da su njena strahovanja opravdana. Članstvo je uznemireno. Glasamo, iako znamo da odluku treba da donesu Ceca, predsednica SDUS-a, i Feliks, glavni i odgovorni urednik. Feliks ne odustaje, a Ceca objašnjava da će u slučaju da rubrika „preživi“, ona, kao glumica, napustiti redakciju. Ova njena najava nije ucena i mi joj verujemo. Ostala je u manjini i – povukla se. Demokratija na delu.

Rez.

Sećanje četvrto. Premda više nije u redakciji, Ceca nastavlja s energičnom potragom za pare namenjene *Ludusu*. Nekoga je ubedila da u *Metropoli* organizuje donatorsku večeru za *Ludus*. Na večeru ne može da ide sama. Mora da pođe i Feliks. On se premišlja. Izvukao bi se, ali mu je neprijatno. Na kraju priznaje: nema adekvatno odelo. Tačnije, nema nikakvo odelo, a svečena večera podrazumeva *dress code*. Ceca, međutim, pronalazi rešenje i šalje Feliksa kod Mucija. U fondusu kostima Ateljea pronalaze odelo Feliksove numere, te razoružanog i kostimiranog urednika šalje među donatore.

Rez.

Sećanje peto. Usred nemaštine i depresije devedesetih, kad para za *Ludus* nije bilo, k'o što ih ni danas nema, Feliks na sastanak redakcije dolazi ozaren. Neko je Novinama darivao petsto maraka! Nezamisliva svota koja će „pokriti“ bezmalo sezonske potrebe *Ludusa*. Nikada mi Feliks nije otkrio ko je poslao novac. Do danas pozdrevam da je darodavac bio – on.

Rez.

Sećanje šesto. Bombardovanje (eufemizam za rat iz 1999). Nakon sastanka redakcije, s Terazija, Feliks i ja se lagano spuštamo ka Bajloniju. Na pijaci ne kupujemo ništa. Šetajući se, često zastajkujemo. Srećemo poznanike, najčešće Feliksove bivše kolege s Televizije. Najavljuju bombardovanje zgrade u Aberdarevoj. Prolazeći kroz uličnu gužvu osluškujemo fragmente pričavanja dogodovština o kolektivnom preživljavanju prethodne noći. Nas dvojica, međutim, razgovaramo o sledećem broju *Ludusa*. Zastajemo kod pijace, razmenimo još poneku reč, a rastajemo se. Iako smo se godinama potom videli i družili se, baš ovako se sećam Feliksa. I uvek se tako, u sećanjima, s njim rastanem: do sledećeg sastanka redakcije.

Rez...

Aleksandar Milosavljević

PRILOŽNICI (dobrotvori, sponzori)

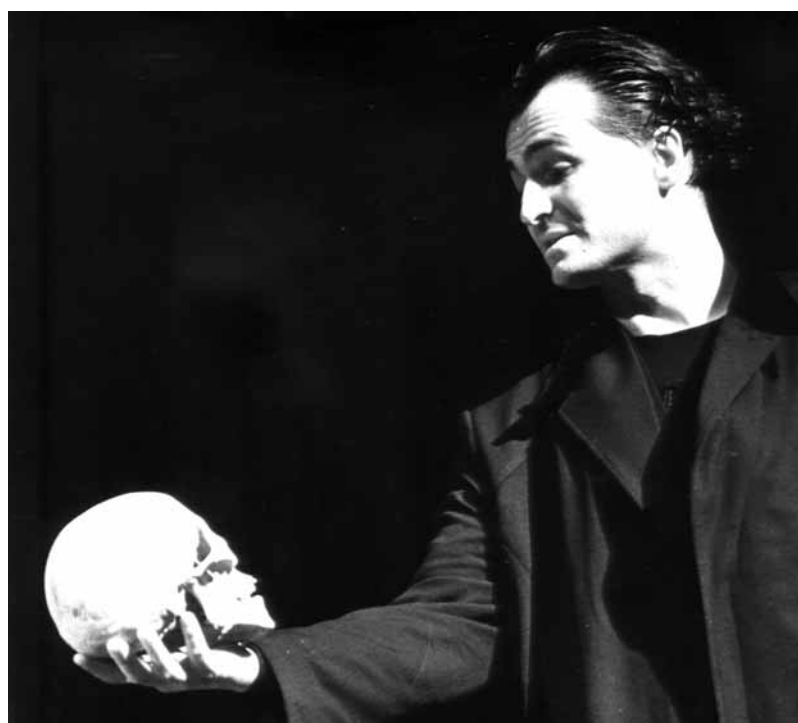
Ambasada Kraljevine Norveške, Beocity, Buffa, Centar za kulturu Stari grad, Centro foto, Credibel banka, Dunav hydro, Dunav papir, Eko kec, Fond za otvoreno društvo - Srbija, Global, Grad teatar Budva, Gradska poslastičarnica, ICN Galenika, Ikarbus Zemun, Interprint, Karažić Milutin, Karažić Miodrag, Karažić Milan, KGB, KMG Trudbenik, L.T.R. export-import, McDonald's, Medifarm, Ministarstvo kulture Republike Srbije, Moda „Denda“, NIS rafinerija nafte Pančevo, Novosadska banka, Obuća, Poslovni sistem „Krico“, Pošta Srbije, Pro Helvetia (Arts Council of Switzerland), Robne kuće „Beograd“, Saga, SC net, Shadow's, Skupština grada Beograda, Sky Pass, Soros Fond Jugoslavije, Svetlost teatar, Tajga, Takovo, Telekom Srbija, Transportšped, VISAN, Vojvodanska banka, Zenit, Zepfer, Zlatara „Smeško“.

Pre dvadeset godina, „*Hamlet*“ koga sam režirao u JDP-u, izazvao je neku vrstu podele među kritičarima: na jednoj je bila stara garda, sa izuzetkom profesora Vlade Stamenkovića u „*Ninu*“, oštro suprotstavljena *Hamletu* bez štramplica; na drugoj nova, mlada kritika spremna na izazove savremenog teatra i onoga što se tada nazivalo postmodernom. Prvi broj ili drugi broj *Ludusa*, više se ne sećam tačno, behu obeleženi tim polemičkim tonovima. Feliks Pašić je nervom sjajnog novinara i pedantnog hroničara osetio da je to nešto važno, da ta predstava jednog 26-godišnjaka sa svega tri režije pre toga, pa još na sceni najboljeg teatra, ima veći značaj od neposrednog pozorišnog čina. Konzervativni kritičari zamerali su mi svašta – od toga da nisam dovoljno štrihovao tekst, te da predstava dugo traje, do toga da je savremeni kostim apsolutno nedopustiv na sceni. Ne sećam se ni svojih, ni reči drugih, to mi nije bilo važno, predstava je imala dovoljno publike kao i pažnju i potvrdu onih do čijeg sam mišljenja držao. Osim toga, Sarajevo je gorelo, a ja, tada, već dva meseca nisam imao nikakvih vesti o majci koja je bila u opsednutom gradu. Jedan, sada već pokojni, kritičar napisao je umesto kritike osmrtnicu. Jovan Ćirilov okačio je taj isećak iz novina, kao i druge kritike, na tablu ispred starog glumačkog salona. Sećam se reakcije jednog tada sasvim mladog glumca, koji je lupio šakom o staklo i viknuo – „Ovo je sramota!“ Salon je bio pun, tu je bila i supruga kritičara, poznata glumica...

Ironično je to što su me, petnaestak godina kasnije, kao umetničkog direktora JDP-a, neki od istih onih što su se zgražavali nad izgledom mog *Hamleta*, zabrinuto pitali, a povodom „*Hamleta*“ koga je kod nas režirao Dušan Jovanović sa Mićanovićem (petnaest godina ranije igrao je Laerta) i Lekom, sada kao Klaudijem – „neće valjda igrati u helankama, biće savremeni kostim, jel' da?“

A onda me je Feliks zvao da pišem u *Ludusu*. Moj staž kolumniste Svijeta, bivšeg filmskog kritičara zagrebačkog Oka i sarajevskog Oslobođenja, povremenog saradnika drugih jugoslovenskih novina od „*Naših dana*“ do „*Reportera*“, tada je brojao već blizu pune decenije. Za *Ludus* sam pisao sa ogromnim zadovoljstvom, sve do dolaska u Jugoslovensko dramsko pozorište, nešto manje od deceniju od „*Hamleta*“. Krugovi sećanja i pozorišnog trajanja polako se zatvaraju.

Gorčin Stojanović

TEST POZORIŠNE INTELIGENCIJE

Tradicionalno nadmetanje dramatičara u Ujvideki Sinhazu

Kata Đarmati

Tradicionalna teatarska fešta u Novosadskom pozorištu - *Takmičenje vojvođanskih mađarskih dramskih pisaca* – održana je krajem septembra. Ove godine tekstove su pisali Ana Terek, Zoltan Danji (pobednik) i Judit Ferenc. Predstave po njihovim tekstovima u toku jednog dana izrežirali su Peter Gemza, Zoltan Puškaš (pobednik) i Kokan Mladenović. Glumcima Novosadskog pozorišta pridružili su se glumci iz Subotice, Bekeščabe i Temišvara, a prvi put u istoriji ovog takmičenja i glumci Srpskog narodnog pozorišta: Nenad Pećinar (najbolji glumac Takmičenja) i Milovan Filipović.

Prave male glumačke bisere ostvarili su Silvija Križan (najbolja glumica takmičenja) i Arpad Mesaroš.

Sve tri predstave objedinjene naslovom *Neka se javi najbolji*, izvode se u nizu, a kuriozitet ovog dvodnevnog pozorišnog događaja jeste brzina kojom se sve dešava: izbor priče iz dnevnih novina, izvlačenje teme iz šešira, pisanje tri drame, kreiranje tri glumačke ekipe sa tri reditelja koji u toku jednog dana na scenu postavljaju tri predstave. Ovaj svojevrsni test pozorišne inteligencije publika Ujvideki sinhaza obožava i pohađa poput neke svetkovine. Ove godine glumci su se takmičili i u kuvanju pasulja. Najbolji pasuljdžija bio je dvostruki laureat Sterijine nagrade Aron Balaz.

Kata Đarmati, dramaturg i umetnički direktor ovog teatra, priča o onome što sledi: „Najpre Bihnerov *Leons i Lena*. Probe su počele, premijera će biti 14. novembra. Režira nam gost iz Slovenije Diego de Brea, čiju smo izvanrednu predstavu *Kad sam bio mrtav* gledali pre koju godinu na gostovanju. Sam način početka proba bio je potpuno neočekivan za nas, mada sam znala da ima neobičan proces rada i da možemo očekivati novi entuzijizam i kvalitetno razmišljanje od nje. Nakon toga, krajem novembra nam stiže stara poznanica, rumunska rediteljka Anka Bradu, koja je kod nas režirala predstave *Istorija komunizma* i *Mizantrop*. Sada će postaviti Ibzenov *Rosmersholm*. Premijera će biti početkom decembra. Ne možemo pobeći sami od sebe, ne možemo tek tako skinuti sa leđa grizu savesti. Šta je greh, šta znači menjati mišljenje, šta znači verovati u nešto, verovati nečemu, šta znači ideologija i

dokle se možemo sakriti iza nje? To su pitanja na koja ćemo pokušati da pronađemo odgovore. U januaru probe će početi Kokan Mladenović na predstavi koja će biti inspirisana Bomarševim *Figarovom ženidbom* i *Seviljskim berberinom*. Premijera će biti u martu. *Figarova ženidba ili Ludi dan* je izvrstan prikaz karaktera, ali je ujedno i sjajna komedija spletki. To je proglas, prethodnica Francuske revolucije, a u isto vreme objavljuje revoluciju ljubavi. Na koncu sezone, negde u martu, stiže još jedan stari znanac našeg teatra, gost iz Budimpešte, „doktor za mjuzikle“ Viktor Nađ. *West Side Story* je naslov čija će premijera biti na festivalu NOMUS u aprilu“.

Predstava *Marat the Sade* ovog teatra osvojila je, u međuvremenu, Grand prix Joakim Interfesta u Kragujevcu. Pohod Novosadskog teatra se nastavlja. **Snežana Miletić**

NOVA SCENA ZA NOVE FORME

Dve premijere u Domu omladine na početku pozorišne sezone pokazuju da je u pitanju novi prostor za savremeni umetnički izraz

Prvo izdanje *Limit festivala* prošle godine u Domu omladine, ispostaviće se, bilo je samo uvertira u pozicioniranje već dobro poznate koncertne dvorane i na mapu scena savremenog teatra. Gostovanja studenata FDU, stand up komičara, njujorškog La MaMa Teatra i čak dve premijere izvedene početkom pozorišne sezone 2012/2013, dovoljno ukazuju na opredeljenost i buduće promišljanje pozorišne politike Doma omladine. „Ne možemo, na žalost, da kažemo da postoji pozorišni program, jer nedostaje urednik; nemamo ni ansambl, ni dovoljno novca da ulazimo u projekte samostalno, pa nastupamo kao koprodukcioni partneri koji imaju infrastrukturu i nešto tehničke podrške. Mnoge su funkcije, u tehničkom smislu, sa renoviranjem Doma omladine od 2010. godine proširene, ali smo u produkcionom smislu smanjena kuća za trideset odsto u odnosu

na broj ljudi koji je 2005. bio zaposlen. Podsetimo i da Dom omladine dve decenije nije funkcionisao kako bi trebalo, bio je i tržišni centar i klub i bioskop“, kaže Milan Lučić, direktor Doma omladine.

Formula je u vremenu krize pronađena i početkom jeseni realizovane su dve premijere: *Indigo*, po tekstu Duška Premovića i u režiji Branislava Lečića, odigrana 25. septembra kao koprodukcija Budva grad teatra, Smart studija i Doma omladine, i *Stena i Kotur* Vlade Aleksića, svojevrsna kombinacija pozorišne predstave, stand up komedije i koncerta, odigrana 4. oktobra. „Odabrali smo ova dva projekta pošto su nam se učinili sveži u izrazu i kao predstave koje odgovaraju estetici Doma omladine. Na programu je aktuelna još i predstava *Staklena menažerija* po tekstu Tenesi Vilijamsa, a u režiji Ane Konstantinović i u dramatičarici Ane Đorđević, izvedena sredinom

juna. Okosnicu u pozorišnom pogledu čini i stand up komedija. To je dobar primer parnterstva na koji smo ponosni, a to je žanr koji i priprada ovom prostoru“, navodi Lučić i dodaje da bi voleo da u Domu omladine svoje mesto pronađe i savremeni ples.

Nakon nastupa čuvenog njujorškog teatra LaMaMa povodom osnivanja Studija – Laboratorije izvođačkih umetnosti Fakulteta dramskih umetnosti, dogovoren je i nastavak saradnje kao prirodna veza koja mora da postoji sa FDU. „Edukacija najmlađih, naše buduće publike, takođe je važna i na tome za sada radi Dramski studio Iskorak“, priča sagovornik i najavljuje novu pozorišnu produkciju od februara. Dom omladine ove sezone domaćin je i serijalu „Biseri iz upravnčkih fioka“, dok traje rekonstrukcija matične kuće UK „Parobrod“, ustanove koja već drugu godinu realizuje ovaj projekat koji afirmiše mlade dramske pisce čiji su komadi odgurnuti nemarom, nedostatkom novca ili volje.

Ono čemu teže moglo bi biti objedinjeno u platformi *Limit festivala*. „Želimo da postanemo utočište mladim umetni-

Stena i Kotur, DOB

ma, scena otvorena za savremene umetničke forme koje nedostaju Beogradu, iako znamo da nije realno da se isključivo bavimo eksperimentalnim izrazom. Prvi *Limit festival*, naša prva pozorišna produkcija, imao je dobar odjek i pokazalo se da ljudi zanima šta je novo. U znatno težim okolnostima, bilo je neizvesno zbog novca, odlučili smo da uspostavimo kontinuitet, pa će se drugo izdanje *Limit festi-*

vala održati od 22. do 25. novembra“, kaže Lučić. Najveća zvezda festivala biće koreograf Rejmond Hoghe, poznat kao dramaturg legendarne *Pine Bauš*, a u programu će se naći i *Psi* Bojana Đorđevića, slovenačka predstava *Who is next?* u režiji Janeza Janše, a u produkciji „Maske“ i *Orchard Ballads* Ingrid Midgard Fiskdal iz Norveške.

Sonja Sulović

OKSIMORON ILI MOGUĆNOST NEMOGUĆEG

Beogradska premijera Molijerove komedije *Građanin plemić* u režiji Darijana Mihajlovića, urađena u koprodukciji Srpske drame Narodnog pozorišta iz Prištine sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici i Narodnog pozorišta u Beogradu, održana je veoma uspešno u sredu 3. oktobra na Sceni „Raša Plaović“

Prava izvedba *Građanina plemića* dogodila se 14. oktobra 1670. godine. Komad na veoma duhovit način govori o neverovatnoj želji bogatog skorojevića za uspehom u društvu. On je uveren da se novcem sve može kupiti - od uglađenog ponašanja, do prijatelja i društvenog statusa. Ipak, na putu do društvenog uspeha nailazi na brojne prepreke. Predstava, kako ocenjuje Mihajlović, otvara pitanje građanskog duha, ali i pozorišne komunikacije.

Kako Srpska drama nema svoju salu, predstava je letos izvedena na trgovima po srpskim enklavama na Kosovu i Metohiji, pa su dužina komada i veliki broj li-

kova maksimalno redukovani. Dramaturg Ivana Dimić, koja je uradila adaptaciju ovog teksta, svela je likove na osam glavnih nosilaca radnje. „Pratila sam rediteljsku koncepciju u kojoj je gospoda Žurden ta koja poseduje novac, jer se naglo i na sumnjiv način obogatila“, objašnjava ona i dodaje: „Kleont i njegov sluga se u adaptaciji pretvaraju da su učitelji svih vestina do kojih je stalo Žurdenu, a svoje često prisustvo koriste da bi se udvarali Žurdenovoj ćerki i služavki. Tako su nestali likovi svih učitelja, pa i krojač i njegov sluga. Scene su se skratile i glavni zaplet se značajno pomerio ka uvodu, a u raspletu gospodin Žurden je

kažnjen za pokondirenost tako što ostaje sa svojom opakom, bogatom ženom, bez nade da će ikada postati plemić“, dodaje naša sagovornica.

Bilo je planirano da premijera *Građanina plemića* bude održana u porti crkve Sveti Nikola u Prištini, ali je otkazana zbog napete političke situacije koja je tih dana vladala. Iz bezbednosnih razloga upriličena je 29. juna u Orahovcu, a posle toga predstava je reprizno odigrana u selu Brestovik kod Peći i u dvorištu crkve Svetog Đorđa u centru Prizrena. Uloge tumače: Igor Damjanović (Gospodin Žurden), Anika Grujić (Gospoda Žurden), Milan Vasić (Kleont), Bojan Stojčević (Kovijel), Branko Babović (Dorant), Ivana Kovačević (Nikolija), Milena Jakšić (Lusila) i Jasmina Stojiljković (Markiz Dorimen).

„Radeći komad kroz jedan antiistorijski događaj, postavljamo na scenu svojevrsni oksimoron. Ne samo da stvaramo pozorište tamo gde mu nije mesto, nego i sprovodimo sociološko istraživanje o tome da li je uopšte danas moguće biti građanin na Kosovu. Građanin plemić je, dakle,

Građanin Plemić

oksimoron, kako to književna teorija naziva. Sam čin igranja ovog komada u našem vremenu doprinosi tom terminu i proizvodi nove oksimorone: mogućnost nemogućeg igranja ove predstave i ovog pozorišta u svom matičnom gradu, ružna lepota scenografije koje nema, a koju čine polusrušene zgrade u kojima se igra. Na kraju, da li je samo Molijer znao da prestankom važnosti aristokratije neće nestati i skorojevići, foliranti, lažovi, seci-

kese, licemeri, prevaranti itd., da su oni geografski i istorijski i dalje ravnomerno raspoređeni?“ - pita se Darijan Mihajlović.

Građanin plemić je u međuvremenu imao još nekoliko uspešnih gostovanja po Srbiji, a planirano je da jednom mesečno bude izvođen na Sceni „Raša Plaović“.

Mikojan Bezbradica

OD EGZOTIKE DO SVAKIDAŠNJE JADIKOVKE

Smrt trgovačkog putnika drugi put u Beogradskom dramskom pozorištu
Povodom premijere 2012. godine,
o onoj iz 1951.

Aleksandra Glovacki

Kada je 1951. godine u Beogradu, na istoj ovoj sceni na Crvenom krstu, postavljena nova drama već prominentnog američkog dramatičara Artura Milera, *Smrt trgovačkog putnika*, napisana tek dve godine ranije, bio je to, u neku ruku, iskorak u socijalnu egzotiku. Priča o Viliju Lomanu, trgovačkom putniku, koji dobija otkaz u trenutku kada bi trebalo da bude nagrađen za svoj dugogodišnji, pregalački rad dobrom penzijom, doživljava se kao priča o nekoj tamo američkoj stvarnosti, bitna kao informacija o teatarskim novostima, držanje koraka sa svetom. O tome da to ima ikakve veze sa nama ovde nije bilo ni govora, kao što nije bilo govora ni da može doći u nekakvoj imaginarnoj budućnosti trenutak kada ćemo svi biti Vili Loman.

Ovaj komad se tumačio kao obračun sa američkim snom, i to ne samo u komunističkim delovima Evrope, od kojih

se mogla očekivati zburadost, već i na globalnom nivou. Put takvom tumačenju utrla je prethodna, takođe preko noći proslavljena drama, *Svi moji sinovi*, kojom Miler uveliko drma postament američkog patrijarhalnog autoriteta. Sa *Smrcu trgovačkog putnika* ide dalje, zapravo dublje, jer opštim mestima, kakvo je stradanje nevinih u uslovima kapitalizma i surovog materijalizma, udahnuje život, provlačeći kroz njih članove jedne porodice, svakog ponaosob, kao i njihove međusobne odnose. Ovim Miler otvara prostor za psihološku dramu, zapravo, kako primećuje Rejmond Vilijams, „naturalističku materiju rekonstruiše ekspresionistički“, jer Lomanov krah, njegov krik, ili „unutrašnjost njegove glave“, kako je prvobitno trebalo da glasi naslov drame, u potpunosti otvara pred publikom, koristeći brze rezove i fleš bekove, lomeći priču u krhotine pomešane prošlosti i sadašnjosti. Taj psihički slom nije vezan

Smrt trgovačkog putnika, 1951.

samo za gubitak posla. Podvlačenje crte posle šezdeset i tri godine života vodi u suočavanje sa porodicom, sa sukobom koji unutar nje vlada, lažima koje su do sukoba dovele, kao i do uvek mučnog skidanja maski. Ostarelom, obespravljenom Viliju Lomanu ne preostaje drugo no da bogu kapitala žrtvuje i sam život, verujući da će svojim životnim osiguranjem bar spasiti porodicu finansijske propasti.

Sve to je Miler dobro poznao iznutra. Imao je četrnaest godina kada je njegov otac podelio sudbinu hiljada bankrotiranih posle kraha njujorške berze. Izgubivši gotovo sve, napuštaju i kuću u kojoj su živeli, a Miler kao tinejdžer mora da radi ne bi li zajedničkim naporima preživeli. Nije stoga čudo da je postao autor dela koje se dugo smatralo najžešćom dramskom kritikom kapitalizma, a i danas spada u svetsku pozorišnu klasiku. Svoju svetsku premijeru je *Smrt trgovačkog putnika* imala na Brodveju 1949. godine, i to u režiji Elije Kazana, a sledilo je sedamsto četrdeset dva (brojem: 742) izvođenja. Kritika je predstavu zasula pohvalama, a drama je iste godine osvojila *Pulicerovu nagradu*.

Dve godine kasnije, na scenu Beogradskog dramskog pozorišta postavlja je Predrag Dinulović sa Simom Janičijevićem

u glavnoj ulozi. Starijeg sina su tumačili Ljuba Tadić i Rade Marković u alternaciji, dok je mlađeg igrao Vlastimir Đuza Stojilković, a ženu Tomanija Đuričko. Pored njih, igrali su i: Mihailo Bata Paskaljević, Olgica Stanislavljević, Olivera Marković, Ksenija Jovanović, Milan Srdoč. Scenograf je bio Miomir Denić, kostimograf Danka Pavlović, a kompozitor Mladen Guteša.

Beogradska kritika beleži kao značajno da je „kroz presek života jedne porodice dat čitav presek života malih ljudi Amerike“, ali i da „Dinulovićeva režija nije bez nedostataka, među koje treba ubrojiti izvesne momente koji iz usredsređene i gorke ozbiljnosti prelaze u nepotrebnu morbidnost, kao i preterano komplikovana rešenja pozorišnog prostora, što deluje kao eksperiment radi eksperimenta.“ Ovdajšnja kritika se ipak pretežno bavi tekstem, njegovom idejnošću, i zaključuje da je „premierera Milerove drame značajna po Beogradsko dramsko pozorište kao jedan od putokaza za njegovo repertoarsko opredeljenje i ono, svakako, treba da nastavi sa prikazivanjem značajnih dela iz današnjeg evropskog i američkog repertoara“, iako se primećuje da je „ozbiljnija greška režije to što je zbivanja suviše u crno bojila,

pritskivala ih rastrojenošću, besperspektivnošću, tako da je predstavom dominirala mučna, morbidna atmosfera.“

Malo su precizniji bili u Zagrebu, gde je Pozorište gostovalo 1953. godine. Tamošnja kritika se više bavi režijom i glumom, a manje ideologijom, pa beleži da „komplicirani lik starog Lomana nije trebalo toliko rastrgati i voditi u ekstremnosti ekstaza. Mogao je lik biti izrazitiji i cjelovitiji. Njegovo samoubojstvo ne rezultira toliko iz psihičke poremećenosti“, što nama danas dosta govori o Janičijevićevom pristupu. Mada, još jedno mišljenje posle istog tog gostovanja je upravo oprečno: „Sima Janičijević je dao jednu od najjačih kreacija koje smo vidjeli u posljednje vrijeme. Vladajući ovom ogromnom ulogom od početka do kraja u dobro odmjerenom tonu koji se klonio patetike, a ipak je znao da se podigne kad je trebalo, on je u velikoj mjeri dao lik trgovačkog putnika, čovjeka s groznicom u mozgu, ali snažnog u reakcijama, jakog i u očajanju, slomljenog tek na završetku.“ I sad samo recite da treba vratiti kritici!

Nova verzija, u režiji i radikalnoj adaptaciji Veljka Mićunovića (nedavno ovenčanog Nagradom za režiju na *Bijenalu crnogorskog pozorišta*), krajem oktobra se našla na velikoj sceni „Rade Marković“ Beogradskog dramskog pozorišta. Vilija Lomana tumači Dragan Petrović Pele, sinove Petar Benčina (Bif) i Petar Strugar (Hepi), a ženu Anjita Mančić. Ostale uloge igraju Milan Čučilović, Pavle Pekić i Daniel Sič.

Dragan Petrović je tokom proba zaključio: „Znam da je nemoguće, ali kada bi svako sebi postavio pitanje 'šta ja to dugujem životu', a ne 'šta to život meni duguje', mnogo toga bi se pokrenulo na bolje. Valja se samo zapitati, a to je najteže.“ Istovremeno, „komad je sada aktuelniji nego ikada“, smatra mladi reditelj, „jer i mi danas živimo u kreditima, dugovima, ratama koje treba otplaćivati.“ Da li je ova drama na isti način aktuelna kao nekada ili se ponešto promenilo u poslednjih šest decenija, o tome će pisati neka nova kritika za budućnost.

Smrt trgovačkog putnika, 2012.

POGLED IZNUTRA

Zapisi sa proba predstave *Samo neka bude lepo*

Jelena Komazec

Nova sezona Jugoslovenskog dramskog pozorišta i početak proba novog komada. Još uvek neobjavljene na srpskom jeziku, priče Doroti Parker u dramatisaciji Ive Mitrović i u prevodu Marije Stojanović, okupile su mladu ekipu u Studiju JDP. Na prvoj čitačkoj probi uz reditelja Marka Manojlovića je odabrana glumačka ekipa: Nataša Tapušević, Milena Vasić, Anđelika Simić, Dubravka Kovjanić, Srđan Timarov, a tu su i saradnici – kostimografkinja Lana Cvijanović, scenograf Branko Hojnik i kompozitor Vladimir Pejčković, koji su uglavnom stalni Markovi saradnici.

Saznala sam kako izgleda biti u jedinstvenoj poziciji nekog ko može da prisustvuje novoj pozorišnoj priči u nastajanju, pratiti proces stvaranja od prve čitačke probe do samog izvođenja, kako nastaje dramski komad, kako se gradi pozorišni svet na sceni, šta je zapravo pozorište, ali pozorište iznutra, ogoljeno i razotkriveno u jednom ukradenom trenutku.

Sam proces rada započet je temama koje sobom nosi lik američke spisateljice,

Doroti Parker (1893-1967). Zašto baš Doroti Parker? Žena čije delo stoji na margini, pomalo zaboravljeno ili čak nikad pročitano. O njoj nismo znali mnogo, ali se ispostavilo da je ona paradigmatična figura jedne epohe, simbol posleratne klime burnih društvenih promena, pre svega u smislu transformacije žene i stvaranja njenog identiteta. Parkerovu su pogađale ljudske nepravde, sve zabrane – bilo da su običajne, građanske, ili političke. Zapravo, čini se da o njoj nikad nije dovoljno rečeno i da nikad nije dobila dovoljno priznanja. Ekipa zato sa žarom ulazi u rad na ovoj predstavi zasnovanoj na njenim pričama. Diskutuju o filmu *Doroti Parker i začarani krug* Alana Rudolfa i pronalaze svoja lična opravdanja za rad na ovom projektu. U stvari, sam izbor teme i delo Doroti Parker, reditelj objašnjava svojim duboko intimnim razlozima i intersubjektivnim, ličnim iskustvom.

Iz književnog opusa Doroti Parker odabrano je pet priča koje su izgradile dramski tekst. Pripovedna forma je preobražena u fragmentarnu i filmu blisku dramaturgiju. Četiri žene i jedan muška-

Samo neka bude lepo, JDP (Foto: Nenad Petrović)

rac određuju tematski fokus na ženi. Žena je ta koja je u prvom planu i nosi narativ.

Rana faza rada podrazumeva čitačke probe, koje su u ovom slučaju fluidnije no inače. Na samom početku bila je utvrđena govorna radnja samo muškog lika, dok su četiri glumice iz probe u probu tragale za likom koji će braniti. Naime, njihove uloge nisu u početku bile strogo određene; moglo bi se reći da je to još uvek bila nestabilna podela likova. Reditelj je osluškivao reč, dok postepeno nije sazrela odluka kome pripada koja replika. Tako su, u procesu proba, podeljene uloge. Mileni je pripala uloga žene koja čeka svog muža koji je dobio vojno odsustvo; Anđelika igra mladu ženu koja želi da se izdvoji u očima svog muškarca u odnosu na druge; ženu koja se divi umetnosti, dok prozaično živi svoju sva-

kodnevicu uz muža koji ne želi da je razume nam približava Duda; dok je Nataši pripala uloga žene u braku idealne površine, dok je njihov odnos prazan i otuđen. U svim ovim likovima vidimo jedan zajednički – lik žene koja čeka. Uz to, sve one čuvaju narativni element Doroti Parker, kao komentar radnje, jer se iz scene u scenu pojavljuju i kao naratori. Sve njih na neki način povezuje jedan muški lik – muškarac koji, naizgled u pozadini i u drugom planu, ali uvek dominantan jer se one prema njemu određuju. Srđan vešto povezuje sve njih, zadržavajući svoj jasan izraz. On ima zadatak da odigra pet različitih uloga.

Glumci sada već počinju da oživljavaju tekst i grade jedan novi svet koji će ih povezati i koji će postati izraz njih samih, izraz koji dolazi iz njihovih poi-

manja situacija između Njega i Nje. Pošto bi pročitali deo teksta, usledila bi detaljna analiza iz koje je nastajala anatomija naše svakodnevice. Tako detaljan pristup vodi ka preobražajima i promenama. Menja se ugo posmatranja, tako da se polazna tačka rediteljeve misli pod uticajem glumačkog materijala i rada u prostoru, na sceni, razvija. Nestaju slojevi priče, a ostaju likovi u sukobu. Pritajeno, iza pedantnog kostima, iza uredene (malo)građanske idile zjapi praznina, izneverena potraga za srećom.

U poslednjem času, promena redosleda slika. Kompozicija biva promenjena u potrebi da se izgradi besprekorna celina. Da li je sada uspostavljen sklad?

A onda, pred samu premijeru, glumci izlaze iz svojih garderoba u punom kostimu, sve nas ostavivši bez daha. Lana Cvijanović je odabrala da ih predstavi u episi bejbi-buma i Amerike pedesetih godina. U mobilnom scenskom kvadru Branka Hojnika sve je došlo na svoje mesto. Svet intime u četiri zida, tako banalan i tako ironično-tužan, ali svet iz koga iskače i po koja iskra radosti i ukradenog trenutka sreće. To je svet u kome svi mi živimo.

Za mnoštvo pitanja koja su nicala tokom proba i koja su nalazila svoje odgovore, nekada vrlo jasno i bez dvoumljenja, a nekad se za njima moralo duže tragati, sada više nema mesta. Ulazimo u život pred publikom.

* autorka je angažovana u JDP u okviru programa Univerzitetska radna praksa

POLITIKA U OPTICAJU

Zoran Đinđić – tema još jedne pozorišne predstave, ovog puta u Novom Sadu

Igor Burić

Studentski kulturni centar Novi Sad 5. oktobra u „Fabrici“ priredio je premijeru predstave *Ubiti Zorana Đinđića*, koju je prema tekstu Rajka Đurića i Zlatka Pakovića režirao sam Paković. Ako se uzme u obzir to da je Atelje 212 u maju imao premijeru predstave *Zoran Đinđić* Olivera Frlića, onda se može zaključiti da je tragično nastadali premijer Srbije ove godine bio popularan, a ispostaviće se i plodan motiv za oživljavanje političkog teatra na lokalnoj sceni. Kuriozitet je i to da su obe predstave izazvale veliku pažnju javnosti, ne samo pozorišne publike.

Iako stilski i dramaturški prilično različite, tematski unisone u velikoj meri samo na osnovu opštih mesta – prepoznatljivih ličnosti i partija, poređenje ove dve predstave, pisanje o njima u jednom tekstu, veoma je teško izbeći, jer ih spaja mnogo više od imena u naslovu. Reč je o dva važna umetnička dela čiji je značaj uvećan prvenstveno velikom potrebom širih slojeva društva da se o njima govori, da se hvale i osporavaju. I u jednom i drugom, specifična je hrabrost autora koji potpisuju tekst i režiraju vlastita dela, uprkos realnim izgledima da pro-

izvedu efekat i „iza scene“, iza svojih leđa.

Nije samo publicitet, na koji se zbog izbora teme moralo računati, ono što je pratilo predstave *Zoran Đinđić* i *Ubiti Zorana Đinđića*. U Ateljeu je odjek nastavljen i zahvaljujući nepozorišnim zbivanjima u kući. U „Fabrici“ su se čak, i pored prilično zvučne glumačke postavke (Nikola Đuričko, Emina Elor, Bojan Dimitrijević, Jovana Stipić, Igor Filipović, Milijana Makević), odlučili da potpuno izbegnu pompeznu najavu. Sasvim bi logično bilo pomisliti da samo zato što se predstava radila u Novom Sadu, mimo institucionalnih pozorišnih kuća, medijski eksploatisanih reditelja, niko nije ni obraćao pažnju na nju, nije se očekivalo nešto veliko, bitno, naročito nakon kiselog grožđa koje su osetili i „pobednici“ i „gubitnici“ ranije u Ateljeu. Pratilo ih je još uobičajeno „principijelno“ pitanje da li je prošlo dovoljno vremena da se hladnih glava suočimo sa problemom, da li to pozorište, i koje, uopšte treba da radi, a kad već radi, na koji način to da radi, kako to da izgleda!?

Dobro je da su sa baš dve, a ne jednom predstavom, svi odgovori došli na svoje mesto, i to upravo iz pozorišta. Čak

ne dramskom formom, po definiciji jedinom ozbiljnom i dubokom žanru, nego iz kontre. Ne treba nam hladna glava kako bi neke druge skakale po svojim, pa i tuđim ramenima.

U slučaju predstave *Ubiti Zorana Đinđića* u SKC Novi Sad, već sam datum premijere – 5. oktobar – nagoveštava da je pozadinski motiv inscenacije politička borba za uključivanje u normalne tokove, odnosno potreba da se tim simbolom još uvek podstiče promena, otrežnjavanje, povlačenje granice. Tekst Rajka Đurića i Zlatka Pakovića, kao crnohumorno napisani jedini mogući scenario svega onoga što se dešavalo oko ubistva „prvog demokratskog premijera Srbije“, skaska o ratnim profiterima, dilerima i drugim sitnim dušama na krupnim pozicijama, poslužio je kao kroki za moćan politički kabare. Od Šerifa do Šekspira. Paković kao reditelj i probrana glumačka ekipa pokazali su zavidnu moć da publiku naježe i nasmeju u isti čas, kreirajući scene u kojima se Slobodan Milošević kao velika lutka svojim poznato gordim glasom i intonacijom „pravda“ za sve što je učinio, scene u kojima se puca, peva i šmrče, sve za spas srpske duše. Sve sveto – i bukvalno opijum za mase – odjednom više nije bilo sveto, a u publici se osetilo olakšanje. Nagli skok od društvenog ka pojedinačno angažovanom, uvid da nema te televizijske realnosti koja nije i vlastita realnost, grozomorno je ali efikasno otrežnjavanje da još uvek nije, ako će ikada biti, sve gotovo.

U predstavi Olivera Frlića, motiv Zorana Đinđića je imao još širi politički plan. Čak se može reći da je na njemu insistirano mnogo više od samog efekta

predstave kao kabarea, travestije, ali one vrste u kojoj nema karikiranja. Performativnoj igri u kojoj je ono prikriveno uozbiljenim dejstvom radnje, scenskih aktova. Najjači podsticaj za takvo što bio je potpuna nespremnost srpskog društva da se suoči, da procesuiru atentat na premijera, kao i mnoge druge „patriotske“ činove: dakle, u polju političkog, što je na kraju, gotovo paradoksalno, otvorilo procep prema estetskom, niz interesantnih teatroloških pitanja. Kao da je i lepo, umetnost uopšte, potrebno za jedan kvilitetan društveni diskurs?! Na tom planu, planu agore, onoga o čemu se priča, Frlić je i pravio dramaturgiju, postigavši da je postavi iza svih no-no koje je gurnuo u predstavu. Tako je Zoran Đinđić postao simbol svega onoga u šta se ovde puca svaki dan, blanko.

O predstavi Ateljea 212 skoro da je sve rečeno, i još se govori. Svako je izazvan da kaže šta misli.

O predstavi u Novom Sadu, zanimljivo je, do predanja je došlo čak i usmenim putem. Traži se karta više.

Pozorište se pokazalo dovoljno veliko i sposobno da pokrene ne samo kreativne, nego i kritičke potencijale jednog društva.

I jedna i druga naći će se uskoro, krajem novembra, rame uz rame, na Festivalu savremenog pozorišta „Dezire“, koji organizuje Pozorište „Kostolanji Deže“ u Subotici. Tema je „Apolitika“. Biće tu još predstava Olivera Frlića, Boruta Šeparovića, koji pored Zlatka Pakovića, svojim teatrom sasvim dobro odgovaraju na još bolju temu za svakog od nas: „A politika?“

Ubiti Zorana Đinđića, SKC Novi Sad

tativnost, praktični repertoarski i produkcijski potencijal, mera u kojoj bi sadržaj bio razumljiv srpskom gledaocu ili čitaocu. Lista se od jednog do drugog sastanka polako skraćivala i konačno svela na pet naslova koji će u sledećoj fazi, tokom ove jeseni, biti prevedeni na srpski.

Važno je napomenuti da je ovde još uvek reč o radnim (grubim, doslovnim) prevodima, nečemu što se u pozorišnoj praksi obično zove prvom rukom. Rad na njima biće nastavljen u narednoj etapi, tokom radionica koje će krajem zime biti organizovane u Jugoslovenskom dramskom. U tim sedmodnevničkim radionicama kroz paralelni, odvojeni rad pet tročlanih timova biće omogućen susret i zajednički rad autora svake od izabranih drama s njenim prevodiocem i jednim dramskim piscem iz Srbije – budućim autorom završne verzije prevoda. Zahvaljujući ovom triangularnom modelu (koji se u jednom svom delu očigledno oslanja na anglosaksonsku pozorišno-prevodilačku praksu u kojoj su uloge *prevodioca* i autora *adaptacije*, odnosno *verzije* po pravilu razdvojene), dalji rad na prevodu – kada se pomenute radionice budu završile – moći će da se nastavi na znatno višem kvalitativnom nivou, uz

bolje poznavanje piščevog sveta, umetničke namere i postupka i potpunije razumevanje njegovog teksta. Svi ovi prevodi naći će se konačno u jednoj knjizi čije će objavljivanje i prezentacija kroz seriju javnih čitanja označiti kraj projekta (uz moguće produkcije kao njegove poželjne, idealne posledice).

Napomenimo na kraju da će pored svog osnovnog cilja – pružanja boljeg uvida u novu francusku dramu, projekt *TRANS/SCRIPT* Jugoslovenskog dramskog pozorišta i Francuskog instituta pokušati da posluži i kao prilika da se ispita jedan model programa koji bi mogao biti primenjen i u radu na novoj drami iz drugih zemalja i na drugim jezicima, a pod izvesnim okolnostima i na ostalim vidovima pozorišnog izražavanja – što će opet reći jezika – kao što su režija, scenski pokret, razni oblici dizajna. I ništa manje važno – da posluži kao mogućnost da se na delu isprobaju drugačiji, tananiji metodi u pripremi dramskog teksta za produkciju. Projekat će, najzad, nastojati da izgradi platformu na kojoj bi mogla da počne da se razvija nova generacija prevodilaca s francuskog jezika u oblasti pisanja za pozorište.

PREVOĐENJE ZA POZORIŠTE

O projektu *TRANS/SCRIPT*

Miloš Krečković

TRANS/SCRIPT je zajednički prevodilačko-izdavački projekt Jugoslovenskog dramskog pozorišta i Francuskog instituta u Srbiji. Pokrenut je s nadom da će stručnoj pozorišnoj javnosti – ali i publici – moći da pruži bolji uvid i informaciju o francuskoj noj dramati.

Sistematični prevodi s francuskog na srpski jezik u oblasti savremenog pisanja za pozorište gotovo da ne postoje još od vremena teatra apsurdna. Pojedini prevodilački, izdavački i repertoarski poduhvati koji su se u međuvremenu odigrali (pre svih oni koji su nam bar malo približili takve autore kao što su Koltes ili Lagar), ma kako važni, dragoceni i uspešni, bili su ipak tek povremeni, manje-više usamljeni, sasvim sigurno ne i dovoljni. Oni su, ako po strani ostavimo komercijalne dramske pisce kao što su Jasmina Reza i Erik Emanuel Šmit, u

poređenju s količinom prevoda s engleskog, ali isto tako i s ruskog, pa čak i nemačkog jezika, bili – po broju prevedjenih i prikazanih naslova i predstavljenih autora – gotovo zanemarljivi. Nedavno objavljena značajna zbirka francuskih drama koju je pod naslovom *Pre i posle Balkona* sastavio Jovan Ćirilov, premostila je ipak neke od tih praznina koje su godinama zjapile i omogućila srpskoj publici da se prvi put sretno s prevodima pojedinih drama Mišela Vinavera, Olivijea Pija i Filipa Minjane, kroz specifičan presek francuske dramaturgije koji seže u prošlost sve do prvih decenija prošlog veka.

U središtu pašnje projekta *TRANS/SCRIPT* nalazi se, međutim, nova drama, ona koju francuski dramski pisci stvaraju – skoro da možemo reći – baš u ovom trenutku. Tokom prošle sezone u pripremljenoj fazi projekta odabrane su iz

(praktično) najnovije produkcije dvadeset tri nove drame šesnaestoro autora. Sve one nastale su (sa izuzetkom pet naslova) posle 2010. godine. Napisali su ih uglavnom pisci mlađe srednje generacije koji već uživaju ozbiljan ugled (kao što su David Lesko, Remi de Vo, Loran Movinje ili Marion Ober), ali i neki od najznačajnijih mladih umetnika u snažnom usponu (poput Frederika Zontaga ili Lisi Depo).

U prvoj fazi projekta, krajem proleća i tokom leta, jedan mali selektorski panel sastavljen od po jednog predstavnika Pozorišta i Instituta i tri nezavisna člana, održao je nekoliko sesija u Jugoslovenskom dramskom i na njima razmenio informacije, utiske, mišljenja i pisane izveštaje s komentarima panelista o svakoj od tih drama. Na taj način postupno je izvršena njihova selekcija, i to prema izvesnim unapred ustanovljenim kriterijima. Uvek su, naravno, razmatrani kvalitet i vrednost dela, ali isto tako i savremenost izraza, prevodivost, reprezen-

teatron 158
159

GLUMAC IZMEĐU ZNAČITI I BITI

Novi dvobroj *Teatrona*

Časopis za pozorišnu umetnost *Teatron* navikao je svoje čitaoce na tematske celine koje se odlikuju aktuelnošću i teatrološkim značajem odabranih pristupa. Temat novog 158-159. dvobroja časopisa (izdavač: Muzej pozorišne umetnosti Srbije) iza provokativnog, ali i značenjski utemeljenog naslova (*Glumac je mrtav, živio glumac!*), krije izbor reprezentativnih radova izloženih na 14. *Međunarodnom simpoziju*

mu pozorišnih kritičara i teatrologa (Predsedavajući: Ivan Medenica), održanom krajem maja na Sterijinom pozorju. Uredništvo s razlogom navodi da naslov ne implicira, kako su se pojedini, isključivo na osnovu naslova, zabrinuli, da nam u savremenom teatru, posle fenomena postdramskog i postrediteljskog, glumac više nije potreban, već – suprotno tome – istražuje da li je i kako savremeni glumac osposobljen za pozorište u kojem treba da igra nešto bitno drugačije od dramske fikcije, odnosno od doslednog

podražavanja psiholoških i društvenih modela iz stvarnog života.

Među brojnim zanimljivim pitanjima postavljaju se i ona vezana za spremnost glumca obučenog u tehnici Stanislavskog da osveti dualnost između reprezentacije i prisustva, između „značiti“ i „biti“, i njome se kreativno igra. Takođe, istražuje se da li su i na koji način tehnike Mejerholjda, Brehta, Gotovskog i Barbe od značaja u tom pogledu? U kakvom su odnosu proces edukacije sa kontinuiranim timskim radom s istim rediteljem i saradnicima (koncept „trupe“)? O ovim i srodnim temama pišu neki od vodećih evropskih teatrologa i kritičara:

Marko De Marinis, Marija Ševcova i Tomas Irmer.

U novom broju *Teatron* prvi put našoj publici predstavlja jednog od najprominentnijih mladih dramatičara nemačkog govornog područja: Volframa Loca, dobitnika *Klajstove nagrade*, dramom *Adresa svemir-nekoliko poruka*. Kao i uvek, *Teatron* objavljuje priloge o recentnoj domaćoj produkciji drame, opere i baleta, kao i oglede (kritičarski opus Muharema Pervića, savremeno scensko tumačenje Sterijinih drama na primeru *Kir Janje*), ekskluzivni intervjui s Romeom Kastelujem i druge.

Željko Hubać

PROSTOR TIŠINE I PROMIŠLJANJA

Studio – Laboratorija izvođačkih umetnosti pri Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, smešten u kulturnoj vežbaonici br. 8, osnovan je u junu 2012. Osnivač i vođa Studija je prof. Ivana Vujić

Profesorka Ivana Vujić, koja je tokom svoje karijere pozorišnog reditelja osnovala brojne scene u Beogradu, sada se kao pedagog posvećuje i jednom novom prostoru.

Razlozi za stvaranje Studija - Laboratorije izvođačkih umetnosti su mnogobrojni?

Mislim da su prevagnuli dobra volja dekana Fakulteta dramskih umetnosti, prof. Zorana Popovića, zatim Katedre za teoriju i istoriju, sa kolegom Ivanom Medenicom na čelu, kao i drugih kolega sa ostalih katedri sa jedne strane i moj lični strah od konzumerskog kanibalizma u prostoru i vremenu u kome živimo sa druge. U vreme globalizma u kome živimo smatrala sam da je neophodno pronaći prostor tišine i setila sam se sa čežnjom svojih studentskih dana na Akademiji i priče svog profesora Miroslava Belovića o Akademskom pozorištu koje je rodilo mnoge dramske pisce, reditelje, glumce, eksperimentatore, scenografe i druge umetnike. Učinilo mi se da se mora ostvariti jedan prostor tišine i promišljanja. A kom prostoru on prirodno pripada? Prirodno je da pripada Fakultetu dramskih umetnosti i Univerzitetu umetnosti.

Kakve aktivnosti planirate da realizujete u Studiju?

Studio - Laboratorija svoj rad je započeo gostovanjem trupe LaMaMa iz Njujorka sa kojom će Studio nastaviti saradnju u danima koji dolaze. Ta saradnja očitovaće se kako u razmeni glumaca, tako i u razmeni reditelja. Kris Kukul, muzički direktor LaMame je 14. septembra održao radionicu „Muzika u pozorištu“ sa preko dvadeset i pet učesnika studenata FDU i Univerziteta umetnosti i celom trupom LaMaMa. Takođe, jedan segment Studija-Laboratorije predstavlja

prostor za promišljanje koji će biti i praktični i teorijski. Na teorijskom planu, u novembru ostvarujemo dva projekta. Jedan je prevod zbirke eseja Džanel Rinelt *Politika i izvođačke umetnosti*. Autorka je jedna od vodećih američkih teatrološkinja, koja je svoj rad posvetila pisanju o savremenom britanskom političkom pozorištu, a poslednjih deset godina rada posvećuje temi kako pozorišni procesi i izvođačke umetnosti utiču na sve pore javne sfere. Prevod potpisuju mladi prevodioci, kao i studenti doktoranti Univerziteta umetnosti. Osim toga, Studio inicira i međunarodni simpozijum sa temom „Umetnik izvođačkih umetnosti – od uloge alternativnog pobunjenika do uloge zvezde u svetu poznatih“, koji će ugostiti preko dvadeset pet domaćih i inostranih teatrologa i praktičara izvođačkih umetnosti - od eminentnih profesora svetskih univerziteta do naših studenata koji su završili doktorske studije. U okviru simpozijuma će biti realizovana i prezentacija panela projekta FDU „Identitet i sećanja – transkulturalni tekstovi dramskih umetnosti i medija“. Kroz ovaj simpozijum Studio-Laboratorija i FDU saraduju sa Univerzitetom u Vorviku, Amsterdamskim univerzitetom, Ernst Buh univerzitetom u Berlinu, Univerzitetom u Budimpešti.

Smatram da Studio ima zadatak da istraži i jedno polje koje je potpuno zapostavljeno, a to su umetnici u trećem dobu ili u zlatnom dobu. Aktiviranje naših doajena koji će prenositi svoje znanje i iskustvo svojim mladim kolegama smatram veoma značajnim, kao oblik ponovnog ispitivanja naših ranijih iskustava i sećanja na izvođačke prakse.

Takođe, ispitivanje interdisciplinarnih praksi biće jedna od tema Studija

– recimo saradnja dramaturga i koreografa, koreografa i pisaca itd.

Ono na šta sam ponosna jeste da će studenti biti uključeni u sve nivoe procesa rada. Radiće i na organizaciji i na međunarodnoj komunikaciji sa partnerima i, naravno, u umetničkom radu. Imaju mogućnost da Studio izgrade kao svoj prostor promene.

Smatram da ne valjaju više ni pozorišni umetnik ni gledalac, da su oba u krivu, da su oba postala dva konzumerska kanibala, nezadovoljni i stalno gladni. Mislim da je naš Studio jedan oblik nove društvene sfere u Srbiji. Nema tržišne logike, recimo „LaMaMa kantata“ je bila besplatna, kao i radionica, svi će moći da prisustvuju simpozijumu. To nije tržišna logika, to je logika poklanjanja koja se potpuno kosi sa ovim konzumerstvom koji nas okružuje.

Ako govorimo o praktičnom radu laboratorije, ona predstavlja prostor za zaista duboka istraživanja i promišljanja, kako emotivnog i energetskog potencijala glumaca, tako i samog procesa proširene energije, odnosno energetskog polja između gledaoca i glumca. Takođe, projekti ovog Studija nisu osuđeni na uspeh! Oni su samo put istraživanja bez ikakvog zahteva da se postigne neki veliki globalni medijski uspeh.

Šta podrazumeva borba protiv globalizma o kojoj govorite?

Borba protiv globalizma znači blisku saradnju sa kolegama iz evropskih škola kao i škola Severne i Južne Amerike, okupljanje što većeg broja zainteresovanih profesora i studenata koji će razmenjivati znanje. Jedino znanjem, dobrom saradnjom i poverenjem moguće je pokrenuti duh Laboratorije u kome će neko, kao što je to davno u Laboratoriji Stanislavskog, uspeti da materijalizuje ideje i koncepte u vidu mnogobrojnih teorijskih zapisa koje veoma pogrešno zovemo sistemom. Studio jeste i jedna vrsta mosta, baš onako kao što Andrić govori o mostovima kao prostorima spajanja ljudi, što je najteži, najmukotrpniji i najnesigurniji posao.

Radionica LaMaMa trupe u Studiju - Laboratorija

Koje bi onda bilo mesto Studija u kulturnoj sferi današnjice?

Mesto Studija vezano je za *via negativa* jer u tom putu današnjeg sveta ka opštem globalnom uspehu i pobedi ne vidim ništa do nemira, straha, strepnje i besmisla. Centar Grotovskog u Vroclavu upravo radi seriju koja se zove *Stari majstori*, koja poziva, mnogi bi ih nazvali „starim umetnicima“ - one kao što su Barba i Vasiljev. Mislim da je to nešto veoma značajno i dobro. Mislim da promišljanje i rađanje novih ideja mora nastati i nastaje samo u trenutku relaksiranosti, dosade i čekanja. Ne nastaje u prepunom „timetable-u“. Možda je ova Laboratorija stvaranje jedne nove javne sfere mišljenja komunikacije u kojoj će se razmenjivati znanja, a ne informacije.

Da li će Studio biti otvoren za publiku? Ko će biti vaša publika?

Naravno, Studio je otvoren kao što je Univerzitet i FDU slobodna akademska ustanova koja ima svoju autonomiju i integritet. Naravno, teorijski i praktični rad koji se bude prezentovao će odmah vršiti određenu vrstu promene. Rad će i svojim formalnim i kvalitativnim odlikama uticati na gledaoca, to je, naravno, cilj, ali cilj je i da se slobodno primaju i osećanja gledalaca. Ne možete menjati samo reditelja, glumca, dramaturga, pozorišnog stvaraoca, morate menjati i publiku, jer je pozorište zajednički čin i oba partnera moraju da dožive promenu da bi život bio drugačiji. Studio će prak-

tičnim delovanjem i menjanjem rada samih studenata izvođačkih umetnosti, takođe pokušavati da menja i gledaoca koji biva prisutan u samom procesu.

Da li je za vas Studio-Laboratorija nova avangarda?

Studio je pokušaj da se koncentrišemo u jednom veoma komplikovanom momentu za našu zemlju, Evropu i čitav svet. To je pokušaj neke nove solidarnosti. Elfride Jelinek u jednom svom intervjuu kaže „zlo je moje jevanđelje“. Moram da kažem da se u jednom periodu svog života nikako ne bih sa njom slagala. A onda, kada je došao drugi period, shvatila sam da je to vrlo tačno, istinito i konkretno – kao što kaže Brecht: „Istina je konkretna.“ Mi volimo da zataškavamo svaku ozbiljnu istinu zato što ne možemo da je podnesmo i zato nismo stvaraoci dobra. Ali opet, ovaj Studio nikad ne bi bio osnovan i ne bi napravio neke projekte da ljudi makar ne čeznu da se promene. Ljubav je teška jer ona znači samo naš napor i našu skromnost, i to je jedini rezultat. Samo to je, u stvari, ogroman rezultat. I zato je tako teško, skoro nemoguće, doći do ljubavi, jer mi kao ljudi, kako bi rekla Elfride Jelinek, teško do dobra dolazimo. No, ja ipak verujem. I ono što je najvažnije – nisam u tome sama. Veoma mi je drago što su tu moje kolege i što su tu pre svega studenti – oni koji će naseliti ovaj svet i krajnje je vreme da se opuste – kad se kaže „istina je konkretna“, da se to i misli.

Ana Konstantinović, apsolvent pozorišne režije, FDU

Žan Pjer Tiboda

DO NAJEKSTREMNIJE INTIMNOSTI

Žan Pjer Tiboda, pisac iz Francuske, gost BITEF-a

Bitef predstavlja ne samo međunarodnu izvođačku scenu, već, izborom članova žirija, i ljude koji tu scenu pomno prate i obično imaju šta da kažu. Ove godine priliku da radi ne samo na Bitefu, nego nešto kasnije i na sarajevskom MESS-u, imao je francuski pisac Žan Pjer Tiboda. On je, inače, umetnički direktor Festivala *Pasaž (Passages)* u Mecu, a još je poznatiji kao autor bloga o pozorištu i istočnoj kulturi *Theatre et balagan*, koji, nakon raskida sa listom *Liberasion*, piše za elektronske novine *Rue.89.com*. Ranije je radio kao dopisnik iz Moskve (1996-2000.), a u centru njegovih interesovanja su hronike, anonimni ljudi i pozorište.

Šta ste prvo pomislili kad su Vas pozvali da budete u žiriju „Bitefa“, kad ste videli program? Koliko ste bili upoznati sa autorima sa srpske scene, za razliku od onih koje ste sigurno već imali prilike da vidite na festivalima u Francuskoj?

Zadovoljstvo, naravno i srećnu mogućnost da se približim srpskom pozorištu, da upoznam Beograd. Znam za Bitef odavno, često sam, tu i tamo, po Evropi i, naravno, u Francuskoj sretao Jovana Čirilova, čoveka čija je ljubav prema pozorištu neuništiva. Više puta sam želeo da dodem dok sam vodio rubriku o pozorištu u listu *Liberasion*, ali datumi *Bitefa* su se preklapali sa povratkom s odmora u Pariz, pa sam svaki put morao da odustanem. Istina, internacionalne predstave koje su dolazile na Bitef najčešće su, pre ili posle, bivale na francuskim scenama, što nije uvek slučaj sa srpskim predstavama. U Francuskoj se ne zna baš mnogo o srpskim pozorišnim rediteljima i trupama, što nije slučaj sa dramskim piscima - više njih je prevedeno i postavljeno na scenu, pogotovo drame Biljane Srbljanović.

Naravno da smo zainteresovani za vaš pregled aktuelnosti francuskog teatra. Pišete mnogo i o odnosu države prema pozorištu, pa me zanima koje bi me-

tode borbe bili efikasniji u trenutnoj krizi?

Pozorište u Francuskoj bilo je obeleženo velikim pokretom dramske decentralizacije koja je počela za vreme oslobođenja 1945. i išla u pravcu Kartela (Žuve, Dulin, Bati, Pitef), potom rada Žaka Kopca i njegovog naslednika Žana Dastea. Zahvaljujući Žan Loren, pionirki te materije, te onome što je uradilo Ministarstvo kulture sa Andre Malroom na čelu, koji je otvorio kuće kulture (od kojih je pozorište bila prva aktivnost), taj pokret se tokom decenija razvio sa ljudima poput Vilara, Planšona i mnogih drugih. Francuska provincija bila je pustinja. Danas pozorišta ima svuda. Pet je nacionalnih pozorišta, trideset šest dramskih nacionalnih centara, desetak koreografskih nacionalnih centara, tu su i neke scene posvećene cirkusu, neke uličnom pozorištu. Brojne su i nacionalne scene i opštinska pozorišta. I povrh toga, postoje dramske kompanije (blizu hiljadu) koje nemaju svoje mesto - počinju ni od čega, ali su život budućeg pozorišta. Članovi tih trupa najčešće izlaze direktno iz pozorišnih škola. Postoji devet nacionalnih dramskih kompanija, ako ne računamo

namo opštinske konzervatorije i privatne časove. Taj zavidni pejzaž danas guši. Dajući veliki broj predstava, postao je tržište, a tržište podstiče normu - predstava je dobro urađena, ali nije uzbudljivo - direktori - funkcioneri, scenaristi - dedice.

Tržište zazire od ikonografskih genija, nepredvidivih umetnika, scenarista/pisaca, atipičnih i neakademske glumaca... Ali su ipak oni ti koji stvaraju veličinu i snagu pozorišta. Štaviše, naša pozorišta žive po utvrđenim pravilima od pre pola veka. Svet se promenio, pa i pravila treba da se menjaju. Pozorište se otvorilo drugim umetnostima, vide se razne mogućnosti, a to se ne uklapa u okviru Ministarstva kulture. Mlade trupe koja se pojavljuju, nemaju nikakvu želju da jednog dana povedu zamorne strukture u kojima je težina institucije ogromna. Ukratko, postojeće stanje je u krizi. To je jasan znak da se paralelno razvila alternativna mreža manjih scena i tu često možemo pronaći nove ljude.

Treba sve ponovo postaviti. Pristalica sam toga da imenovanja u pozorištima ne treba da budu hirovi nekog ministra ili žene predsednika Republike (kao što je

to bio slučaj za vreme Sarkozija), niti moć jednog ministra kulture i izabranih funkcionera regija i gradova. Svet pozorišta treba biti uključen u organizaciju pozorišnog života preko komisija koje odlučuju. To, kao i mnoge druge stvari sam naveo u mom 'Otvorenom pismu francuskom pozorištu', objavljenom u junu na mom blogu, malo posle dolaska levice. Pismo je izazvalo poprilično komešanja i mnogo komentara.

Ima li u pozorištu subverzivnih struja, moći da deluje, ili je sve to na dugačkom štapu, kako ovde kažemo, zbog toga što društvo čak i svoju reakciju usisava u sebe?

Provokacija je teška umetnost, ali prikladna čim ne stvara blaženo članstvo, tupo odbijanje, čim stvara i održava nemir. Pozorište treba da stvara nemir.

Paralelno sa glavnim tokovima, čak i na ovogodišnjem Bitefu, autori stvaraju predstave koje su „jedan na jedan“ sa publikom. Šta je za Vas iza ove prakse?

Svuda je pomalo zavladała dosada prema grandioznim pozorišnim spektaklima, predstavama koje manifestuju samo svoje tehničko savršenstvo. Sa druge strane, postoji potreba za blizinom izme-

đu glumaca i publike, da se nešto deli između njih. Na polju savremenih umetnosti, pozorište je retko mesto susreta između živih ljudi. To bi moglo ići i do - zašto da ne - najekstremnije intimnosti.

Francuski glumac Serž Valeti napisao je dramu koju se igra u podrumu za jednog gledaoca. U stvari, za svaku predstavu treba da se smisli jedinstvena konfiguracija. Predstave kao Martalerove ili Kastorfa zahtevaju velike scene, ali one su potpuno suprotne velikim predstavama koje zagaduju evropska pozorišta. Želja da se stvara teatar negde drugde nego u pozorištu (brisani prostor, napuštena fabrika, skvotovi itd.) je deo jednog pokreta.

Postoji li „savršen“ spoj imperativa vladajućeg, tržišnog i unutrašnjeg umetničkog osećaja potrebe za slobodnim govorom na sceni?

Direktori pozorišta (koji jesu ili nisu umetnici) treba da koriste novac donatora (država, regija, grad, mecene) mudro, da ne popuštaju tržišnim sirenama, da na prvo mesto stave kvalitet u odnosu na kvantitet - „predstava manje“ pre nego „predstava više“, što bi rekao neprevaziđeni italijanski genije Karmelo Bene.

Bilo bi zanimljivo i to kad bi podelili šta se u Francuskoj događa sa ljudima koji o teatru „samo“ pišu, koliko prostora i novca dobijaju za to u svojim medijima? Vi ste napustili jedan „Liberasion“ i nastavili da pišete onlajn - da li je to održivo?

- Ušao sam jak, mlad u *Liberasion*, novine koje su neka vrsta šezdesetomaškog deteta. One su stvorene zato što se niko nije prepoznavao u postojećim listovima, koji nisu dovoljno govorili o ljudima, o borbama, o kontrakulturama, o roku, o blagim drogama... Kao ni svi novinari *Liberasiona* tada, ni ja nisam imao nikakvo iskustvo, što mi je omogućilo da slobodno razmišljam. Vodila me strast prema pozorištu, tako da sam o tome i pisao, ali i o mnogim drugim stvarima. Nikad mi nije poručivan tekst, nikad mi nije cenzurisani tekst, nikad nisam napisao „uslužan tekst“. Mogao sam napisati dve stranice o nepoznatom glumcu - imali su poverenja u mene, imali smo poverenja jedni u druge. Jednako smo bili plaćeni, nije bilo reklama, a oglasili su bili besplatni.

U kapitalističkom svetu, ako takva utopijska novinska avantura postane

uspešna, ona je osuđena na propast jer treba avansno uložiti da bi se kupio papir, plaćala štamparija... Godine 1981. glasali smo za smrt *Liberasiona* i stvorili *Liberasion 2* - sa skromnim platama, reklamama i plaćenim oglasima, priključili su nam se profesionalniji novinari... To je bio početak „akcionifikacije“, iako su novinari ostajali većinski vlasnici sa totalno nezavisnim izdanjem. Krize su naišle u talasima: pad tržišta zbog benzinskog šoka, internet... Ukratko, oslabljene novine su postale finansijski sve manje samostalne, iako je urednički deo i dalje nezavisan. Kad su se novine prodale, ljudi moje generacije koji su živeli tu lepu priču, malo po malo su otišli.

Ja sam 2007. prešao na internet, na *rue89.com*, koji je kreirala ekipa „starih“ iz *Liberasiona*. Pored toga, od 2006. godine sam i umetnički savetnik festivala *Passaž* u Mecu, pozorišnog bijenala (slededeće izdanje je od 4. do 18. maja 2013), koji poziva isključivo strane trupe sa istoka, tako da sam nastavio da uklapam dve pozorišne strasti - putovanje i pisanje.

Igor Burić
Prevela Snežana Miletić

ŽIVOT NA DVA KOLOSEKA

Reditelj Primož Bebler, pozorišnik koji režira po svim zemljama nekadašnje Jugoslavije, a bio je direktor čak šest pozorišnih kuća, ne gubi veru u naš, jedinstven kulturni prostor

Član žirija ovogodišnjeg kragujevačkog *JoakimInterFesta* bio je poznati srpski, slovenački i italijanski reditelj Primož Bebler. Rođeni je Njujorčanin, jer se rodio baš tamo, dok mu je otac Aleš, diplomata (Primož je bilo njegovo ilegalno partizansko ime), bio ambasador u Ujedinjenim nacijama i u momentu njegovog rođenja (1951.), obavljao je funkciju predsednika Saveta bezbednosti. Porodica Bebler povremeno je boravila u Beogradu, ali se i često selila po svetu, pa je Primož učio da čita i piše u Parizu, a osmi razred osnovne škole završio u Indoneziji. Režiju je upisao 1970. godine na klasi Vjekoslava Afrića. „On je bio divan profesor, nije nas učio pukom zanatu već otvorao antropološka pitanja koja važe za sve umetnosti. Umeo je da priča punih četiri sata bez pauze“, seća se naš sagovornik.

Čega se danas sećate iz tog vremena kada ste počinjali?

Bilo je to živahno i uzburkano vreme. Kao studenti puno smo radili u „Krsmancu“ i „Dadovu“, a na BITEF-u gledali bukvalno sve. Celokupna tadašnja pozorišna scena bila je okrenuta eksperimentu i to radikalnom. Diplomsku predstavu je trebalo da radim u „Ateljeu“, ali se odglašilo. Otišao sam u vojsku, tokom koje sam se dogovorio sa upravnikom Kruševačkog pozorišta, Momiro Bradićem da tamo diplomiram sa Simovićevim *Čudom u Šarganu*. Ostao sam kod njih pune tri godine kao reditelj i umetnički direktor. Radili smo interesantne predstave po motivima epske poezije.

Put vas vodi u Suboticu.

Pozvali su me za direktora, kako se tada zvalo, drame na srpsko-hrvatskom jeziku. Posle samo pola godine izaberu me za v.d. upravnika, a kasnije i za direktora Kuće. Bio sam veoma mlad, dvadeset osam godina, svi glumci su bili stariji od mene, ali je to dobro funkcionisalo. Ostao sam šest godina i radili smo velike

hitove, poput mjuzikla sa mađarskim ansamblom – zapravo, rok opere Karolja Vičeka *Zelenokosa* na muziku Gabora Lendela. I danas se sećam redova ispred subotičkog Pozorišta.

Sledi povratak u Beograd.

Prelazim u „Radović“ 1984. godine za upravnika i umetničkog direktora. Bilo je to tada lutkarsko pozorište sa velikom željom ansambla da se u njemu igraju i dramske predstave. Uspeli smo i već 1986. godine imali prvu premijeru, posle tri odlaganja od strane cenzora. Bila je to *Misterija... Beograd* po tekstovima Majakovskog i Duška Radovića koju je režirala Ivana Vujić. Tri-četiri godine fantastično je funkcionisala Večerna scena, preuzeli smo iz SKC-a *Šovinističku farsu*. Igrala se tri puta za veče i sve prepuno. U to vreme Narodno pozorište imalo je godišnje sto davdeset hiljada gledalaca a mi šesto hiljada!

Ali, dolaze, kako vi volite da kažete „turbulentna vremena“.

Organizovali smo antiratne maratone, a bar petnaestak opozicionih stranaka održalo je svoje osnivačke skupštine u našoj sali. Pred kraj mog drugog mandata 1992. godine iz komiteta su mi „dobronamerno“ savetovali da se više ne kandidujem za to mesto. Shvatio sam upozorenje, a makar su bili korektni da me pitaju koga bi predložio za to mesto. Nisam imao šta da razmišljam, Steva Koprivica bio je u to vreme ne samo dramaturg naše kuće i zamjenik direktora već i moja desna ruka u organizacionom smislu. Izbor je bio lak. Ali, život nije. Bila je tada hiperinflacija i nisam mogao detetu da kupim košulju za Novu godinu.

Rešili ste da se oprobate u Sloveniji?

Tamo su me dočekali sa stavom „sad si se setio?!“, a bio sam i apatrid jer nisam mogao da dobijem državljanstvo. Kada sam ga zatražio, iako su mi oba roditelja rođena u Sloveniji upitali su me na kojem osnovu ga tražim. Radio sam

kao reporter Radio Ljubljane i živeo u vikendici na moru mojih roditelja u Ankaranu. Državljanstvo sam dobio kada je izmenjen zakon zbog potomaka iseljenika posle Drugog svetskog rata, mahom domobrana i Rupnikovih belogardejaca. U Kranju sam uspeo da režiram satiričnu predstavu po aforizmima, monodramu sa Ivom Banom. Moja prva slovenačka premijera poklopila se sa poslednjom beogradskom 1993. godine po tekstu Tanje Peternek *Poslednji sunčani dan*, u kojoj su igrali Rade Marković i Branka Petrić.

Od tada ste na relaciji Slovenija - Beograd?

Moj život se odvija na dva koloseka. Sin Jug je sada u Sloveniji, ćerka Iskra i supruga Danijela u Beogradu, a ja lebdim između ta dva. Ali, kada se pojavio konkurs za umetničkog direktora celjskog gledališta, a državljanstvo sam dobio mesec dana pre toga, nisam se dvoumio. U Celju sam ostao čitav mandat - četiri godine i pravili smo veoma dobre predstave, pobeđivali na festivalima... Ali, moja otac i majka su iz primorja i taj mediteranski mentalitet mi više prija od takozvanog štajerskog koji podseća na nemački. Već sam organizovao i letnji, ambijentalni festival u Koprju, tako da mi je odgovaralo da predem u Novu Goricu gde sam na čelo kuće došao 1998. godine i ostao punih dvanaest godina.

Sledi italijanska faza.

Prešao sam u Trst, koji je deset minuta od moje kuće, za direktora tamošnjeg Slovenskog gledališta i tu proveo dve godine, sve do prošle sezone. Sada sa, opet na dva koloseka, ne samo između dve zemlje nego i penzije i statusa slobodnog umetnika. Uslove za penziju ispunjavam, ali čekam papire iz Italije, a njihova administracija je užasna i više režiram, jer sam se zasitio pozorišnog menadžmenta.

Režirao sam u Skoplju, predstavu *Ciciban*, slovenačku poeziju na albanskom jeziku. U Sarajevu u koprodukciji Messa i Pozorišta mladih *Dres* na tekstove dve priče „Jedanaest majica“ i „Nevidljive ruke“ Edvarda Bonda i Sema Šeparda i u Šopcu komad Alena Ejkborna *Skrivene strepnje*.

U stanju ste da uporedite pozorišne (ne)prilike u čitavom regionu?

Primož Bebler (Foto: Zoran Mišić)

Velika je razlika između Slovenije i svih ostalih zemalja. Prvo kod pravljenja repertoara. Samo kod njih zna se kompletan repertoar čak godinu i po dana unapred. Jedino u Sloveniji postoji pretplatnički sistem. Repertoar se prodaje kao celina, gledaoci kupuju čitavu sezonu, zavisno od pozorišta negde šest a negde čak i deset premijera. Karte su prodane bez obzira da li predstava uspe ili ne ona se igra tačno određeni broj repriza jer su abonenti kupili karte. To ima svojih prednosti i mana.

Sve predstave su kao repertoarske celine već isfinansirane, jer se kod Ministarstva konkuriše sa njima kao sa projektima. Pozorišta, uglavnom, dobiju barem devedeset posto para koje traže. U ostalim zemljama predstave se rade jedna za drugom i igraju koliko ima publike. Dobra strana je to što već postoji bazična abonentska publika koja je unapred kupila karte. Loša je ta što dobre predstave „ne žive“. Čak i sjajne, retko se igraju više od dve sezone. Toliko ima nove produkcije da se, iako je predstava uspešna, igra samo jednu sezonu - pošto u drugoj više nema abonentata; zbog tekve organizacije, one „umiru“ i skidaju sa repertoara. Malo ima kulturnih predstava. Šteta.

Smatrate da je to jedina razlika?

To je organizaciona, a postoji i umetnička. U Sloveniji je pozicija reditelja neprikoslovena, bez razlike da li se radi o čoveku koji je tek završio akademiju ili je bard, on ne mora da uspostavlja autoritet - on je već autoritet. Njihovi glumci su

spremniji da disciplinovano slede koncepciju reditelja, bez obzira da li ih je ubedio u to što radi ili ne. To je tamo zakon, čak i za najveće zvezde poput Radka Poliča. U drugim sredinama nije tako i reditelji vode veliku borbu da uspostave autoritet. Glumac kao „filter“ presuđuje da li nešto može da prođe ili ne. Dešava se zbog toga da u Sloveniji postoji mnogo predstava koje uopšte ne uspevaju da ostvare bilo kakav kontakt i komunikaciju sa publikom.

Kako vidite pozorište nekada i sada na ovim prostorima?

Položaj kulture bio je mnogo bolji i nije bilo toliko jeftinog i komercijalnog teatra. Presing „da se zaradi“ i „opstane na tržištu“ jednostavno tera uprave na mnogo skromniju, neambiciozniju i samim tim manje kvalitetnu repertoarsku politiku. Ljudi ne smeju da rizikuju. Taj trend ide sve dalje i u estetskom smislu siromaši pozorište i ubija njegov umetnički impuls. Stvari se banalizuju i podilazi se ukusu najšire publike. To je, po pozorište - katastrofalno. Ne može teatar da bude drčan a bez rafinmana.

Ima i stvari koje vas raduju?

Drago mi je da Jugoslavija koju smo sahranili pre dvadeset godina, što se tiče kulture, još uvek živi. Ja se nigde ne osećam strancem - ni u Srbiji, ni Bosni, Sloveniji... Taj duh se oseća po festivalima i načinu kako se primaju predstave. Još uvek na neki način postoji naš jedinstveni kulturni prostor i to je ono što me čini srećnim.

Zoran Mišić

RATNO POZORIŠTE U VREME TRANZICIJE

Sarajevski ratni teatar, najmlađe profesionalno sarajevsko pozorište, ove godine je proslavilo dve decenije postojanja

Jubilej je, svakako, odličan povod za razgovor sa direktorom Nihadom Kreševljakovićem o značaju ovog teatra, planovima za naredni period i mogućnostima za saradnju u regionalnom kontekstu. Sarajevski ratni teatar osnovan je 17. maja 1992. godine, petnaest dana nakon početka opsade Sarajeva.

Dvadeset godina kasnije, kakav je odnos ljudi u ovom pozorištu prema njegovoj istoriji?

Kada sam odlučio da se prijavim za poziciju direktora u SARTR-u, bila mi je veoma važna činjenica da se radi o teatru koji na određeni način predstavlja institucionalni fenomen onoga što se zove „teatar pod opsadom“, odnosno, nečega što su mnogi doživljavali kao kulturni

otpor. SARTR je producirao prvu pozorišnu predstavu za vreme opsade. U kasnijim godinama veza sa načinom na koji je pozorište nastalo se izgubila. Narodnih pozorišta ima svuda u svetu. Drugi sarajevski teatri, kao što je *Kamerni teatar 55*, koji se bavi savremenim dramskim tekstom, ili *Pozorište mladih*, takođe su modeli koji postoje. SARTR, u tom smislu, zaista jeste jedan specifikum ovih prostora. Moja želja je da od SARTR-a napravim mesto koje će unutar Evrope biti relevantan prostor onda kada se ljudi bave teatrom i umetnošću povezanim sa radikalnim situacijama. Činjenica da imamo vlastito iskustvo nam daje za pravo da se razvijamo u tom smeru i da težimo da budemo u potpunosti relevantno pozorište. Početkom rata, sarajevska pozorišta su prestala sa radom. SARTR je tada počeo da okuplja ljude iz svih sarajevskih teataru i nastala je ideja o prvoj ratnoj pozorišnoj produkciji. To je fenomen koji je, po mom mišljenju, jedan od najznačajnijih delova našeg ukupnog istorijskog, kulturnog nasleđa. To je deo priče o svim ljudima koji su u tom periodu dokazivali da je teatar jedna od bazičnih ljudskih potreba.

U kontekstu pozorišne produkcije, kakva je Vaša konkretna politika u odnosu na ciljeve koje ste postavili?

Postoje tu dve linije. Jedno je ono što bismo mogli nazvati umetničkom politikom. Nama je najvažnije sačuvati vezu sa prošlošću. Kada govorimo o čuvanju

veze sa prošlošću na balkanskim prostorima, to odmah zvuči strašno, jer se onda odmah vizualizira neki malo mračni lik koji bi nešto tražio, ne znam ni ja šta. Ali, to je, u suštini, period kada su ljudi radili iz ljubavi, iz čiste potrebe, u situaciji u kojoj je materijalno bilo potpuno irelevantan pojam. Tada je umetnost bila svedena na umetnost u najsavršenijem smislu čovekove potrebe da se njom bavi. Verujem da, tražeći inspiraciju u prošlosti, zapravo tražimo nešto što nas u budućnosti može učiniti boljim ljudima. Ratovi, bez obzira na krv i na sve asocijacije koje su primarno negativne, bude ona naša sećanja na to da smo u mnogo, mnogo stvari bili bolji kao ljudi, iskreniji kao umetnici. To je ono što ja želim sačuvati u sadašnjem radu. Dakle, mi ne se ne želimo isključivo baviti teškim temama, ali suštinu našeg iskustva želimo sačuvati kao deo onoga čime se danas bavimo. Mi smo, recimo, neke predstave (1984., 99 posto B. Brehta) radili sa tom idejom. *Bio je lep i sunčan dan*, na primer, dokumentaristička je predstava koja se bavi sećanjem na 2. maj 1992. godine. Očigledno je da postoji tendencija da se bavimo istorijskim i političkim temama. Ja sam uvek govorio da je SARTR mesto hrabrih ljudi. Danas je vrlo teško biti hrabar, pošto svako na ulici može da kaže šta želi, tako da je teatar izgubio funkciju da bude provokativan na način da ćete čuti nešto što ljudi ne smeju da kažu. Umetnici su izgubili taj alat u komunikaciji. U isto vreme, međutim, mi želimo da otvorimo prostor mladim ljudima. Iz perspektive mnogih mladih kolega to izgleda veoma hrabro. Ja iskreno verujem da među mladim ljudima postoji vrlo važna energija koju treba izvući. Mi proizvodimo nezaposlene glumce u koje se ulažu ogromne pare, jer su akademije veoma skupi

Nihad Kreševljaković (Foto: Velija Hasanbegović)

mehanizmi obrazovanja ljudi. Ja sam smatrao da je najmanje što možemo da učinimo da im otvorimo prostor da ostanu vezani za posao kojim se bave i da budemo mesto koje će oni prepoznavati kao prostor gde su dobrodošli. Mi ne želimo njima sugerisati šta bi oni trebalo da rade. Otvorili smo program koji se zove *TEATARSKI OPSERVATORIJ*, gde dolaze sa svojim idejama, govore šta misle da je bitno. U zavisnosti, uglavnom, od reakcije publike odlučujemo da li predstavu zadržavamo na repertoru.

Šta SARTR čini u kontekstu regionalne saradnje?

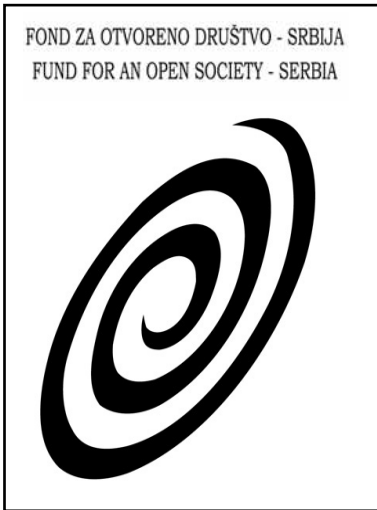
Kada se govori o teatrima u Sarajevu i regiji, ako želimo da podignemo standarde pozorišne produkcije, jedini način je da to radimo kroz saradnju. Koprodukcijske aktivnosti su neminovnost. Isto se odnosi na teatre u regionu, pošto postoje tendencije da se teatarski umetnici povezuju. Imali smo već nekoliko primera takve saradnje. Projekti u kojima ljudi sa raznih strana iznose svoja mišljenja su vrlo efektni... Zanimljivo je da nas naše

ime eliminiše u jednom delu Bosne i Hercegovine, ali nas ne eliminiše, na primer, u Beogradu. Ja sam tu malo radikalniji. U projekte treba da ulazimo iz pozicija različitih mišljenja, ne uvek iz pozicija istomišljenika. Mi smo generalno veoma zainteresovani za takav rad i verujem da će to biti neka praksa u našem budućem radu.

Kako će izgledati ova sezona u Sarajevskom ratnom teatru?

Trenutno u ovoj godini imamo sedam premijera, planiramo da je završimo sa deset. Ne verujem da je iko ikada u Bosni i Hercegovini imao deset premijera, sve sa budžetom koji praktično ne postoji. U narednom periodu ćemo imati premijere u režiji Selme Spahić, Pjera Žalica, Zijaha Sokolovića, Dina Mustafića... Mi za narednu godinu već otprilike znamo šta ćemo raditi. Takođe, pokrenuli smo i scenu za decu sa ambicijom da utičemo na formiranje buduće publike, jer smatramo da je pitanje publike pitanje broj jedan, bez obzira na sve naše umetničke ambicije.

Filip Vujošević

PRONAĐENI U PR(IJ)EVODU

Razglednica iz kazališne/pozorišne Hrvatske

Goran Jevtić

Kad pokušam da sagledam hrvatsku kazališnu (pozorišnu) sezonu za nama, upadljive su mi dve stvari. Prvo: teme koje su dominirale repertoarom bile su: povratak porodici, oproštaj precima zarad srećnije budućnosti, odsustvo nostalgije i hrabro hvatanje u koštac sa savremenim problemima, odbijanje da se krivac lošeg života traži u povijesti (istoriji) već u nama - u sopstvenoj nemoći da pobedimo demone unutar sebe, te šta se desilo sa građanskim društvom i urušavanjem svih moralnih normi, kako smo od mornara postali kauboji - imamo li još uvek snage da jednostavno volimo, bez potrebe da tu ljubav unovčimo... Rečju, tema je bila jedna: mali čovek i njegova velika odgovornost za sopstvenu sreću. I drugo: povratak dramskih umjetnika srpskog por(IJ)ekla na hrvatsku kazališnu (pozorišnu) scenu.

Prethodnu sezonu u ZKM-u (Zagrebačkom kazalištu mladih) obeležila je praižvedba drame *Moj sin samo malo sporije hoda* pisca Ivora Martinića (srpskoj publici poznatog po komadu *Drama o Mirjani i ovima oko nje*, premijerno izvedenoj na sceni *Bojan Stupica* JDP-a), a u režiji Januša Kice. Ovaj izuzetan tekst o komplikovanom porodičnim odno-

sima, prihvatanju drugačijih, sopstvenom primitivizmu, nemoći da pokazemo ljubav najbližima, tumači ansambl Pozorišta predvođen Ksenijom Marinković, Doris Šarić-Kukuljica, Vedranom Živolićem (uz njih tu su i: Lucija Šerbedžija, Sreten Mokrović, Goran Bogdan i dr.). Predstava je imala veliki uspeh na matičnoj sceni i brojnim gostovanjima (uključujući i *Sterijino pozorje* 2012.), a ovenčana je i mnogim nagradama na više festivala, između ostalih *Zlatnim Lovorovim vijencem* na 52. *Mess-u* u Sarajevu za najbolji tekst u selekciji Balkan (con)text. Nadam se da ćemo uskoro videti postavku ovog komada i na sceni nekog od beogradskih pozorišta (kazališta). Sledile su premijere: *Idiot F.M.* Dostojevskog u režiji Ivana Popovskog (nagrada za najbolju predstavu na 27. *Gavelinim večerama*); te *Žuta crta* po tekstu Juli Zeh i Charlotte Roos, u režiji Ivice Buljana, sa odličnim Goranom Bogdanom, Lucijom Šerbedžijom i Vedranom Živolićem u glavnim ulogama; kao i *Zatvaranje ljubavi* po tekstu i u režiji Paskala Ramberta, sa Ninom Violić i Goranom Bogdanom.

HNK (Hrvatsko narodno kazalište) Gavela je, posle uspešne saradnje sa Tomazteatrom na predstavi *Rat i mir*, ob-

novio koprodukciju, te smo ovog leta na Lovrijencu, na *Dubrovačkim ljetnjim igrama*, gledali Euripidovu *Medeju* u režiji Tomaža Pandura, sa izvanrednom Almom Pricom u naslovnoj ulozi.

HNK Ivana pl. Zajca iz Rijeke je krajem marta imalo premijeru predstave *Daboga te majka rodila* po romanu Vedrane Rudan, a u dramatisaciji i režiji Tanje Mandić-Rigonat, koja potpisuje i izbor muzike, dok je autor scenografije bio Aleksandar Denić. U ovoj izuzetno emotivnoj i dirljivoj priči o majkama i kćerima igrade su Zoja Odak, Edita Karadole, Nenad Šegvić i Jelena Lopatić, koja je za premijeru i prve dve reprize bila trudna i već petnaest dana posle poroda odigrala treću reprizu. Već krajem sezone u koprodukciji *Riječkih ljetnjih noći* i festivala *Grad teatar Budva*, Jug Radivojević je postavio Goldonijevu *Gostioničarku (krčmaricu) Mirandolinu* u scenografiji Aleksandra Denića, sa Igorom Đorđevićem u glavnoj ulozi.

Za Splitsko ljeto Ivica Buljan je režirao komad *Adio kauboj* po istoimenom romanu Olje Savićević Ivančević, u kojem, pored sjajne Nataše Janjić (srpska publika je pamti po glavnoj ulozi u filmovima *Sveti Georgije ubiva aždahu* i *Na terapiji*), igraju i Milutin Milošević i Sergej Trifunović.

Ulises teatar (*Ulysses theatre*) sa Briona (Brijuna) izveo je predstavu *Odisej Gorana Stefanovskog* u režiji Aleksandra Popovskog, sa Ozrenom Grabarićem u naslovnoj ulozi, a u predstavi su igrali i:

Gospođa ministarka u zagrebačkom pozorištu Kerempuh

Anita Mančić, Svetozar Cvetković, Boris Isaković i Jasna Djuričić; kao i Nušićevog *Pokojnika* u režiji Lenke Udovički, sa Miodragom Krivokapićem, Jelisavetom Sekom Sablić i Branislavom Zeremskim.

Nušić se pripremao i u kazalištu (pozorištu) Kerempuh u Zagrebu, gde je prošlog meseca bila premijera *Gospođe ministarke* u režiji Olivera Frljića. Savetnik za jezik i scenski govor bio je glumac Bogdan Diklić. Ekskluzivitet ove predstave je, osim povratka Nušića na hrvatski repertoar, bio i taj što se predstava igra na srpskom, a titlovana je na hrvatski jezik. Tim povodom Snježana Kordić, lingvistkinja, piše: „Mnogima je kultura postala platforma za sirovi nacionalizam, u čiju srž stavljaju jezik. Prošle su već dve trećine stoleća otkako je najmoćniji zagovornik poistovećivanja nacije i jezika naredio da ga posle samoubistva poliju benzinom i spale. Njegovo izje-

dnačavanje nacije, jezika i države odbaceno je u svetu, a u našim udžbenicima ponavljaju se još uvek njegove riječi kao da su se zabunili u stoleću. U Austriji strana predstava iz Nemačke nije na stranom jeziku i ne titluje se. U Velikoj Britaniji strana predstava iz SAD nije na stranom jeziku i ne titluje se. Tako i kod nas, strana predstava iz Srbije, Bosne ili Crne Gore nije na stranom jeziku, pa su zato titlovi suvišni. Mi smo ih stavili i time ostvarili u obliku parodije misao Valtera Bendžamina da u prevodu treba odzvanjati eho originala.“

I dok smo se mi gubili i tražili u prevodu na dve strane jednog istog poluotoka (ostrva), Mani Gotovac je na osnovu svoja dva autobiografska romana *Falš mi* u HNK-u Varaždinu postavila predstavu *Pričaj mi o Gorkom*, ali o tome u narednom broju.

GROTESKA I APSURD

Bijenale crnogorskog teatra održano u Podgorici i na Cetinju

Ana Tasić

Bijenale crnogorskog teatra održano je u Podgorici i na Cetinju od 4. do 16. oktobra, gde su predstavljena najbolja pozorišna ostvarenja u Crnoj Gori nastala u posljednje dve godine. Program *Bijenala* je obuhvatio tri selekcije. Glavna selekcija, koja se može oceniti kao vrlo kvalitetna, obuhvatila je predstave: *Vjera, ljubav, nada* prema tekstu Edena fon Horvata, a u režiji Ane Vukotić (CNP), *Enciklopedija izgubljenog vremena* prema tekstu Slobodana Šnajdera, u režiji Lidije Dedović (Zetski dom, Cetinje), *Konte Zanović* Radmile Vojvodić (CNP), *Lukrecija iliti ždero* reditelja Jagoša Markovića (Gradsko pozorište Podgorica), *Mediterrano* Erola Kadića (centar za kulturu Tivat), *Rasprava* Olivera Frljića (CNP) i *Lasice* Stevana Bodrože (CNP). Najbolja dela crnogorskih autora urađena van Crne Gore predstavljena su u Selekciji Plus: *Povodom galeba* Borisa Liješevića (Pozorište Mladih iz Novog Sada) i *Nesporazum* Veljka Mićunovića (Narodno pozorište u Beogradu). Tri predstave su igrane u Selekciji OFF - komedija *Maćado* prema tekstu Gorana Četkovića, a u režiji Slobodana Milatovića, zatim Šepardov komad *Ludi od ljubavi*, diplomatska predstava cetinjskih studenata glume u adaptaciji Jelene Milošević (Kraljevsko pozorište Zetski dom), kao i tumačenje Pučinijeve opere *Sestra Anđelika* u režiji Petra Pejakovića.

Predstava *Vjera, ljubav, nada* može se žanrovski odrediti kao groteskna tragedija, a ostvarena je veoma maštovito, poetski prodorno, teatralno. Naracija u predstavi je fragmentarna, u slikama se gradacijski iscrtaavaju očajnički pokušaji protagonistkinje Elizabete (Vanja Milatić) da pronađe posao i nekako preživi u

okolnostima sveprožimajuće krize koja je dubinski prodrila u društvo, masakrirajući njegov duh posebno u nižim slojevima. Glavni motivi u predstavi su tragikomično i teatralno iscrtani. To su pitanja bolnosti opšte nezaposlenosti u društvu, odsustva prava na rad, kao i strašne surovosti sistema koji ubija ljudsku slobodu, problem inferiornog položaja žene u patrijarhalno uređenom društvu. Važan je i motiv mogućnosti i granica borbe pojedinca protiv sistema u kojem novac diktira sva pravila igre, gde materijalni prihodi ključno određuju čoveka - njegove vrednosti, karakter, društveni status. Za predstavu je značajna i njena poetska vizualnost, elegantna praktičnost klizne scenografije koja omogućava dinamično i efektno menjanje prizora. Kostim je, takođe, raskošno stilizovan, predimenzioniran, u skladu sa rediteljskom koncepcijom groteskne stilizacije.

Drugo veće Festivala je nastavljeno na Cetinju, na sceni Kraljevskog pozorišta Zetski dom, gde je igrana predstava veoma bliske tematike - *Enciklopedija izgubljenog vremena* nastala prema filozofskom komadu Slobodana Šnajdera, u režiji Lidije Dedović. I ovde je centralna tematika ključno društveno-politički određena. Glavni lik je Gregor Samsa (Srđan Grahovac), žrtva tranzicije, radnik koji gubi posao nakon četrdesetak godina službe, jer se železara u kojoj je radio zatvorila. Tekst, kao i predstava, izgrađeni su, između ostalog, na isprepletanju motivima iz Kafkinog *Preobražaja*, kao i iz Kišove *Enciklopedije mrtvih*. U tom smislu, ona nosi tenzičnu atmosferu kafkijanske pretnje i prepoznatljive utiske o apsurdno sveprisutne birokratizacije društva, ali i nepodnošljivo osećanje ne-

kog većitog čekanja, nadanja da će život postati kvalitetniji. Predstava se opako razračunava sa društvenim okolnostima koje demoralizuju pojedinca, surovo onemogućavaju njegovo lično i profesionalno ostvarivanje i napredovanje. Fragmentarna i vizualno izuzetno raskošna, cetinjska *Enciklopedija izgubljenog vremena* ima elemente fantastike, mjuzikla, epskog teatra, konceptualne umetnosti. Oni su sklopljeni u jednu „nekoherentno koherentnu“ celinu koja odgovarajuće reflektuje pad i koprcanja današnjeg potpuno obespravljenog i obezglavljenog čoveka.

Društveno-političke teme su bitno prisutne i u predstavi *Revizor*, nastaloj prema klasičnoj društvenoj komediji Nikolaja Gogolja, u rediteljskom tumačenju Veljka Mićunovića (produkcija Crnogorskog narodnog pozorišta). Genijalni Gogoljev tekst je dosta skraćena, ali smisao nije oštećen, radnja je zgusnuta, brojni likovi su izvedeni iz tkiva originalnog teksta. Između ostalih, isključen je lik Osipa zbog, kako je rekao reditelj na razgovoru posle predstave, sprečavanja otrežnjenja gledalaca, imajući u vidu da je Osip jedan od retkih svetlih tačaka u komadu (adaptacija teksta: Žanina Mirčević). U predstavi su prisutni elementi teatra apsurdna, kao i vodvilja, koji je i anticipirao teatar apsurdna (zbog besmislenosti, plastičnosti radnje i mehaničnosti, krutosti, neprirodnosti likova). Iako napisana davne 1836. godine, tematika Gogoljeve groteskne komedije više je nego strašno aktuelna u našim tranzicionim društvima zbog žive, sočne, višeznačne kritike vlastoljublja, patoloških žedi za vlašću, nažalost, kod nas vrlo prepoznatljivih.

Lukrecija iliti ždero Gradskog pozorišta iz Podgorice nastala je na osnovu nepotpunog, renesansnog teksta nepoznatog kotorskog autora, a njen reditelj je Jagoš Marković, koji je treći put postavio ovaj komad na scenu (prvi put u Pozorištu na Terazijama 1994. godine, a drugi put pre nekoliko godina na sceni HNK u Rijeci). Ova predstava nosi nešto vedrije, optimističnije, karnevalske tonove od prethodne tri produkcije prikazane na

Vjera, ljubav, nada, CNP

ovogodišnjem Bijenalu, ali ni ona nije potpuno oslobođena tamnih slojeva. Naprotiv, nezaobilazno je važno i njeno naličje, tmuran prikaz jednog zaostalog društva koje umire u svom beznađu. Predstava ima poznati Markovićeve senzibilitet, onaj iz *Skupa* i *Kate Kapuralice* - rediteljski rukopis je utemeljen na raskošnoj senzualnosti i upečatljivim scenским slikama, važnosti muzike (italijanskih šansona) koja određuje pokrete glumaca i atmosferu njihove igre. U kombinaciji magičnih i snolikih elemenata, bajke i stvarnosti, pratili smo radnju koja se dešava Ivanjske noći, kada je sve moguće, kada dolazi do stapanja ovog i onog sveta (tu se mogu prepoznati tematske paralele sa *Snom letnje noći*). Na razgovoru posle izvođenja predstave na *Bijenalu* glumci su zanimljivo naveli i to da im je u procesu rada reditelj govorio da probaju da na sceni otelotvore atmosferu slika Voje Stanića, atmosferu lokalne mizerije, bede, beznađa.

Selekciju Plus je otvorilo izvođenje Liješevićeve dokumentarne predstave *Povodom Galeba*, koja je doživela odličan prijem podgoričke publike i izazvala izuzetno živ razgovor između publike i autora posle predstave, obeležen izrazima oduševljenja gledalaca i sreće izvođača zbog takvih reakcija publike. Komedija *Maćado*, prikazana u Selekciji OFF, nezavisna je produkcija koja se bavi pri-

jateljstvom između Srđe (Dušan Kovačević) i Duška (Srđan Grahovac), dvojice zgubidana koji celodnevno ložu litre rakije i smišljaju opcije materijalnog preživljavanja. Pometnje unosi treća osoba, crna ovca njihovog prijateljstva (Slavko Kalezić), koja ih virtualno vodi u različite delove sveta. Kalezić šarmantno i duhovito izvodi niz kabaretskih tačaka stvarajući zabavni intermeo. Tekst ove komercijalno vrlo uspešne predstave napisao je Goran Četković, a reditelj je Slobodan Milatović.

U okviru festivala je organizovan i relevantan prateći program. Pored razgovora sa stvaraocima predstava, koji su bili upriličeni posle svake predstave, realizovani su i okrugli stolovi, *Žene, drama i izvedba* - u kojoj su učestvovalle autorke i teoretičarke ženskog dramskog pisma na području nekadašnje Jugoslavije: Dubravka Đurić, Elizabeta Šeleva, Nataša Nelević, Nataša Govedić, Lada Čale Feldman i druge, kao i debata *Pozorišni trend: novi konteksti razmatranja i vrednovanja*, za koju su bili pozvani Jelena Lužina, Anja Suša, Blaž Lukan i Nataša Nelević. Festival je zatvoren predstavom *Bio je lijep i sunčan dan* u režiji Tanje Miletić Oručević, koprodukcijom festivala *MESS* i Sarajevskog ratnog teatra.

TEATAR KOJI POVEZUJE

Ovogodišnje, 52. izdanje Internacionalnog teatarskog festivala MESS u Sarajevu održano je od 28. septembra do 7. oktobra

Selma Spahić

Festivalski programi obuhvatili su trideset tri predstave iz dvadeset zemalja, koje je posetilo oko deset hiljada gledalaca i gledateljki. Zadržana je struktura ustanovljena 2008. godine, koja se sastoji iz više selekcija: programa *World MESS* - u kojem su najrenomiranija svetska teatarska imena, ali i predstave nastale van evropskog kontinenta, programa koji sadrži predstave nastale na kulturnom prostoru *Mittleurope*, programa za mlade autore i autorke - *Future MESS*, te programe koji se sastoji iz predstava za decu - *Children MESS*. Programskim sekcijama ove godine pridružio se i *Balkan (Con)Text*, selekcija posvećena savremenom dramskom tekstu nastalom na prostoru Balkana.

Festival smo otvorili predstavom *Evropjani* mladog češkog reditelja Jiržija Adameka, nastavljajući tradiciju promocije eksperimentalnog teatra i rubnih pozorišnih formi. Propitivanje i dekonstrukcija identiteta, kao i pravo da ga sami izaberemo postaću tematska okosnica Festivala. Noć otvaranja obogaćena je

koncertom džez pijaniste Davida Gazarova, a nastavila se izvedbom autobiografske pesne predstave *Deda ne voli swing* Džuli Dosavi.

Jedna od najzapaženijih predstava ovogodišnjeg programa je *Teško je biti bog* višestruko nagrađivanog filmskog i pozorišnog reditelja Kornela Mondruca iz Mađarske, kao i *Villa + Govor*, čileanska predstava o stravičnim zločinima Pinočeove diktature. Romeo Kastelući došao je u Sarajevo sa kontroverznom predstavom *O pojmu lica, po pitanju Sina Božijeg*, koja je nakon dugo vremena izvedena u integralnom obliku - sa scenom u kojoj učestvuju dvanaestoro lokalne dece. Pored već etablirane kompanije *Riči/Forte*, italijanskog autorskog dvojca Stefana Ričija i Djanija Forte, *Future MESS* je ove godine ugostio mladu evropsku teatarsku zvijezdu Martu Gornicku, čiji je *Magnifikat* višestruko nagrađen na ovogodišnjem Festivalu.

Zadržan je fokus na regionalnom teatarskom stvaralaštvu, te su pozvani brojni međunarodni selektori i selektor-

Jovo Maksić u predstavi Bura

ke, čime je stvorena prilika za internacionalni festivalski život predstava iz regije. *Balkan (Con)Text* predstavio je najrecentnije uprizorene dramske tekstove Olge Dimitrijević, Refeta Abazija, Ivora Martinića, Konstantina Ilieva i Radmile Smiljanić, dok su u programu *Mittleurope*, između ostalih, igrane i predstave Andraša Urbana, Olivera Frljića, Tanje Miletić-Oručević i Đerđa Prevažija.

Noć zatvaranja počela je predstavom *Maks Blek* Hajnera Gebelsa, koji je osvojio i *Grand Prix* Festivala. Vrlo nam je značajno da je poslednja izvedena predstava bila 99% - *Sjaj i bijeda Trećeg rajha*, produkcija Sarajevskog ratnog teatra i diplomatska režija mladog Nermi-na Hamzagića, koji je novo, uzbudljivo ime bosanskohercegovačke teatarske scene.

Održan je i master klas Elise Gučo Vakarino o historiji plesa, kao i četiri

radionice, od kojih je jednu, onu o performansu, vodila mlada britanska trupa *Akcioni heroj (Action Hero)*. Predavačice radionice o dokumentarnom filmu bile su An Makpis i Anajansi Prado, časove Majnsner (*Meisner*) tehnike držao je jedan od najznačajnijih glumačkih pedagoga današnjice Viliam Esper, a mlade dramske autore i autorke iz Poljske, Slovačke, Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Mađarske i Ukrajine podučavao je Mark Rejvenhil.

Slijedeće izdanje Festivala održat će se od 27. septembra do 6. oktobra 2013. godine i plan je da u Sarajevo, između ostalih, dovede predstave koreografa i reditelja Akrama Kana i Vima Vandekejbuse, ali i niz novih, inovativnih i uzbudljivih teatarskih umjetnika i umjetnica.

* Autorica je rukovoditeljka umetničkog programa i selektorka *Future MESS-a*

NAGRADE MESS-A

Priznanja su, između ostalih, dobili: Grand Prix – Zlatni lovorov vijenac za najbolju predstavu u cjelini - *Maks Blek* Hajnera Gebelsa; Zlatni lovorov vijenac za najboljeg reditelja - Romeo Kastelući za *O pojmu lica, po pitanju Sina Božijeg*; Zlatni lovorov vijenac za najbolje glumačko ostvarenje: Ivana Roščić za *Mrzim istinu* i Jovo Maksić za *Buna*; Zlatni lovorov vijenac za najbolji tekst u selekciji Balkan (Con)Text

Ivor Martinić za *Moj sin samo malo sporije hoda*; Nagradu "Rejhan Demirdžić" za najboljeg mladog glumcu/glumicu - glumice predstave *Villa + Govor* - Franciska Levin, Makarena Zamudio i Karla Romero. Direkcija Festivala svoju najznačajniju nagradu "Zlatni lovorov vijenac za doprinos umjetnosti teatra" dodelila je bh. dramaturginji Ljubici Ostojić, a Nagradu "Marko Kovačević" za teatarsku kritiku i teatarsku publicistiku projektu Bhteatar.ba i Milanu Mađarevu za knjigu „Teatar pokreta Jožefa Nađa“.

EDINBURŠKI PARATEATAR

Novo dramsko pisanje na edinburškom Frindž festivalu

Ana Tasić

I maju u vidu ovogodišnje statistike najobimnijeg pozorišnog festivala u svetu - edinburškog Frindža, koji se održao od 3. do 27. avgusta, prostor jednog novinskog članka je surovo mali i brutalno skučen, svakako nedovoljan da bi mogao da da iole dublji presek, da dopusti iscrtavanje relevantnije mape brojnih pozorišnih događanja na ovom festivalu. Na poslednjem Frindžu u Edinburgu (ovaj festival postoji od 1947. godine) prikazano je impresivnih dve hiljade šest stotina devedeset i pet (broj: 2695) predstava u dve stotine se-

od edinburških festivala koji žive u avgustu. Paralelno sa Frindžom protežu se i: *Internacionalni festival*, filmski festival, sajam knjiga, muzički festivali itd. Otuda tvrdnja da je Edinburg u avgustu „grad-teatar“ u pravom smislu te reči. Njegove ulice su preplavljene performerima i igra na ulicama je duboko isprepletana sa životom, gotovo da su svi stanovnici i prolaznici učesnici u tom specifičnom parateatru. Predstave se igraju od ranih jutarnjih do kasnih noćnih sati na najrazličitijim prostorima - tradicionalnim pozorištima, ulicama,

donskog Rojal Korta. Tokom Frindža je na ovoj sceni igrano dvadesetak različitih predstava. Četiri su bile njihove (ko)produkcije, dok su ostala dela bila gostujuća ostvarenja drugih uglednih britanskih teatar slične repertoarske orijentacije. Najviše interesovanja na Festivalu izazvala je predstava *Pismo sa poslednjeg utočišta/Dobar sa ljudima*, ostvarena prema dva teksta danas najznačajnijih savremenih škotskih dramskih pisaca - Dejvida Griga i Dejvida Herouera, urađena u koprodukciji Traversa, Trisijkl teatra i Pejns Plaf-a, a u režiji Džordža Perina. Reč je o dve autohtone, ali tematski vrlo povezane predstave u trajanju od po pedesetak minuta. One se bave problemom nuklearne pretnje, odnosno društveno-političkim implikacijama potencijalnih ratnih sukoba. Protagonistkinja prvog dela je premijerka Britanije koja se u bliskoj budućnosti suočava sa nuklearnim uništenjem Kraljevstva i konkvantnom dilemom da li se treba svetiti ili ne (premijerku igra Belinda Lang). Radnja drugog dela dešava u hotelu u škotskom Helensburgu, nekoliko milja daleko od najveće nuklearne baze u Britaniji (u Fazleju), gde dva lika, mladić koji se vraća u rodni grad i starija žena, recepcionarka hotela, čijeg je sina ovaj nekada maltretirao, diskutuju o britanskom vojnom učešću. Tema globalnog društvenog nasilja isprepletana je sa diskretnim motivima latentne seksualnosti, koje Herouer veoma često uključuje u svoje komade. Opšte je mišljenje da je prvi deo predstave, nastao prema Grigovom tekstu, daleko uspešniji, jer je tekst duhovitiji i komunikativniji, dok je Herouerov nedovoljno prodoran i direktan.

Od gostujućih predstava prikazanih na sceni Travers, izdvojićemo *Jutro*, produkciju londonskog teatra Lirik Hemersmit nastalu na osnovu najnovijeg teksta nagrađivanog autora Sajmona Stivensa, a u režiji Šona Holmsa. Ovo je vrlo sumorna i skoro neprobojno pesimistična priča o odrastanju, društvenom beznadu i nasilju kao posledici odsustva smisla življenja i pravca delovanja. Radnja prati dve devojčice, Stefani (Škarlet Bilhem) i Ket (Joana Nastari), koje odvođe dečaka Stivena (Ted Rajli) na nepoznato mesto, predlažu mu seks u troje, da bi ga onda vezale i ubile uz jezivu hladnoću i zaprepašujuću rutinu. Događaji su prikazani tako da devojčice nisu oblikovane kao nekakva čudovišta, već kao ljudska bića sa svojim stvarnim, realnim problemima (Stefanina mama je na samrti itd.), čime se ova zbivanja čine zastrašujuće svakodnevnim, odnosno ne otkrivaju se kao slučaj društvenog ekscesa već uobičajenih dešavanja. Vrlo zapaženo bilo je i gostovanje pozorišta Hempsted, takođe iz Londona, sa predstavom *Nećemo se više razdvajati* prema najnovijem komadu australijskog pisca Toma Holoveja, a u režiji proslavljenog Džejmisa Mekdonalda (on je na scenu ranije postavio niz praižvedbi tekstova Keril Čerčil, Sare Kejn, Martina Krimpa). *Nećemo se više razdvajati* je toplo i vrlo dirljivo ispričano, ali i pomalo porazna duodrama o starosti, gubitku fizičke snage i eutanaziji.

Posebno je i to što je na programu ovogodišnjeg Frindža bilo šest predstava koje su nastale na osnovu verbatim drame, koja je u poslednje vreme u svetu vrlo u trendu, kao i dokumentarno pozorište uopšte (da podsetimo, predstave *Čekaonica* i *Plodni dani* Borisa Liješevića kod nas su pionirski primeri verbatim drame i pozorišta). Jedna od ovakvih predstava je *Preko Hilsboroa* kompanije *Zip dap*

Ulični teatar

teatar, koja u tematski fokus postavlja tragediju koja se desila pre dvadesetak godina na stadinu Hilsborou u Šefildu, najveću nesreću u istoriji engleskog fudbala u kojoj je život izgubilo devedeset i šestoro ljudi, navijača Liverpula, a povređeno sedam stotina šezdeset i šest osoba. Tekst predstave je nastao iz autentičnih razgovora sa preživelim, ožalošćenim članovima porodica stradalih, predstavnicima medija, političarima, policajcima (tekst i režija Džo Holidej i Lejla Douli). Predstava je odlično dokumentovana, veoma društveno angažovana, ispričana sa polemičkom strašću, ali i sa saosećanjem, pri čemu, kroz tako detaljnu i višestranu analizu konkretnog događaja iz prošlosti, implicitno nameće imperativ istraživanja uzroka uopštenog društvenog nasilja. Iskazi aktera dotiču i činjenicu nezainteresovanosti države u procesu otkrivanja krivaca nesreće, zatim fakat da je policija krila svoje greške, kao i situaciju da su tabloidni, lešinarski mediji u Britaniji ovaj nesrećni događaj iskoristili kao senzaciju, način da drastično povećaju svoju prodaju, crpeći profit iz ljudske muke (na primer, dnevne tabloidne novine San).

Predstava *Usudujem li se da kažem* je, takođe, bazirana na verbatim drami, a bavi se pitanjem prvog seksualnog iskustva koje je ispričano sa mnogo humora. Četiri glumice igraju i ženske i muške likove - kompaniju *Prohibited Džargon*, koja izvodi predstavu, čine isključivo žene. Na scenografski svedenoj sceni, što je najčešći slučaj u ovoj vrsti pozorišta, ove glumice uz puno plesa, fizički naglašene radnje, uzdaha i zavrtlanih brushaltera otelotvoruju različite likove i njihove ispovedi o bolovima, strahovima, tenzijama i neprijatnostima Prvog

puta. Verbatim predstava *Nola* grupe *Luk left – luk rajt (Look Left Look Right)* tematizovala je ekološku katastrofu iz 2010. godine, kada je došlo do izlivanja dva miliona šeststo hiljada litara nafte u Meksičkom zalivu, osamdesetak kilometara jugoistočno od obale Luizijane, na platformi Dipvoter horajzon (izvodač radova je bila kompanija *Britiš Petroleum*). Ovu najveću ekološku katastrofu u istoriji SAD glumci su u predstavi detaljno podvrgli analizi. Igrali su likove radnika koji su učestvovali u toj nesreći, ribara koji žive u blizini i čiji su poslovi uništeni zbog prosipanja nafte, zatim naučnika, eksperata za biologiju mora, advokata (tekst predstave je nastao na osnovu intervjua sa ovim ljudima). Četiri glumca su vrlo prodorno prikazala različite aspekte ove katastrofe: ekološke, političke, psihološke, ekonomske. Ostale izvedene verbatim predstave su: *Izgorela srca* kompanije *Pekjulius stejdz* sa temom lakovernosti polaznika motivacionih terapija, zatim *Čvrste pretpostavke* grupe *Z teatar*, koja se bavi razbijanjem predrasuda prema kriminalcima, kao i *Nemogućnost sastanka* Ivone Lejk, koja tretira mogućnosti online upoznavanja i dejtovanja. Verbatim pozorište, kao podskup dokumentarnog scenskog izraza, danas je inspirativno zbog istraživanja novih teatarskih mogućnosti izvan aristotelovskog, iluzionističkog pozorišta. Takođe, napuštanje fiktivnih likova i radnje i direktno suočavanje sa stvarnošću indikatori su potrebe autora da vrata istinu u teatar na najeksplicitniji mogući način u vremenima neophodnosti za konfrontacijom sa krupnim društvenim pitanjima.

Nećemo se više razdvajati pozorišta Hempsted

damdeset i devet (279) različitih scenskih prostora, a izvelo ih je dvadeset dve hiljade četiri stotine pedeset i sedam (22 457) učesnika iz četrdeset i sedam (47) zemalja. Program je obuhvatio solo predstave, među kojima su najtraženije bile stend-ap komedije, kabaretska dela, novi cirkus, mjuzikli, savremeni ples i fizički teatar, predstave za decu, operne predstave i na kraju, ali svakako ne najmanje važno, dramski teatar, scenska tumačenja dramske klasike, kao i brojna postavljanja savremenih dramskih tekstova. I to je samo program Frindža, jednog

barovima, klubovima, crkvama, dvorištima, parkovima. To je i jedan od razloga zbog kojih ćemo se u ovom tekstu zadržati na davanju preseka predstava koje su nastale na osnovu savremenog dramskog pisanja, pri čemu ćemo se posebno fokusirati na predstave koje su igrane na sceni Travers teatra, kao i na produkcijama verbatim drame.

Kada je reč o produkciji savremene drame, najznačajnije edinburško pozorište je svakako Traverse, verovatno najvažniji prostor afirmacije novog dramskog pisanja u celoj Britaniji pored lon-

Pretplatite se na
LUDUS

Godišnja pretplata za Srbiju: 1000,00 din.

Dinarski tekući račun:

Udruženje dramskih umetnika Srbije

255-0012640101000-92

(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 evra

Devizni žiro račun:

5401-VA-1111502

(Privredna banka Beograd A.D.)

Instrukcije za uplate u evrima potražiti u

Udruženju dramskih umetnika Srbije

SUSRETI U STRATFORDU NA EJVONU

Dok su letos oči britanske pozorišne javnosti bile uprte prvo u Olimpijske igre pa najzad i u Edinburg, u Šekspirovom rodnom gradu se istovremeno odigrao jedan skoro nezapaženi, mada isto tako značajan međunarodni susret

Duška Radosavljević

Polovinom avgusta na sceni Svon teatra izvedena je koprodukcija RSC-a (Rojal Šekspir kompani) i Vuster grup teatra iz Sjedinjenih država *Troil i Kresida*, a na velikoj sceni RST predstava pod naslovom *San letnje noći (kako vam drago)* – nastala po naruđbini „Svetskog festivala Šekspira“, u režiji gosta iz Rusije Dmitrija Krimova.

Paralelno igranje ovih predstava izazvalo je pometnju u gradu: prvi projekat će biti zapamćen po masovnom egzodusu gledalaca u toku predstave, a drugi po njihovom horskom odobravanju, očaranom uzdisanju, grohotima smeha. Posmatrajući ovu situaciju, nisam se mogla oteći utisku koliko je ovaj susret tri različite tradicije – britanske, američke i ruske – značajan sa stanovišta kulturološki specifičnog odnosa prema pozorišnom autorstvu, teme kojom

se bavim u svojoj novoj knjizi „Theatre-Making“ – „Teatro-tvorba“ (termin autora).

Inicirajući koprodukciju *Troila i Kreside*, Rupert Guld (stalni reditelj RSC-a od 2010.) je kao početnu premisu postavio ideju da Vuster grup teatar igra Trojance, a RSC – Grke. Potom je marta ove godine britansku stranu projekta prepustio novopostavljenom kućnom piscu RSC-a Marku Rejvenhilu. Pripreme su tekle – odvojeno i izolovano, sve do tehničke probe kada su se partneri prvi put sreli na sceni.

Rediteljka Vuster Grupe Elizabet Lekompt bavila se komadom iz ugla krize identiteta bele američke populacije koja, bar po stavu pisca Filipa Delorije citiranom u programu predstave, odgovore samospoznaje traži u civilizaciji Indijana. Glumce Vuster Grupe, odevene u kostime inspirisane indijanskom nošnjom, dodatno prate sekvence iz američkih filmova na ekranima podignutim oko scene, koje oni pokretima kopiraju na način koji Ben Brentli iz *Njujork Tajmsa* naziva „sostificiranim kareokama“.

Istovremeno, u odbranu „realizma“, Rejvenhil se drži autentične kompleksnosti ovog Šekspirovog problemskog komada pre nego što bi mu pokušao nametnuti narativnu koherenciju. Rediteljevo čitanje se, doduše, ovde fokusira na homoerotski odnos Ahila i Patrokla i začinjeno je trunčicom kempa pomoću Tiresije Zubina Varle – transvestita prikovano za invalidska kolica. Njegovi Grci, s druge strane, mogli bi podjednako biti okupatori Iraka s obzirom na vrstu ratne spremlje koju nose.

Ne čudi, zato, što razumevanje i ukus Majkla Bilingtona (kritičar Gardijana) ne zadiru u teritoriju nastalu u ovoj produkciji, a koju je nazvao „bizarno nepovezanim spektaklom“ i ocenio sa

dve zvezdice. Zabrinjavajuće je to što od strane mejnstrim kritičara nije učinjen ni najmanji pokušaj razumevanja projekta sa pozicije umetničkog razvoja stila samih stvaralaca predstave. Očekivanja kritičara i ponekih gledalaca zasnivala su se na prezentaciji samog teksta, a ne na njegovom prevodenju na scenski jezik sa autorske tačke gledišta. Tačnije, nisu uzeti u obzir ni pređašnje poigravanje Vuster Grupe sa vizuelnim „kareokama“ u njihovom prvom tumačenju Šekspira, u *Hamletu* (2007.), ili koliko reprezentacija američkih urođenika podseća na kontroverznu upotrebu „garavog lica“ u produkciji *Put 1 i 9* (1981.), a onda koliko Rejvenhilovo dekadentno viđenje Grka može ili ne mora da evocira njegov svetski poznat spisateljski prvenac *Šoping&Faking*.

San letnje noći (kako vam drago) Dmitrija Krimova, dakle, bio je iznenađenje – podjednako u smislu produkcije i percepcije publike u Stratfordu. Oni čije se poimanje savremenog ruskog pozorišta zasniva na do perfekcije preciznom realizmu Leva Dodina i Teatra Mali, koji su često u poslednje vreme gostovali u Ujedinjenom kraljevstvu, naišli su na neznatne tragove istog u predstavi u kojoj učestvuju pet metara visoke lutke, operski pevači, cirkuski akrobati i jedan Džek Rasel terijer sa pasošem. Krimov, po vokaciji scenograf i pedagog posvećen kolaborativnom pozorišnom stvaralaštvu, objasnio je da psa pominje i sam Šekspir u opisu pratnje trupe Majstora u *Snu letnje noći...* A ovaj *San* bavi se upravo majstorima, gotovo isključujući sve ostale elemente komada.

Krimovljeva predstava mnogo više uključuje publiku u svoja dešavanja od *Troila i Kreside*. Tako je od samog po-

Troil i Kresida, RSC i Vuster grup teatar

četka: delovi scenografije (deblo, grane, fontana koja curi) – koje sam Šekspir predlaže, a Krimov demonstrativno odbacuje, razigrano se odvlače sa scene kroz auditorijum, sve preko glava publike u prvim redovima. Ako imate sreće, pas Venja će vam dozvoliti da ga pomazite. Istovremeno, režirana „publika“ sedi na sceni, nudeći eventualnu parodiju i samih naših reakcija. „Neškolorani“ glas jednog „amatera“ obaveštava nas da glumci nisu tu da nas zabave, već da izvedu dobru predstavu. *Da li je ovo improvizacija, to je moderna umetnost, ovo je avangarda* – pronose se komentari među „gledaocima“, uvlačeći nas postepeno u igru, a da bismo na kraju postali svedoci finih harmonija uspostavljenih između „glavnih likova“ i „članova publike“.

Projekat Dmitrija Krimova može da podseti na eksperimente Velfer stejta (*The Welfare State*) i Bred and Papat teatra (*Bread and Puppet theatre*) šezdesetih godina u Britaniji i SAD, ali nikako ne može biti tumačen kroz postmodernizam. On je, naprotiv, reprezentativan primer kulturnog nasledja sredine iz koje je potekao. Tako Adrian Djurdjea, na primer, povezuje Krimovljeva rad kao pedagoga i

Postmodernizam, a naročito poststrukturalizam, pomogli su da se ovo stanovište na Zapadu promeni. Ričard Šekner je, šezdesetih godina u Sjedinjenim državama, revolucionarno uticao na razvoj pozorišta, praktično podcrtavajući odnos između performansa i rituala, oslanjajući se na antropološke studije i tako zapravo utemeljio potpuno nezavisnu disciplinu izvođačkih umetnosti. Osamdesetih godina, Šeknerova sledbenica Elizabet Lekompt nasledila je njegovu scenu Performing garažu, gde je – odvojivši se od od njegove Performans grupe, 1975. Godine – nastao Vuster grup teatar.

pozorišnog stvaraoaca (ove dve funkcije su nerazdvojive pošto često radi sa svojim sadašnjim i nekadašnjim učenicima) sa trenutkom u istoriji ruskog teatra kada je scenograf David Borovski napravio „živu zavesu“ za *Hamleta* Jurija Ljubimova 1989. godine u pozorištu Taganijka. Bio je to momenat kada je scenografija prestala da ima dekorativnu ili konceptualnu funkciju i postala je deo dramske akcije po sebi.

U Stratfordu su se, dakle, nakon samo nedelju dana putevi ovih teatarskih hodočasnika i raskrstili – *San* je otisao u Edinburg, a *Troil i Kresida* u London. No, jedinstvenost ovog trojnog susreta ostao je način na koji su svi prisutni kroz svoja dela prezentovali specifično nasleđe, koje se da razumeti jedino u kontekstu njegovog umetničkog rodosolova.

Knjiga 'Theatre-Making' se fokusira na razmišljanja o „deprofesionalizaciji“ i „multi-profesionalizaciji“ u savremenom teatru (Mark Rejvenhil u ulozi reditelja, ovog puta, npr.) i sve više zastareloj i veštačkoj podeli u britanskoj dramaturgiji na tzv. pozorište zasnovano na originalnom tekstu sa jedne, odnosno teatar utemeljen na principu divajzinga sa druge strane. Tokom pisanja, iskristalisale su se još dve teme: ko-zavisni odnos autorstva i kritike i kulturološki različito poimanje pozorišnog autorstva na Istoku i Zapadu. Ruski reditelji, na primer, imaju status autora čiji se koncept uvažava, dok je uloga njihovih britanskih i američkih kolega najčešće svedena na puku interpretaciju teksta.

Mora se, istovremeno, imati na umu da poststrukturalizam i postmodernizam nisu imali isti uticaj na Istočnu Evropu. Čak i ako se zna da su eksperimentalni pokušaji avangardnih umetnika (poput Vsevalda Mejerholjda i OBERIU-a) bili, iz političkih razloga, „zamenjeni“ socijalističkim realizmom i standardizovanom verzijom „Sistema“ Stanislavskog, rusko pozorište razvijalo se na sebi svojstven način, najčešće u smeru tehničkog usavršenja (različitim izvođačkih profesija), dok se na Zapadu pre insistiralo na individualnosti i kreativnosti samih izvođača. Susreti između umetnika ove dve toliko različite sredine, koje sve češće globalizacija XXI veka omogućava, pokazuju da njihovo nerazumevanje nije jezičke prirode i da se ne može prevazići simultanim prevodom. Ono je duboko – konceptualno.

IZLET U SIBIR

Razglednica s pozorišnog putovanja

Aleksandar Milosavljević

Iz Novog Sada put Surčina polazimo u sedam sati izjutra, a na krasnojarski aerodrom slećemo koji minut posle šest ujutro po lokalnom vremenu. Iz novosadskog stana izlazim po mraku, a u sibirski hotel ulazim u svitanje. Ono što se u takvom slučaju dešava u organizmu putnika, ponajpre u njegovoj glavi, zove se *džet leg*. Vremenska razlika između Beograda i Moskve je dva sata, a između Moskve i Krasnojarska četiri. Ukupno, znači, šest! Prvi put sam u Rusiji, a s njom ću se, eto, upoznati u Sibiru.

Cilj ranijeg putovanja nisu su-bjektivne opservacije o *džet leg-u*, a ni

moje upoznavanje sa sibirskim lepotama, već uspostavljanje saradnje s tamošnjim kolagama, u prvi mah onima iz Opere, a potom i Baleta. Mi bismo i sa Dramom, ali je u Državnom teatru Opere i Baleta Krasnojarska nema.

Delegaciju Srpskog narodnog koja je krenula u Rusiju, osim potpisnika, čine solisti Opere Branislav Jatić i Saša Štulić, te Aleksandar Kojić, dirigent i direktor Opere. Svako ima precizan zadatak: prva dvojica će pevati na Gala koncertu kojim Krasnojarsci otvaraju trideset petu sezonu, maestro će dirigovati, dok ja treba da

potpišem Ugovor o saradnji dva pozorišta.

Sibirci su, rekle bi diplomate, iskazali visok stepen želje da saraduju s nama. Slušali su Jatića, koji je saradivao s Anatolijem Petrovičem Čepurnojem, tamošnjim glavnim dirigentom (imaju ih u Pozorištu sedam).

Krasnojarsk, o kojem je svojevrmeno Čehov pisao kao o najlepšem sibirskom gradu, administrativni je centar Krasnojarske oblasti i treći po veličini grad u Sibiru, minolog aprila dobio je milionitog stanovnika. Zgrada Državnog teatra u Krasnojarsku je, poput SNP-a, iznikla usred grada u vidu bele betonske građevine za koju je teško naći opravdanje, osim u činjenici da je, poput SNP-a, namenjena pozorištu, i to brižljivo uređenom, očigledno još pažljivije održavanom i odlučno vodenom. A vodi ga sposobna, energična, lepa i šarmantna dama - Svetlana Vladimirovna Guzij. Zavidni nam, kaže, na naše tri scene, jer

imaju samo jednu, ali nas s ponosom provodi beskrainim hodnicima krasnojarskog teatra (laviranti su, dakle, obavezni osnov pozorišne arhitekture). Pokazujući teatarske radionice (smeštene u posebnoj zgradi, kao što je slučaj i s „Kombinatom“ SNP-a) raspituje se da li su naše opremljenije, veće, komformnije... Ljubavno odgovaram da nisu, premda se slatim pri pomisli kako će se sibirski delegacija iznenađeno kad nas bude posetila u novembru i videla naše renovirano pozorište, sve sa radionicama. U novembru ćemo, naime, izvesti *Travijatu* sa ruskim operkim solistima kao gostima.

Na svečanom koncertu naša operka trojka je oduševila publiku. Očigledno da nismo džabe dolazili, a ono što su naši umetnici pokazali uverilo je ruske kolege da Sporazum nisu potpisali s mačkom u džaku.

Dan po koncertu domaćini nas vode na ručak. Gde drugo no u „Balkanski gril“ prekopta Pozorišta? Restoran, ra-

zume se, vodi Beogradan. Na meniju su sibirski specijaliteti: čevapčići, leskovačka mućkalica, karadžordev stek, šljivovica, kajsijevača i dunjevača. Neće nas, dakle, kada u februaru budemo gostovali u Krasnojarsku, dočekati jedino ljubazni Sibirci, već i tranzicionim sticajem okolnosti formirana srpska prethodnica.

Ako smo članstvom u Evropskoj teatarskoj konvenciji definisali svoju poziciju u evropskom pozorišnom kontekstu, dramskim koprodukcijama s teatrima iz Vojvodine (Sombor, Zrenjanin) i regiona (Hrvatska, Slovenija, Makedonija) učvrstili odnose s komšijama, onda se saradnjom sa Sibirima otvara prostor za „marš na Istok“ Opere i Baleta SNP-a. Uostalom, nedavnim izuzetno uspešnim nastupom na prestižnom operkom festivalu „Armel“ u Segedinu, gde smo izveli *Milevu* Aleksandre Vrebalov, Opera SNP-a je praktično „napala“ i Zapad.

MOBING - ZLOSTAVLJANJE NA RADU

Po definiciji, mobing je psihološki teror u poslovnom životu

Ucene, ponižavanje, špijuniranje, ismejavanje, ignorisanje, ukoliko se događaju na poslu predstavljaju psihološki teror koji se naziva mobing. To je oblik ponašanja na radnom mestu, kojim jedna osoba ili više njih periodično ili permanentno psihički zlostavlja i ponižava drugu osobu sa ciljem ugrožavanja njenog ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta.

Najčešće se javlja "uspravni mobing" koji podrazumeva da pretpostavljeni zlostavlja jednog ili više podređenih poslenika. Mnogo ređe se dešava da jedna grupa zaposlenih zlostavlja pretpostavljenog. Drugi vid je "horizontalni mobing", koji se dešava između onih koji imaju isti položaj na hijerarhijskoj lestvici.

Kliničku sliku posledica čine poremećaji raspoloženja i ponašanja, a najčešće i ozbiljne somatske smetnje.

A šta na to kaže zakon u Srbiji?

Zakon o sprečavanju zlostavljanja na radu donet je 2010. godine. Zakonom je izričito zabranjen bilo koji vid zlostavljanja na radu i u vezi sa radom zaposlenih i drugih lica angažovanih van radnog odnosa. Ministar rada i socijalne politike je doneo *Pravilnik o pravilima ponašanja poslodavaca i zaposlenih u vezi sa prevencijom i zaštitom od zlostavljanja na radu* kojim se propisuju pravila ponašanja poslodavaca i zaposlenih, odnosno drugih radno-angažovanih lica u vezi sa prevencijom i zaštitom od zlostavljanja na radu i u vezi sa

radom, odnosno seksualnog uznemiravanja.

Mogući oblici zlostavljanja

Ponašanja od kojih se treba uzdržavati, definisana su članom 12. Pravilnika. Radi prevencije od zlostavljanja i seksualnog uznemiravanja poslodavac i zaposleni treba da se naročito uzdrže od:

a) ponašanja koja se odnose na nemogućnost odgovarajućeg komuniciranja, kao što su:

- neopravdano i namerno onemogućavanje zaposlenog da iznese svoje mišljenje, kao i neopravdano prekidanje zaposlenog u govoru,
- obraćanje uz viku, pretnju i vređanje,

- uznemiravanje zaposlenog putem telefonskih poziva i drugih sredstava za komunikaciju, ako to nije u vezi sa radnim procesom i poslom koji zaposleni obavlja,
- druga istovrsna ponašanja;

b) ponašanja koja mogu da dovedu do narušavanja dobrih međuljudskih odnosa, kao što su:

- ignorisanje prisustva zaposlenog, odnosno zaposleni se namerno i neopravdano izoluje od drugih zaposlenih tako što se izbegava i prekida komunikacija sa njim,
- neopravdana fizička izolacija zaposlenog iz radne okoline,

- neopravdano oduzimanje zaposlenom sredstva potrebnih za obavljanje posla;
- neopravdano nepozivanje na zajedničke sastanke,
- neopravdana zabrana komuniciranja sa zaposlenim,
- druga istovrsna ponašanja;

v) ponašanja koja mogu da dovedu do narušavanja ličnog ugleda zaposlenog, kao što su:

- verbalno napadanje, ismejavanje, ogovaranje, izmišljanje priča, širenje neistina o zaposlenom uopšte i u vezi sa njegovim privatnim životom,
- negativno komentarisanje ličnih karakteristika zaposlenog,
- imitiranje glasa, gestova i načina kretanja zaposlenog,
- ponižavanje zaposlenog pogrdnim i degradirajućim rečima,
- druga istovrsna ponašanja;

g) ponašanja koja mogu da dovedu do narušavanja profesionalnog integriteta zaposlenog, kao što su:

- neopravdane stalne kritike i omalovažavanja rezultata rada zaposlenog,
- nedavanje radnih zadataka zaposlenom koje nije opravdano potrebama procesa rada,
- neopravdano onemogućavanje zaposlenog da izvršava radne zadatke,
- davanje ponižavajućih radnih zadataka kojih su ispod nivoa znanja i kvalifikacija,
- davanje teških zadataka ili onih koji su iznad nivoa znanja i kvalifikacija;

- određivanje neprimerenih rokova za izvršenje radnih zadataka,
- česta promena radnih zadataka u radu, koja nisu uslovljena procesom rada,
- neopravdano prekomerno nadziranje rada,
- namerno i neopravdano uskraćivanje ili zadržavanje informacija koje su u vezi s poslom,
- manipulisanje sa sadržinom i poslovnim ciljevima zaposlenog,
- zlonamerno, odnosno zloupotrebom ovlašćenja davanje radnih zadataka koji nisu u vezi sa poslovima za koje je zaposleni radno angažovan,
- neopravdana, neosnovana ili prekomerna upotreba kamera i drugih tehničkih sredstava kojima se omogućava kontrola zaposlenih,
- neopravdano i namerno isključivanje zaposlenog iz obrazovanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih,
- druga istovrsna ponašanja;

d) ponašanja koja mogu da dovedu do narušavanja zdravlja zaposlenog, kao što su:

- neopravdane stalne pretnje (npr. raskidom radnog odnosa, odnosno otkazom ugovora o radu ili drugog ugovora) i pritisci kojima se zaposleni drži u stalnom strahu,
- pretnja da će se protiv zaposlenog primeniti fizička sila,
- fizičko uznemiravanje koje nema elemente krivičnog dela,
- namerno izazivanje konflikata i stresa,
- druga istovrsna ponašanja;

đ) ponašanja koja bi se mogla smatrati seksualnim uznemiravanjem, kao što su:

- ponižavajući i neprimereni komentari i postupci seksualne prirode,
- pokušaj ili izvršenje nepristojnog i neželjenog fizičkog kontakta,
- navođenje na prihvatanje ponašanja seksualne prirode uz obećavanje nagrade, pretnju ili ucenu,
- druga istovrsna ponašanja.

Dakle, po slovu zakona zlostavljanje postoji ako su kumulativno ispunjeni uslovi:

Kakva je slika koju javnost i mediji imaju o Vama?

Kolika je verovatnoća da ćete uočiti vest ili članak o Vama u nekoj od dnevnih novina ili časopisu ili na internet sajtu?

Novinske isečke skenirane u visokoj rezoluciji dostavljamo na CD-u ili elektronskom poštom, tako da možete da napravite trajnu arhivu svih medijskih objava koje će Vam uvek biti dostupne.

899,00
dinara
mesečno

Metro Market
011/3285-020
www.clipping.rs
office@clipping.rs

U saradnji sa Udruženjem dramskih umetnika Srbije za njihove članove naš specijalizovani servis za press clipping pratiće štampu za Vas, da znate šta je, gde i na koji način objavljeno.

DRASTIČAN PRIMER

tantsko-političkim igrokazima van pozorišta ne mogu i ne želim da učestvujem. Smatrao sam tada, a i sada, da je iznajmljivanje glumaca za priredbe, slave i proslave nešto najbednije i najstrašnije što umetnik može doživeti i probao najdobronamernije da ukažem da ovakvo nametanje radne obaveze predstavlja praksu nepoznatu i u amaterskim, kamoli u profesionalnim institucijama.

Moj gest okarakterisan je i pravno formulisan kao najteži mogući prekršaj. Na teret mi je stavljen: 1. Odbijanje radne obaveze; 2. Izostajanje sa predstave 3. Povreda radne dužnosti 4. Ugrožavanje discipline. Kažnjen sam udaljenjem sa posla na određeno vreme, obustavom skoro trećine ličnog dohotka za taj mesec i uslovnim prekidom Ugovora o radu, koji će postati punopravan bez upozorenja ako napravim i najmanji grešku. O usmenom i verbalnom maltretiranju, najružnijim kvalifikacijama u kancelariji i po hodnicima da i ne govorim. To je i nemoguće dokazati. Sa repertoara su skinute skoro sve predstave u kojima igram, a koje su radjene pre postavljanja tadašnje Direktorke. Obratio sam se pravnoj službi UDUS-a, gde je konstatovano da je delovanje Direktorke sa umetničko-etičkog aspekta sramno i ponižavajuće, ali sa pravne tačke kao mobing gotovo nedokazivo i potpuno pokriveno odredbama Zakona o radu. Sudski proces bi bio dugotrajan i skup, verovatno i neodrživ. Verujem da ovakvih slučajeva ima i u drugim sredinama, samo se malo ko usudjuje da se javno oglasi.

Aleksandar Marinković

Prvak Drame Narodnog pozorišta u Nišu

Prošle sezone koleginica me je obavestila o obaveznom sastanku u probnoj sali Narodnog pozorišta u Nišu. Došao sam bez obzira što na Oglasnoj tabli nije postojalo obavještenje o bilo kakvoj radnoj obavezi u tom terminu. Na sastanku, kome je prisustvovalo šestoro glumaca, od dotične koleginice, inače glumice, saznao sam da je tadašnja direktorka Pozorišta telefonski, iz Subotice gde je režirala neku predstavu, naložila da samostalno organizujemo dvadesetominutni program sastavljen iz pevačko-glumačkih segmenata po izboru, a sve u čast proslave jubileja političke partije kojoj pripada za jednu od niških mesnih zajednica! Direktorke je posebno naglasila da je upitanju RADNA OBAVEZA bez mogućnosti odbijanja. Meni je određeno da otpevam ariju iz mjuzikla *Violinista na krovu* u kome igram.

Učinio sam ono što bi učinio svaki ozbiljan glumac u bilo kom pozorištu uradio: izvinió sam se kolegama i obavestio ih da u takvim amatersko-dile-

-da postoji ponašanje navedeno u članu 12. Pravilnika, ili drugo ponašanje kojim se narušava dostojanstvo zaposlenog,

-da se ta ponašanja ponavljaju više puta u određenom vremenskom periodu (šest meseci), tako da se može smatrati kontinuiranim ponašanjem, i

-da na strani lica koje vrši takvo ponašanje postoji namera povrede dostojanstva, ugleda, ličnog i profesionalnog integriteta i narušavanja zdravlja zaposlenog.

Zlostavljanjem se ne smatraju:

- odluka, rešenje, ponuda aneksa ugovora o radu, upozorenje i dr., kojim je rešavano o pravima, obavezama i odgovornostima iz radnog odnosa, protiv koga zaposleni ima pravo na zaštitu u postupku propisanom posebnim zakonom,
- uskraćivanje i onemogućavanje prava iz radnog odnosa neisplaćivanje zarade i drugih primanja, određivanje prekovremenog rada suprotno zakonu, uskraćivanje prava na dnevni, nedeljni ili godišnji odmor i dr.,
- radna disciplina koja je u funkciji bolje organizacije posla,
- aktivnosti koje su opravdane za ostvarivanje bezbednosti i zdravlja na radu,
- diskriminacija u vezi sa kojim se zaštita obezbeđuje u skladu sa posebnim zakonom,
- povremene razlike u mišljenjima, problemi i konflikti u vezi sa obavljanjem poslova i radnih zadataka, osim ako isti nemaju za cilj da povrede ili namerno uvrede zaposlenog i dr,

Procedura i postupci za zaštitu od zlostavljanja

Zaštita od zlostavljanja koja se ostvaruje kod poslodavca

Zakon kaže da zaposleni koji sumnja da je izložen zlostavljanju, pre svega, treba da se obrati licu za koje sumnja da vrši zlostavljanje i da mu ukaže na njegovo ponašanje. Ako to ne da rezultate, onda se obraća licu za podršku ili licu kod poslodavca ovlašćenom za podnošenje zahteva za zaštitu od zlostavljanja, odnosno drugom licu koje uživa njegovo poverenje, radi predočavanja problema i pružanja saveta o načinu daljeg postupanja i rešavanju sporne situacije.

Zahtev za zaštitu od zlostavljanja podnosi se u roku od šest meseci od dana kada je poslednji put izvršeno ponašanje koje predstavlja zlostavljanje, sa opisom spornog ponašanja i dokazima.

U roku od tri dana od dana prijema zahteva za zaštitu od zlostavljanja poslodavac, odnosno ovlašćeno lice kod poslodavca je obavezno da odredi posrednika, odnosno ponudi lica sa spiska posrednika.

Ako strane u sporu i poslodavac ne mogu da se sporazumeju o izboru posrednika, obaveza je poslodavca da bez odlaganja, podnosiocu zahteva i zaposlenom koji smatra da je izložen zlostavljanju a nije podnosilac zahteva, dostavi pismeno obavještenje da postupak posredovanja nije uspeo, jer nije postignut sporazum o određivanju, odnosno izboru posrednika. Od dana dostavljanja obavještenja teče rok od 15 dana, propisan Zakonom, za podnošenje tužbe sudu za zaštitu od zlostavljanja. Ali, ako poslodavac ne dostavi ponudu, u propisanim rokovima, rok za podnošenje tužbe sudu za zaštitu od zlostavljanja teče od dana isteka roka za njihovo dostavljanje.

Stručnjaci koji se iz raznih pozicija i uglova bave ovom pojavom, ipak, nisu zadovoljni usvojenim zakonskim tekstom koji u sebi nosi različite protivrečnosti, i velike mogućnosti da se u praktičnom pravnom životu upotrebljava uz značajne poteškoće. Nadalje, stoje i primedbe da su nejasno postavljene aktivna i pasivna legitimacija, da nije svrsishodna nemogućnost tužbe povodom pojedinačnog akta poslodavca (koji su često izvor trajnog ili kontinuiranog zlostavljanja i može stvoriti dugotrajne posledice koje sasvim sigurno mogu biti posmatrane kao zlostavljanje na radu), da se tumačenje zakonski standarda „ponašanje koje se ponavlja“ može iskrystalisati samo u sudskoj praksi, da je neadekvatno regulisano sankcionisanje zaposlenog koji je počinio zlostavljanje i odgovornog lica u pravnom licu (pogotovo u slučaju kada je postignut sporazum). Ipak, najviše je primedbi na nedostatke pri uređivanju postupka kod poslodavca, koji je prepušten improvizaciji posrednika. Zlostavljač i poslodavac imaju interes da se postupak završi u internoj fazi - dok to nije slučaj sa žrtvom. Ovo ga čini ne samo neefikasnim sredstvom u borbi protiv zlostavljanja, već i potencijalnim dodatnim oružjem za zlostavljača. Ako mirenje ne uspe, žrtva ima izuzetno kratak rok od 15 dana za podnošenje tužbe nadležnom sudu. Ako mirenje uspe, „poništava“ se sve što je zlostavljač do tog trenutka uradio, a jedina sankcija jeste ona koja je u samom sporazumu napisana i na koju je zlostavljač pristao.

* integralni tekst možete pročitati na sajtu UDUS-a
Snežana Zubić

KONKURSI NAŠI NASUŠNI

Postavljanje projekta, precizni opisi i plan, finansijske kalkulacije, preporuke, opremanje materijala – LUDUS će u narednim brojevima pokušati da „rasvetli“ misteriju uspešnog učešća na različitim konkursima za sredstva za teatarske poduhvate

Hteli to ili ne, vremena se polako i sigurno menjaju. Sve je teže opremiti predstavu iz budžetskih sredstava (kad su u pitanju subvencionisana pozorišta) ili uz pomoć „ljudi dobre volje“ tj sponzora. Sve jedno da li je u pitanju projekat nekog nacionalnog, lokalnog, mesnog teatra ili nezavisne kompanije (trupe), novca je sve manje; ipak, fondova koji raspisuju konkurse za pomoć pri realizaciji poduhvata ima, mada većina pozorišnika ili lako odustaje od ovakve ideje ili olako pristupa učešću na njima. Fondovi su različiti – raspisuju ih ministarstvo i sekretarijati na državnom ili lokalnom nivou, NVO organizacije, strani kulturni centri i ambasade, a ni pristup onima koje Evropska unija podržava i organizuje, nije ograničen. LUDUS će u narednim brojevima, pokušati potanko da objasni kako im se pristupa, na koji

način se popunjavaju obrasci, rade kalkulacije, o kojim detaljima treba voditi računa. Kultura u organizovanim sredinama funkcioniše ili zahvaljujući njima – različitim fondovima i grantovima, ili kao industrija, koja zavisi od tržišta. Kako ekonomski uslovi kod nas još uvek ne dozvoljavaju tržišno ponašanje i organizaciju teatarskog poslovanja, bar ne u potpunosti, obraćanje fondovima različitih institucija sve češće postaje jedini izlaz za produkciju.

Jedno je sigurno: novo organizaciono doba u oblasti kulture, pa tako i pozorišta, odavno je tu – kod nas; treba se samo prilagoditi i pristupiti mu bez straha da će projekat biti odbijen, odnosno lakomislenog „kako ćemo-lako ćemo-daj samo da uzmemo pare“ pristupa. Temeljan, dobro osmišljen i DOKUMENTOVAN pristup (aplikacija), ali i odgovorno i opet

DOKUMENTOVANO korišćenje dobijenih sredstava, osnov su za početnu i buduću saradnju, na svim nivoima i svim vrstama konkursa. Sticajem okolnosti, prethodne četiri godine imala sam priliku da se pozabavim, kao član nekoliko komisija: aplikacijama, pristupima, načinu razmišljanja onih koji se prijavljuju. Dobro osmišljeni projekti, temeljito potkrepljeni: sažetim opisom sa naglašenim značajem poduhvata za razvoj lokalne sredine i umetničke forme, međunarodne i regionalne saradnje, socijalne svesti (po različitim osnovama – od multikulturalnosti, tolerancije do nasilja u svim oblicima); potvrđenim spiskom učesnika i njihovim biografijama; sporazumima o mestu i vremenu igranja (gostovanja, učešća na konferencijama i simpozijumima, etc); pozivnim pismima; potpisanim (a ne izmišljenim) preporukama; te jednostavnom, a preciznom kalkulacijom (bez detalja kao što su „cvetni aranžmani“ i „koktel“, pošto za to niko neće dati novce!) – uvek su imali sve šanse da, uprkos ograničenim sredstvima, dobiju makar neku subvenciju.

Za početak ovog serijala tekstova, Ludus objavljuje šablon za kalkulaciju projekta, dobijen ljubaznošću direktorke Beogradskog dramskog pozorišta, Maša Mihailović.

(nastaviće se)
Maša Stokić

Pražvedba, Velika scena, 10 lica (3 gosta)		
Otkup teksta, prevod	neto	bruto
otkup teksta		
prevod		
total I		
Autorski honorari		
Reditelj		
Adaptacija		
asistent reditelja		
scenograf		
kostimograf		
kompozitor		
asistent kostimografa		
koreograf		
organizator		
total II		
Izvođački honorari		
Glumci pripreme		
total III		
Oprema predstave		
video produkcija		
materijal i izrada scene		
materijal i izrada kostima		
total IV		
Propagandni materijal		
priprema i štampa prog.		
total V		
	I+II+III+IV+V	
REKAPITULACIJA		

POLEMIKA

DRŽ' TE LOPOVA – ILI – KO JE LUD NE BUDI MU DRUG!

Priznajem da sam sa velikim zanimanjem pročitao ovaj sastav vašeg bivšeg Glodura – Aleksandra Saše Milosavljevića – sit sam se ismejao! Svaka čast, nema šta! I mislio sam se nešto, dok sam čitao ovo kozersko štivo – kako bi to bilo dobro i uspešno, da ASM tako duhovito, kako piše svoje utuke na moje utuke – postavlja repertoar i bira reditelje za pozorište u kome je sada Upravnik, pa onda ni ovih polemika ne bi ni bilo – ili bi se našli neki drugi razlozi? Jer vidim iz dotičnog štiva, da se iza brega valja prava ratna mašinerija jednog dobro organizovanog svetonazora, sa kojim sam odavno na sasvim suprotnoj strani – šanca, zida, tranšeje, rova, streljačkog stroja, ulice, reke, mora, okeana, galaksije, kosmosa...istorije, znanja, iskustva, civilizacije. Hoću da kažem – da ne bude zabune – ASM i ja ne živimo na istoj planeti, niti u istoj galaksiji, niti u istom istorijskom dobu, pa je ovaj naš sadašnji sukob nastao sada već oko druge predstave o kojoj sam ja pisao negativnu kritiku, a on otpisao sa ciljem dezavuisanja mog kritičarskog rada, - samo spoljni izraz duboke suprotstavljenosti između dva sveta kojima pripadamo.

No, krenimo od početka. Već u prošlom otpisivanju ASM napomenuo sam da ovaj staleški list LUDUS pravi izdavački faul – prekršaj pravila i novinarstva i izdavaštva i samih principa na koje se poziva. Naime – ovaj list NE objavljuje pozorišne kritike. Svojevremeno, kad sam sa jednim od ranijih Urednika dogovarao saradnju, nudio sam mu da objavljuje – prenosi moje kritike sa Radija Beograd 2, ali sam dobio odgovor da to neće ići, jer je jedan od principa LUDUSA da se ne objavljuju kritike – što sam ja shvatio kao čuvanje, koliko toliko uspostavljenog mira i tolerancije

između, verovatno strasno suprotstavljenih stavova u profesiji – pa bi objavljivanje kritika dovelo do mučnih situacija i teških polemika. Odjednom, ASM objavi kritiku moje kritike na predstavu SEOBE u SNP, što me je priznajem, jako iznenadilo. Verovatno je LUDUS bila jedina novina koja je iz nekih razloga – možda sentimentalnih - prihvatila njegov suvoparni i docirajući tekst sa ogromnim brojem pisanih znakova, a bez mnogo kreativnosti i elegancije. Iznenadio sam se, ne zbog sadržaja i cilja tog tadašnjeg napisa, nego najviše zato što je tekst objavljen u listu koji, ne samo što iz principa ne objavljuje kritike na predstave, nego nije objavio ni egzemplarno, kritiku koja se kritikuje! To smatram ozbiljnim izdavačko-uredjivačkim propustom, jer se postavlja pitanje – KAKO će se čitaoci LUDUSA obavestiti o jednoj radio kritici, koju ja dođuše, prosledjujem na mnoge E-mail adrese, ako je nisu pročitali u dotičnom časopisu? Zato smatram da je bar u slučaju ove druge polemike epizode, potrebno i nužno...makar UPUTITI vaše čitaoce na sjet RADDIO BEOGRADA gde se nalaze sve moje kritike pa i ovs o kojoj se obvide radi-NAJAVLJENO UBISTVO Agate Kristi, u režiji Ksenije Krnajske.

Dobro – pošto pretpostavljam da je sada osnovna informacija pisanog materijala dostupna – možemo početi preispitivanje teksta odgovora ASM na tu kritiku. Prvo – čestitam i zahvaljujem ASM na vremenu i pažnji koje je posvetio mom kritičkom tekstu – da se toliko studiozno bavio i odlukama o reperoarskim potezima, koje je povlačio u svom upravničkom radu u SNP, verujem da bi bilo manje prilika za ovakve polemike. No, umesto da se usredsredi na pomno analiziranje i studiozno promišljanje dela i izbora autorske i sarad-

ničke ekipe za svaku reperoarsku jedinicu koju plasira, on se naknadno bavi OPRAVDANJEM već izvedenih – POGREŠNIH poteza, a da pritom, zapravo ne negira, odnosno ne opovrgne, NI JEDNU moju kritičku opasku o predstavi. Ne znam ko je od malobrojnih kritičara pozitivno pisao o predstavama koje je uopšte za svoga mandata ASM postavio na scenu SNP. Znam jedino – koliko je iz dnevne štampe bilo dostupno, koliko je novca iz dotacija protraćio na ogromne i enromne honorare velikim umeticima, za radove vrlo skromnih rezultata. O tome se – koliko znam još vodi polemika unutar kuće SNP i kako će se to sve završiti – ne znam, ali ja mu sigurno neću donositi cigarete, neka zna, pa kako mu bog da!

Iskren da budem, verujem da je galaksija ASM krenula u rat protiv moje galaksije, baš zato da prikrije i prekrije STVARNE probleme koji su se nadvali nad njegovu zvezdu padalicu – od prilično glasne halabuke koju su podigli sindikalni vodji SNP, sa jasnim pitanjima o finansijskoj podlozi onolikh promašaja koje je ovo pozorište ostvarilo pod upravom Upravnika ASM. A nije to prvo – repertoar i kasa SNP, što je dotični Upravnik ASM do sada upropastio u svojoj, sasvim čudno – neopravdano, prilično dugoj karijeri. Prvo čega se ja sećam od stvari koje je upropastio, bio je nekadašnji, prilično izdašno finansirani i ambiciozni BELEF. Predstave koje su tamo igrane pod njegovim Umetničkim rukovodstvom, bile su tako slabe da je ubrzo i sam BELEF skoro sasvim ukunut – bar ga sada nećete naći, ni lupom da ga tražite po letnjem Beogradu. Ko ne veruje – mogu mu poslati kritike tih predstava – ja sam ih sačuvao iako verujem da bi mnogi voleli da ih se potpuno zaboravi, radi ličnog samopouzdanja.

Jadna je država i kultura jednog naroda, kad je jedan tako nesposoban i netalentovan filistar kao ASM, dospao dotle da bude Upravnik drugog najvećeg pozorišta u zemlji – SNP! Nesreća koja duboko potresa i dugovečno obeležava stanje u ovom, jednom od najstarijih pozorišta Srba na Balkanu i - što je najgore loš uticaj koji na pozorišnu i opštu kulturu naroda – lošim repertoarom i pogrešnom programskom politikom i estetikom, ovo pozorište širi – potkopava temelje društvenog bića i uništava – stalnim pogubnim uticajem i isključivošću niskog dometa i namera,

trajno, suštinu kreativnog Duha Naroda. Pojmovi i način formiranja društvene i estetske svesti koji se šire dugogodišnjim opornim delovanjem, pre svega rukovodnih organa i naročito netalentovanim i nemaštovitim aktivnostima pogrešno postavljenog Upravnika – bez znanja o pozorištu, bez odgovarajuće škole, bez širine pogleda na pozorište i umetnost i bez zamaha i dometa – trajno oštećuju društveno biće pogubnim uticajem na gledaoce – stvarne i potencijalne, pa i one izgubljene. Verujem da se negativna selekcija kadrova, koja se u našem društvu vrši dugi niz godina – vlasti se menjaju, sisitemi se menjaju – od socijalizma do liberalnog kapitalizma, pa ka nacionalizmu...ali kadrovi ostaju – izgleda, namerno izabrani da ruiraju - malo po malo, ili mnogo po mnogo, sve delove društva – i tako tonemo do dna...patent programiranog postavljanja rukovodilaca – smatram da je to glavna i najopasnija poluga razbijanja svih struktura koje društvo čine društvom – i organizacijom. Ali – izgleda da je naše društvo, ili dovoljno bogato da to može sve da isplati i da ipak kako tako, opstane, ili da je PRILAGODLJIVOST, ne samo kadrova, nego i samog društva tolika da ćemo – kao ona žaba u toploj, pa vrućoj vodi – crći, izumreti kao narod, a da to i ne primetimo.

O tome sam pisao kritiku predstave Najavljeno ubistvo, po banalnom tekstu jedne engleske usedelice koju, samo tako dosadni tipovi bez trunke mašte i kreativnosti, kao što je jedan banalni, ali opasni ASM, mogu da čitaju i da teraju druge da to čitaju i gledaju na sceni... On mene proziva što nisam čitao tu glupost – pa sigurno da Agatu Krtisti nisam čitao – jedva sam smogao energije za DEST MALIH CRNACA i dosta mi je tog zaludnog štrikeraja za ceo život...I još me podseća na značaj turskog mizanscena za žanr krimi pozorišta!...Možeš misliti – ŽANR krimića!...Pa to samo neko ko nema ni želje ni smisla da pomeri svoj život u bilo kom pravcu, nego uživa u dosadnoj i ispraznoj pasivnosti – može uopšte da čita ili gleda, a ne da još i organizuje – kaže ASM, već cele dve godine je PLANIRANA baš ta glupost da se igra na repertoaru drugog najvećeg nacionalnog pozorišta! To je sramota i poniženje za duh i kulturu i društvo uopšte! I još me – sa beskrajnom duhovitošću, ASM proziva za pravopis i pisanje ove ili one reči! Jeste – prelistao je dve tri stranice interneta – pa šta?...To, ASM – nije ni izdaleka dovoljno za vođenje jednog takvog pozorišta – odnosno dovoljno je za

UPROPAŠTAVANJE tog i svakog drugog pozorišta i svega čega se prihvatao već godinama i godinama – i NIKOM NIŠTA!...Eto, o tome sam ja pisao i ovu i sve druge kritike, uz sve čime se bavim koliko god mogu, što ASM naravno, vrlo dobro zna, pa se zato i ispižio toliko na moje pisanije – s pravom, nema šta! Sve je to pronicljivi i lukavi ASM dobro pročitao u mojim kritikama i zato je i požurio da na njih britko odgovori – razvikao se - DRŽ' TE LOPOVA, da se ne vidi čiji su prsti u džemu!

Eto zato smo ASM i ja na dva različita kraja sveta, u dva različita vremena, u dve galaksije, u dva odvojena kosmosa – i NIKADA se nećemo sresti. A ta njegova žalosna primedba da sam uzalud studirao – i to BESPLATNO, režiju – taman je takva kakav je i njegov žalosni i netalentovani upropstni rad u pozorištu. To koliko sam ja izrežirao – pa makar to bila i samo jedna jedina predstava – više je značilo za umetnost, pa i za taj isti SNP – stariji će se setiti, pa to mogu reći i ASM – nego sva njegova gimnazijska piskaranja i uvlačenja u tuđe kože i predstavljanja za nekog drugog, što mu polazi za rukom samo u njegovoj jalovoj i kilavoj galaksiji nemoćnih cepača dlake na četvoro, u čemu je svakako doktorant – nema šta! A da zašto nisam režirao i više, nego sam morao da pobegnem iz tog i takvog ASM-pozorišta, zahvaljujem se njemu i njemu sličnim frazerima i aktivistima, koji ne prezaju ni od čega da se preko tuđe odrane kože domognu masnog zalogaia – čime se neslavno proslavio i tadašnji Upravnik SNP i još tri pozorišta na kojima je izabran na konkursima – takodje nepozvan, sa celom svitom pomoćnika u napornom poslu gašenja pozorišne vatre u Novom sadu.

A što se tiče njegove ASM - potkazivačke, usputne delatnosti – trebalo- trebalo – čuće i pročitace ko treba - da se ja obaveštavam isključivo preko raznih BBC izdanja, što bi trebalo – naravno, da znači da ne čitam POLITIKU ni druge prestižne nacionalne dnevnikove – i ne dao bog – to je pružena ruka dolazećoj desnici u politici i neda se tek tako sakriti. Ima ASM tih koža za presvlačenja i ima tih magarećih glava za premetanje, koliko god hoćeš – iskustvo sveta i veka u tom pogledu je neprebrojivo.

Goran Cvetković

Napomena:
Kritika je objavljena na sajtu Radio Beograda. Tekst objavljujemo nelektorisan, onako kako ga je autor napisao.

Rubrika „Polemike“ biće i dalje prisutna na stranicama Ludusa, ali po odluci Redakcije ograničena: temama koje su u skladu sa koncepcijom lista; dužinom tekstova (maksimalno 3000 karaktera sa razmacima); obavezom autora teksta da ne omalovažava, vređa ili diskvalifikuje na bilo koji neprimeren način osobe, institucije ili projekte o kojima polemise. Ludus će objavljivati i odgovore autora pomenutih u ovoj rubrici pod istim uslovima.

BOSNA NA FESTIVALE PONOSNA

Putujem, mislim, osećam

Jovan Ćirilov

Sarajevo, 29. septembar 2012.

Iako je direktor Dino Mustafić samo jedan iz selektorskom tima na čelu sa italijanskim teatrologom Đorđom Ursini Uršićem, ja pre svega imam poverenja u Dina da je i ovogodišnji *Mess* na provereno zavidnom nivou. I što je najvažnije, orijentacija je bliska *Bitefu*, te ću sigurno videti nešto i za naredni 47. *Bitef* 2013. Dnevno ima predstava koliko mi profesionalci selektori sasvim dobro izdržavamo. Olakšica je što su danas predstave kratke, sat do sat i po.

Domaća predstava *Bio je lijep sunčan dan* je jedno čestito viđenje bosanskog rata, onako kako su ga doživjele žrtve. Ima poštenja, čestitosti i istinoljublja, ali je teško od tako velike teme napraviti i veliku predstavu. Kada je reč o dramama inspirisanim tek minulim ratovima, uvek se setim da je i prva evropska drama, *Persijanci*, napisana na temu rata u kom je i sam autor učestvovao. Ali Eshil je

jedinstveni genije sa kojim je hiljadugodišnja istorija pozorišta i drame počela.

Teško je biti bog je predstava danas najznačajnijeg reditelja Mađarske Kornela Mundruca, koji nije na festivalu, negde u svetu snima film. Kao sineast, on je isto tako značajan kao i u teatru. U predstavi je scenografija filmska, sa stotinama predmeta u kamionu. Prikazana je savremena Mađarska sa glumcima neslućenih nijansi. Neobičnost te jednostvnosti je kao stvorena za *Bitef*. Za njima možda imamo prvog kandidata za podnaslov *Bitefa*, skraćeni naslov mađarske predstave koji bi glasilo *Teško je biti*, u smislu teško je postojati, biti bilo šta, a pogotovu nešto određeno.

Italijanska predstava *Okus australskog oraha* nije više šokantna, ali ipak jedinstvena po otvorenom prikazivanju seksualnih aktivnosti na sceni u svim rodnom kombinacijama. Takva je zanimljiva u svojoj bespoštednoj otvorenosti. Bilo je toga već erotske 1969. godine mnogo, i na prvim *Bitefima*, ali nikada tako direktno i sa tolikim trajanjem.

Odet i Odeta je bezazleni i beznačajni *pas de deux* dve sarajevske školovane balerine na temu, zna se, *Labudovog jezera*.

Sarajevo, 30. septembar 2012.

Komad savremenog hrvatskog dramatičara Ivora Martinića *Moj sin samo malo sporije hoda* je korektna već od naslova. Drama prema hendikepiranom sinu i svim porodičnim odnosima koji se dobro znaju, a posle predstave zaboravljaju. Jedino ako nije bar nešto drugačija nego uobičajeno prikazivanje porodice počev od Strindberga, samo tada ubistvene i time bolje. Sve je to prikazano u korektnoj režiji poljskog reditelja Januša Kice, koji je zaljubljen u hrvatsko kazalište, a i oni u njega. Sa dosta razloga...

Magnifikat je te večeri mnogo zanimljiviji jer je neuobičajeno scensko oživljavanje rediteljke Marte Gurnicke, pevački sjajnog poljskog hora. Učesnice su odevene onako kako se nose u životu. Jednostavno, minimalistički - a doživljaj!

Banja Luka, 6. oktobar 2012.

Evo nas na još jednom bosanskom festivalu. Ovoga puta u Republici Srpskoj. Reč je o jedanaestom *Međunarodnom festivalu pozorišta za djecu*. Kao i subotički dečji festival, i ovaj se banjalučki iskristalisao u festival lutkarskih predstava za decu. Sa zadovoljstvom prihvatam poziv da budem na čelu žirija u kom su još ljubljanski reditelj Edvard Majaro, sjajan tip pun znanja i osećanja, i domaći banjalučki teatrolog dr Luka Kecman, pun profesionalnih pozorišnih znanja.

Festival se otvara jednom komplikovanijom predstavom secesionističkog Meterlinkovog komada *Plava ptica*, nekada ponosa MHAT-a, koji je sačuvao slavnu predstavu Stanislavskog i Moskvina iz 1908. godine decenijama i koja možda i danas živi u svom starom obliku sa novim glumcima. I ja sam uspeo da je pre nekoliko decenija vidim uživo u Moskvi na jednoj od oko pet hiljada repriza.

Jednog dana *Lalanit, Kad je Štemil išao u Varšavu, Bugarski bioskop i Ljepotica i zvižer*, zaista premnogo.

Banja Luka, 8. oktobar 2012.

Ljubljanska *Sneguljica* sa zanimljivom scenografijom - rudarski toranj ili neka druga skalamerija - a usred tog otuđenog sveta jedna poetična Sneguljica ili, kako smo je mi zvali u detinjstvu, Snežana. Naravno da patuljci-rudari i ovde koračaju u ritmu poznatog Diznijevog marša iz istoimenog filma, dolazeći iz foajea preko gledališta na scenu.

Mariborska predstava po Singeru *Kada je Štemil išao u Varšavu* ima izvanrednu scenografsku izmislicu reditelja Jelene Sitar Cvetko i scenografa Svjetlana Jaukovića. Na sceni je samo jedan obični altdajč kredenac. Sa svojim brojnim fiokama i otvorima, pravo je mesto za lutkarske cake. Uživanje je bilo videti kao su troje lutkara iskoristili ovaj originalni lutkarski prostor kakav do sada nisam nigde video.

Sa uživanjem smo videli muzejsku rekonstrukciju poznate ljubljanske predstave lutkarskog veterana Milana Klemenčića iz 1938. godine *Dr Fausta*, u dekoru i sa marionetama kakve pamtim iz detinjstva u Lutkarskom pozorištu u Kikindi. Moj kolega u žiriju, Edi Majaron, istoričar lutkarstva, oduševio me je meni

nepoznatom činjenicom da je po sokolama Kraljevine Jugoslavije osnovano tridesetak lutkarskih pozorišta, između ostalog u mojoj rodnoj Kikindi, gde sam se zarazio virusom pozorišta do današnjeg dana.

Banja Luka, 9. oktobar 2012.

Posle standardnih predstava još jedne *Sneguljice*, ovoga puta iz Mostara i ne tako važnih stvari kakve nismo videli u predstavi *Važne stvari* iz Zrenjanina, desilo se pravo remek-delo: *Pikova dama* iz Grodna u Ukrajini, u režiji poznatog ruskog reditelja Olega Žugžde. Sve je bilo carski, u najboljoj tradiciji ruskog teatra, otmeno, puno puškinovske otmene tragičnosti, vizuelno precizno i lutkarski još preciznije. Lutkarska predstava za odrasle u vrhunskoj formi. Kao stvorena za osveženje Bitefovog repertoara naredne godine. Desilo se da sa rediteljem Žugždom zajedno čekam na šalteru u Banci. Nisam uspeo da ga izvučem iz njegove *splendid isolation*, sav zagledan u neke svoje buduće maštarije. Nisu ga otvorili ni moji bezrezervni komplimenti, koji mi odavno ne priliče, a na koje je on izgleda već dugo navikao.

Banja Luka, 10. oktobar 2012.

U varšavskoj predstavi *Ribar i zlatna ribica* - više mraka nego predstave.

Sve *Tri prelje*, sjajno i uverljivo isklisane lutke, Marketa Sikorova animira tako uverljivo da je dobila nagradu za glumu (to jest za animiranje sa pratećom glumom. Nekako mi je manjkavo animatore lutaka nagradivati doslovno samo za glumu, kad je to pre svega i više animacija nego gluma).

Predstava *Dah*. Ovo još nisam doživeo - i dva kraja su greška, ali pet, kao u ovoj predstavi, to je zaista prviše.

Banja Luka, 11. oktobar 2012.

Telefon. Pomoću animiranja žica na telefonu, maštoviti reditelji iz Plevna u Bugarskoj Bonjo Lungov i Konstatin Karakostov ansamblu smislili na desetine životinja.

Posle nagrada, koje sam ja pročitao u ime žirija, uvek pomalo uplašen da li će mi zviždati, prikazan je *Svirano de Beržerak* (pazite Svirano, a ne Sirano!) Igora Bojovića, Pozorištanca „Puž“. Navikli ovih dana na lutke, malo smo se iznedrili ovom predstavom popularnih glumaca sa Bodom Ninkovićem na čelu. Nekako su nam se, posle serije majušnih nestvarnih lutaka, učinili preveliki i prestvarni.

LUDUS

Pozorišne novine
Theatre newspaper

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Published monthly
(except on July and August)
Tiraž (printed): 1500 primeraka

Izdaje (Publisher)

Udruženje dramskih umetnika Srbije –
The Drama Artists' Association of Serbia
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni/phone: +381 (0) 11/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.udus.org.rs
e-mail: udus@udus.org.rs
PIB 100040788

Tekući račun – bank account:
255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun:
IBAN: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik (President – chairwoman)
Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik (editor)
Maša Stokić

Redakcija (editorial office)
Žanko Tomić (zamenik glavnog i
odgovornog urednika – assistant editor),
Gorčin Stojanović, Milica Kralj, Igor
Burić, Filip Vujošević, Sanja Tasić
Krsmanović, Goran Jevtić, Zoran Mišić

Saradnici (associates)
Duška Radosavljević, Ninoslav
Šćepanović, Nenad Kovačević, Ivan
Manić, Željko Anđelković, Ana Tasić,
Snežana Miletić, Goran Antić, Jelica
Stevanović, Mikojaan Bezbradica, Jelena
Kovačević, Sonja Šulović, Aleksandra
Glovacki

Lektor (Language consultant)
Dubravka Vranjanac

**Sekretar redakcije
(editorial office assistant)**
Radmila Sandić
radmila.sandic@udus.org.rs

**e-mail (za tekstove i fotografije/
/for papers&photos):**
ludus@udus.org.rs

**Grafički dizajn i priprema za štampu
(graphic design&print processing)**
Tatjana Buha
buhat@ikomline.net

Dizajn LUDUSA (LUDUS design)
Đorđe Ristić

Redizajn LUDUSA (Ludus redesign)
AXIS studio

Štampa (print)
KIZ ALTERA,
Beograd, Živojina Žujovića 2

Redakcija Ludusa zadržava pravo prilagođavanja sadržaja i obima tekstova zbog poboljšanja kvaliteta lista. Molimo sve saradnike i sagovornike da posebno naglase potrebu za autorizacijom prilagođenih tekstova.

SUMMARY

20 years later – Ludus JUBILEE

Fragments of memory.

Svetlana Bojković, Dejan Đurović, Milan Mihailović Caci, Aleksandar Milosavljević, Vesna Pavlović, Gorčin Stojanović

Through wars, through inflation to the transition by Feliks Pašić (reprint)

EDITORIAL:

No Ludus without the crisis by Masha Stokić

ISSUE TOPIC:

Autoracy and lawlessness – change of government and conflicts in institutions and theaters - chronology and reactions

FAQ Law on Theatre by Žanko Tomić

THEATRE DESPITE EVERYTHING:

Vranje, Subotica, Zaječar, Niš ...

CELEBRATIONS:

Forty years of Pinocchio Puppet Theater, the 10th birthday of Children's theater in Kragujevac, anniversary of Theatre „Radović“, Kraljevo theater again on home stage

FESTIVALS:

Šabac, Mladenovac, Kragujevac, Užice, Subotica, MESS – Sarajevo, Biennial Montenegrin Theatre, Edinburgh ...

INTERVIEW:

Primož Bebler, Ivana Vujić, Jean Pierre Thibodeaux, Nihad Kreševljaković, Emilija Mrdaković

PREMIERES:

Death of a Salesman Belgrade Drama Theatre, *Just let it be nice* Yugoslav Drama Theatre, *Little Geza* National Theatre Pirot...

ESSAYS:

Encounters in Stratford-upon-Avon by Duška Radosavljević, *Found in translation* by Goran Jevtić, *Translating for theater* by Miloš Krečković, *Antiqva Fest* by Nebojša Bradić, *Forrest encounters Festival* by Božidar Mandić, *Bosnia proud for its festivals* by Jovan Ćirilov

Mariborska predstava *Kada je Štemil išao u Varšavu*